

Հրատարակութիւն՝ Պ. ԼԵՒՈՆ ՄԵԼԻՔԻ

ՍՈՒՍԱՆ ԲԱԶՈՒ ՍՕՀԲԱԹՆԵՐԻՑ

Յառաջաբան՝ Բանասէր - Բննադատ
ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆԻ

1940

ԹԷՀՐԱՆ, ՏՊԱՐԱՆ «ԲՈՐՈՆ»

891. 99

U-95

891.99
U-95

NOV 2014
423

Հրատարակութիւն՝ Պ. ԼԵՒՈՆ ՄԵԼԻՔԻ

ՍՈՒՍԱՆ ԲԱԶՈՒ ՍՈՀԲԱԹՆԵՐԻՑ

Յառաջաբան՝ Բանասէր - Գննադատ

ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆԻ

1940

ԹԷՀՐԱՆ, ՏՊԱՐԱՆ «ԲՈՐՈՆ»

ՄԻ ՔԱՆԻ ԽՕՍՔ

Զարմանալի գուգադիպութիւն էր այդ:

Իրանահայ յայտրի նկարիչ Սարգիս Խաչատրեան նոր վերջացրել էր պ. Ռոման Իսայէվի հանգուցեալ մօր՝ Տիկին Զառվարդի մեծադիր գունաւոր նկարը: Յաջորդ օրւայ երեկոյեան պ. Ս. Խաչատրեան մեկնելու էր Հնդկաստան:

Պ. Ա. Խօջամիրեան, «Թէհրան» հիւրանոցի մի շքեղ սրահում գետեղել էր տւել նկարչի գործը: Հրաւիրւած էին մի քանի հոգի այդ առթիւ, քանի որ պ. Ռ. Իսայէվ կառուցել էր տալիս Թէհրանի Ս. Աստուածածին եկեղեցին ի յիշատակ իր հանգուցեալ մօր Տիկին Զառվարդին, որի նկարը ևս հետագային պիտի գետեղէր նորակառոյց եկեղեցու մէջ:

Հրաւիրեալների շարքին էր մեր քաջածանօթ ինժինեռներից պ. Լևոն Մելիքի: Սպասելով ուշացողներին, խօսակցութիւնը հայ գրականութեան և մեր տեղական հրատարակութիւնների շուրջ էր դառնում:

Պ. Լևոն Մելիքի, որ միշտ խանդավառւած է հայ գրականութեամբ, շատ սրտաբացօրէն առաջարկեց իր վրայ վերցնել «Սուսան-Բաջու» յօդւածաշարքերի հրատարակութիւնը մի հատորի մէջ, թէ՛ մնայուն դարձնելու և թէ՛ ևս

առաւել տարածելու գաւառական ու գիւղական շրջաններում
այդ գրւածքները, որոնք ժողովրդի լեզուով արծարծոււմ էին
մի շարք կենսական խնդիրներ:

Սօսք չը կար որ այդ սիրալիր առաջարկը մեզ մեծ
ուրախութիւն պատճառեց և մենք մեծ ոգևորութեամբ
անցանք գործի:

Հրատարակութիւնը գլուխ բերելու մի շարք գործո-
ղութիւններ քիչ երկար տևել տւին գործադրութիւնը, նաև
հնարաւորութիւն չը տւին հրատարակել ամբողջ յօդւածա-
շարքերը, սակայն գուգադիպութիւնը այնտեղ եղաւ որ գիր-
քը սկսեցինք «Ռոման Իսայէվի Կառուցելիք Եկեղեցու» յօդ-
ւածով, երբ այդ օրն իսկ խմբւած էինք նրա հրաւէրով, նոյն
այդ եկեղեցու համար նկարւած Տիկին Զարմարդի սկարը
տեսնելու:

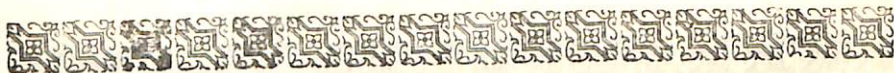
* * *

Մի քանի խօսք կ'ուղէինք ասել պ. Լևոն Մելիքի
այս գեղեցիկ և քաջալերիչ վերաբերմունքի համար:

Ո՛վքեր որ ծանօթ են նրան, արդէն գիտեն թէ ի՞նչ
պայծառ ու ազնիւ հոգու տէր է նա, ի՞նչ վսեմ զգացումներով
տողորւած մի անձ:

Մեր նպատակը չէ երկարատևութեամբ ներփոփներ հիւսել
նրա հասցէին, այլ գլխաւորապէս կ'ուղէինք այս մի քանի
բառով զրոհորել նրա այդ բարձր արժանիքները և շեշտել
որ մեր ներկայ օրերին ևս առաւել զգալի են նման գրասէր
անձանց անհրաժեշտութիւնը՝ նպաստելու մեր գրականու-
թեան զարգացման ու բարգաւաճման:

Մեր ջերմ երախտիքը յայտնելով մեր սիրելի մեկենաս

պ. Լևոն Մելիքին, հանրութեան ենք ներկայացնում Սուսան
Բաջու Սոհբաթների մի մասը, որի առաջաբանը գրելու մի-
րալիրութիւնն է ունեցել հանրածանօթ բանասէր-քննադատ
պ. Արամ Երեմեանը:

Թէհրան,
15 Հոկտ. 1940 թ.

Հ. Գ.

ԱՌԱՋԱԲԱՆԻ ՏԵՂ

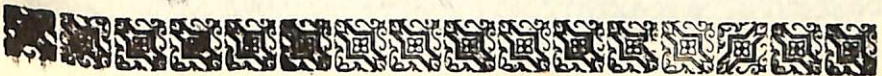

Իրանահայութեան ամենաառաջին զաւեշտութիւնն է «Բորոխ»-ը, որ երկու տասնեակ տարիներից ի վեր լոյս է տեսնում իրանի մայրաքաղաքում—Թէհրանում:

Այդ ժամանակաշրջանում թերթը քննադատութեան բովից է անցկացրել հայ հասարակական կեանքի շատ կարևոր էջերը, պատկերել է շատ էական թերութիւններ ու բացեր և այդ գծով էլ ձգտել է ծառայել իրանահայութեան մտաւոր ու բարոյական մակարդակի բարձրացման վեհ գործին:

Սակայն, անվերապահօրէն պիտի արձանագրել, որ «Բորոխ»-ի բովանդակութեանը միշտ էլ առանձին փայլ ու երանգ են տւել Սուսան Բաջու զրոյցները: Կարճ ու սեղմ գծագրութիւններ են դրանք, որոնք, մեծ լատամբ, պատկերում են ժամանակի իրանահայութեան, գլխաւորապէս Թէհրանի հայ ժողովրդի, տարբեր խաւերի ընկերական, ընտանեկան կեանքի և առհասարակ նրանց վարք ու բարքի, կենցաղի պակասաւոր, թերի և մոայլ կողմերը:

Նշենք և այն, որ Սուսան Բաջին ունի իր մտքերն ու հայեացքները, իր դիտողութիւնները համով-հոտով պատմելու, պարզ ու կտրուկ դարձւածքներով գծելու և մանաւանդ

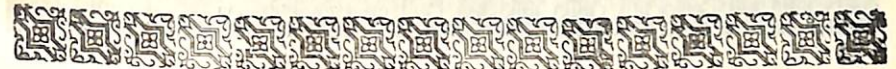
հիւմորով արտայայտելու իր ինքնուրոյն ձևերն ու ոճը, յատկանիշներ, որոնց շնորհիւ էլ նրա գրոյցները ոչ միայն գրաւում են ձեզ, այլ և յաճախ ձեզանից խլում են ժպիտներ: Այդ առանձնայատկութիւններն էլ վկայում են Սուսան Բաջու գրական կարողութեան երգիծական ձիրքի մասին:

* * *

Թերևս ոմանք մինչև օրս էլ դեռ չգիտեն, որ Սուսան Բաջու այդ համեղ և սրամիտ «սօհրաթները» հեղինակն է «Վերածնունդ» — «Բորոլս» թերթերի խմբագիր պ. Հայկ Գարազը: Չգիտեն, որ նրա գրչի արտադրութիւններն են ժամանակի իրանահայութեան իրական կեանքը ցոլացնող այդ փոքրիկ նկարները:

Եւ իրօք, թերթի խմբագիրն աչալուրջ կերպով հետեւել է իրանում ապրող հայութեան շատ կարևոր խնդիրներին և երևան է հանել շատ ուշադրաւ տեսարաններ, գծել է շատ դէմքեր, միաժամանակ մատնանիշ է արել բազմաթիւ թերութիւններ, բացեր, պակասութիւններ և քրքիջը բերնին, համարձակ գծագրութեամբ դրել է հրապարակի վրայ:

Բայց դիտենք անմիջապէս, որ նա ծաղր ու քննադատութիւնն երբէ՞ք զո՞հ չի բերել գրական գոհակութեան: Երբէ՞ք իրեն նպատակ չի դրել՝ գաւեշաներ գրելով, «սօհրաթներ» անելով, ընթերցողներին ծիծաղեցնել ու գլարճացնել: Ընդհակառակը, նա ընդհանրապէս անաչառ քննադատութեան է ենթարկել հասարակական տարրեր խաւերի ու հոսանքների բացասական, հիւանդագին, մոայլ և տգեղ կողմերը, նրանց թելադրութիւններն ու բացերը: Թերևս այդ երևոյթներով էլ պիտի բացատրել, որ նրա գրոյցները ժողովրդի կեանքը

պատկերող մի-մի պարզ երգիծական նկարներ են, որոնք իրենց բովանդակութեամբ ձգտում են մի նպատակի — կրթել, դաստիարակել և ազնւացնել ժողովրդին: Այդտեղ էլ կայանում է իւրաքանչիւր գաւեշտական գրականութեան արժէքը:

* * *

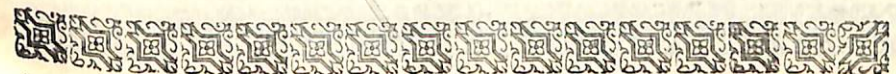
Ահա «Բորոլս»-ի էջերում ցրած Սուսան Բաջու գրոյցների մի որոշ մասն այսօր լոյս է տեսնում առանձին գրքով, որի համար պարտական ենք թէհրանաբնակ ինժինէր Լեւոն Մելիքին: Այս գրասէր և ազնիւ հայր հոգացել է գրքի ամբողջ ծախքը: Նրա շնորհիւ էլ իրանահայ գրականութիւնն այսօր հարստանում է մի նոր ժանրի երկով:

* * *

Շուրջ 210 էջերից բաղկացած մի հատոր է Սուսան Բաջու գիրքը, որ իր բովանդակութեամբ ընդգրկում է մի քանի հիմնական բաժիններ, — դէմքեր ու դէպքեր, տօներ, բարքեր, խրատական, ընտանեկան, ընկերային կեանք և դէսից-դէնից:

Կեանքի իրական պատկերներ են դրանք, որոնք եթէ իրենց գեղարւեստական կառուցւածքով անպաճոյճ են, ապա բովանդակութեան տեսակէտից անպայման հասարակական արժէք են ներկայացնում:

Գրքում ուրոյն տեղ են գրաւում «սօհրաթները»: Դրանք նախանձ, բամբասանք, չտեսութիւն, պոռոտախօսութիւն, քէֆ, փողապաշտութիւն և այլ բացասական երևոյթներ դրսևորող սեղմ ու ամփոփ գրոյցներ են: Սուսան Բաջին կարողացել է իրանահայ կեանքում թագնւած այդ մոայլ, տգեղ, ցաւոտ գծերը լուսաւորել և ընթերցողի աոջև դնել: Այդ տեսակէտից էլ արժանի են ուշադրութեան:

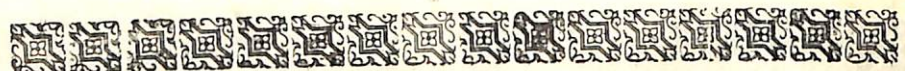
Հետաքրքրութեամբ կարդացում են նաև խրատական բաժնի զրոյցները, որոնք իրենց բովանդակութեամբ ունեն դաստիարակչական բնոյթ:

Սուսան Բաջին դիտելով իր ժամանակի նոր սերնդի կեանքի բազմերանգ էջերը, ցաւօք տեսնում է, որ նրա մէջ բացակայում է ընդհանուր գարգացումն ու դաստիարակութիւնը, տեսնում է, որ նրանցից շատերը զուրկ են պարտաճանաչութեան ու երախտագիտութեան զգացումից, տեսնում է, որ նախանձն ու ատելութիւնն աւերիչ դեր են կատարում նրանց կեանքում, տեսնում է, որ նրանք չեն հագնւում պարզ, համեստ, մաքուր: Ուստի, բարոյական յորդորներով կոչ է անում՝ դէպի պարտականութեան գիտակցութիւն, դէպի ինքնաճանաչութիւն, դէպի պարզութիւն: Այդ էջերից յիշատակութեան արժանի են՝ «Ո՞րտեղ ա գարգացումը», «Պարտաճանաչութիւն ու երախտագիտութիւն», «Ծոռ մի մտածէ՛ք», «Պարզ հագնուէ՛ք ու մաքուր», «Մի նախանձէ՛ք» և այլն:

Ընտանեկան կեանքի նկարները ձեզ տանում են իրանահայ օջախներից ներս, ուր դուք տեսնում էք նոյնպէս մի շարք բացեր և թերութիւններ, որոնք նսեմացնում են ընտանեկան կեանքի վեհութիւնն ու գեղեցկութիւնը: Այնտեղ մի էջում, դուք լսում էք մարդ ու կնկայ «Թարիֆները», մի այլ տեղ տեսնում կնոջ հակադիր կենցաղը, մի ուրիշ տեղ ծանօթանում էք նրանց խորհուրդների հետ:

* * *

Այդ զրոյցներն ու «սօհբաթները», անկասկած, բոլորն էլ հաւասարապէս պայծառ գոյներով չեն վրձինւած: Նրանք

ամենքն էլ հաւասարապէս յստակ, սահուն չեն: Այնտեղ բոլոր դէմքերն էլ երեւան չեն գալիս արդ ու պարզ: Բոլոր պատկերներն ու տեսարաններն էլ չեն գծւած բնական ու կենդանի: Սակայն, չնայած նշւած հանգամանքներին, այդ զրոյցները, մեծամասնութեամբ, ունեն այնպիսի դրական գծեր, որոնք բարձրացնում են նրանց գրական արժէքը:

Էական ու կարեւոր յատկանիշներից մին ռէալիստական բովանդակութիւնն է: Այնտեղ դուք չէք գտնում ոչ ոսմանտիկ գծադրութիւններ և ոչ էլ սիմբոլիկ նկարներ: Ընդհակառակը, տեսնում էք փաստերի, իրողութիւնների առարկայական նկարագրութիւններ, տեսնում էք հասարակական-ընտանեկան կեանքի զաւեշտական փոքրիկ նկարներ, որոնցից շատերը գծւած են պարզ, բնական կերպով, առանց աւելորդ մանրամասնութեան, առանց չափազանցութեան: Կառուցման այդ յատկութիւնը հեղինակի համար բնորոշ է և ուշագրաւ:

Գրքի յատկանշական գծերից մինն էլ, որ էլ աւելի բարձրացնում է նրա արժէքը, գրաւիչ սրամտութիւնն է ու ճրգիծանքը, որ արտայայտւում է մերթ զաւեշտով, մերթ քրքիջով, մերթ բարի ծիծաղով, մերթ զայրոյթով և մերթ վշտով, գծեր, որոնք իրար ներդաշնակելով՝ կազմում են մի ամբողջութիւն:

Այս բոլորի վրայ աւելացնենք Սուսան Բաջու պատմելու սահուն ձևը և անպաճոյճ լեզուն, որ կրում է ժողովրդական բարբառի և արեւելեան լեզւի կնիքը:

Առհասարակ, մի հանգամանք պարզ է, որ այ. Հայկ Գաւառաշն այդ զրոյցների մէջ հանդէս է բերել դիտողութեան

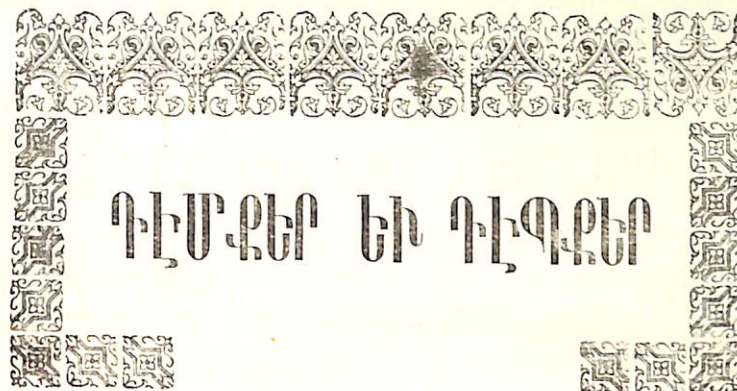

ընդունակութիւն, ուսումնասիրութեան կարողութիւն, կառու-
ցելու շնորհք և, որ կարեւորն է, երգիծական ձիրք: Անա թէ
ինչու նրա իրանահայ գրականութեան նւիրած առաջին հա-
տորը, որ արժանի է ուշադրութեան, շերմապէս յանձնարա-
րում ենք գրասէր հայ հասարակութեանը:

Նոր-Ջուղա
4 Ապրիլ 1940

ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵՅԱՆ

ԴԵՄՔԵՐ ԵՒ ԴԵՊՔԵՐ

ՌՈՄԱՆ ԻՍԱՑԵԻ
ԿԱՌՈՒՑԵԼԻՔ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

3351-2004
Բարով - Աստծու բարին, լոյս ձեզ տեսնողաց, ողորմի-
ձեր ծնողաց, սարը սաշին չի հանդիպի, մարդը մարդու կը հան
դիպի: Շնորհակալ եմ, շատերը հարցրան քի Սուսան Բաջին
ի՞նչ էլաւ, չը տա՞յ փոխադրել ա վերին Երուսաղէմ: Շա-
տերն էլ ուրախացան քի ըստուց էլ պրծանք:

Հէ՛ր, ջալամ, մակեար ես սիրտ չ'ունեմ: Ողորմած հո-
գու հետ, երբ թաղդա պսակլած իմ, մէ անգամ աշխարհ ման
զալու գնացիմ: Սմմա էն օրւանից շատ բան էր փոխւէ,
պէտք էր որ մէկ էլ տեսնիմ: Ես էն պառաւ կնիկներից չ'եմ
որ հին միտքերով մնամ, ի՞նչ որ խելօք ա, ի՞նչ որ խելացի
ա պէտք ա ամենքը սովորեն. կ'ուզի պառաւ ըլնեն, կ'ուզի
ջահել:

Արդ ըլնի ձեր խթմաթին, գնացիմ աշխարհ ման էկամ,
ետ էկամ: Ասելու շատ բան ունեմ, շատունց ա իրար չ'ենք
տեսէ, բարեկամներս կարօտցեր էն, թշնամիներս զարմացեր
էն, շատերն էլ թաղա էն՝ ինձ չ'են ճանաչի: Սմմա ստոնք
հմենը մէ կող, ուրիշ անգամ կը խօսանք, հիմա ասլըքեաթ
մաթլաբս՝ էս իմ պատւական Ռօման Իսայէվն ա, բարիքեալ-
լա, բարիքեալլա, շա՛տ ապրի, շա՛տ ումր ու արե տեսնի,
միշտ գործը յաջող էլնի, տամաղը չաղ, քէֆը քօք, ձեռ տայ
հողին, հողը փող դառնայ, չորս տովըրը ուրախութուն ո՛ւ

օրհնութուն էլնի, բա՛րիքեալա:

Հիմա ասէք՝ ի՞նչ ա էլէ: Էլ ի՞նչ կ'ուզէք որ էլնի, ես ճամբըն իմ, հալամ մէ ամիս էլ աւել բալքեամ ուշանիմ, հէնց որ իկիտ իսայէվիս էդ քաջ զործը լսամ, արօպլան նւտամ, թո՛ւմ էկամ որ ինքս էլ ներկայ ըլնեմ ու օրհնեմ իրան:

— Բալամ էսքան տարի ումր արամ, մէկը չը տեսամ դուս դար մնն մննակ մէ եկեղեցի շինէր: Շուկի չի, թան չի՝ ամեն մարդի բան չի: Փողն էլ որ ունենաս, սիրտն ա պէտք էս օրերին էդ սիրտը ունենալը աւելի դժար ա քան թէ փողը:

Սի՛րտ, Ռօմանի սիրտն եմ ասում: Էս ոչ առաջինն ա, ո՛չ էլ վերջինը, երբ ասես, որտեղ ասես տասնեակ հազար-ներով ա տէ, մարտ մարտ աշխատէր ա, մարտ ծախսեր ա, մարտ էլ հրմենքին օգնէր ա, էլ որբի, դաղթականի, դպրոցի, հիւանդանոցի, հրմենի դարտին էլ հասեր ա: Շա՛տ ապրի:

Հիմա էլ դուս ա էկէ տւամարդի պէս, էն Աստծու օրհնած մօր յիշատակին, մէ տանա մենծ օխտը-ուկը հար-ուր հողինոց եկեղեցի ա շինում, էլ ինչքան ծախս կ'ունենայ. Աստուած գիտի, ես ասեմ օխտանասուն, ութսուն հրգար թու-ման, դու ասա իննանասուն, հարուր հրգար:

Ծնող սիրող, մօր զաղը իմացող մարդ ե՞ս ուզում, էդ իմ տղամարդ իսայէվն ա:

Աստուած ճանաչող, Աստուծու տուն շինող, սաղ ժողովուրդին երջանկացնող մարդ ե՞ս ուզում. էլի իմ՝ մարտ իսայէվն ա:

Թագա՛ ծնած՝ մկրտող էրէսից թա պսակողը, նշան-ւողից թա մնոնողը, հրմենն էլ պարտ պիտի մնա՝ որ ծնողասէր իսայէվի է՛ս պատւական մօր յիշատակին աղօթք ա-նեն ու օրհնանք կարդան:

Ինչ որ ասեմ քիչ եմ ասէ: Թող երկինքի սուղբերը օրհնեն իրան, թող էն ազնիւ, պատիւով, անման Չարվարդի հողին լուսաւորւի:

Հէ՛յ-Հէ՛յ, էրնէկ ամեն մէր էսպէս մէ տղայ ունենար ու ամէն ժողովուրդ էսպէս բարերար:

Կիրակի օրը էրթամ մէ եկեղեցու շինութան գետնին օրհնելը տեսնեմ, ետով ձեզ հրմար կը պատմեմ:

Աստուած միշտ ջահել, հողին պայծառ, սէրտը ուրախ, ջէբը լիքը, սաղ-սալամաթ պահի պահպանի ազգային մենծ բարերար մեր Ռօման իսայէվին:

ՍՈՒՍԱՆ ԲՍՁԻ

ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՇԻՆՈՒԹԱՆ ՀԱՆԴԵՍԸ

Ծաղկազարդ կիրակի օրը գնացիմ ժամ, բա՛հ - բա՛հ - բա՛հ, հասարակութուն, ի՞նչ հասարակութիւն, ծո՛վ, թամամ ծով: Հրմենն էլ ուրախ, հրմենն էլ պայծառ: Էկերին, հրմենն էլ հաւաքւերին, որ իմ աննման Հրաչի գործն տեսնին, հիմա կասէք Հրաչն ո՞վ ա, դէ՛հ Հրաչը հէնց ինքը Բոմանն ա, Բոմանն էլ ինքն Իսայէվն ա, մեր փառքն ու պարծանքը, մեր աչքի լուսը, մեր պատւական քաղաքացին, մեր հրմէնի ուրախութունը:

Պատարազը որ պրծաւ, թափօրը եկեղեցուց ճանապարհ ընկաւ, էլ մէ խաբար էլաւ որ ես ասա՞ ոչինչ ինձի խեղդելու էն: Ճար ճամբա չը կար: Բերան ծաղիկների մէջ պոտնոցի վրայ էն օրհնած քուլունդը դրան մէշտեղը, մեր Բոմանն էլ տղամարդի պէս կանգնաւ առաջը, տէրտէրը աղօթքը պրծացրաւ, ճառն ասաւ, գովեստն հիւսաւ, փառաբանաւ ու ետով քի՛ «Մենծապատիւ մենծ բարերար, սուր ինձ Քրիստոսի ուսնելին փոխարինող գործիքը»: Մեր Իսայէվն էլ բարձրացրաւ քուլունդն ու էրկու ձեռով տւաւ իրան:

Էլ տես ի՞նչ խաբար էլաւ, Անթառամը, Ովսանէն, Եղսարէթ բաղին ուրախութունից լաց ին էլնում:

— Ա՛յ, դուրբան էդ ձեռներիդ, ասում էր Մարիամը:

— Լուս կաթի մօրդ հողուն, օրհնում էր Գուլնազը:

— Հալալ ընի մօրդ կաթը, խաչակնքելով աղօթում էր Մարինոսը:

Էլ ի՞նչ ասեմ օրհնանքին վերջ չ'ունէր: Էլ ջահել, էլ պառաւ, հրմենքն էլ հիւացեր ին ու հազդ արէ: Հրմէն կողմից խօսում ին:

— Տղամարդը ըսէնց կընի:

— Էս ի՞նչ ա որ, էսէնց փողեր տասնեակ անգամներ ա տւէ:

— Որբանոցի, հիւանդանոցի, գաղթականի, հրմէնին հասեր ա:

Բա որ քուլունը տէրտէրը խփաւ գետնին էլ իրար անցան, առաջ վազան, թելը կտրան, ինչ ա քի լէտնց աչքովը տեսնին հրմեն բան:

Մէ պառաւ կընիկ ասում էր՝

— Էրնէկ ըստուր ծնողին:

Ձեմ իմանում ո՞վ էր, ի՞նչ էր, մէ աղջիկ էն կողից վրայ տւաւ՝

— Էրնէկ ըստուր հետ պսակւողին:

Կարճ կապեմ, առօք-փառօք ամեն բան վերջացաւ ու ժողովուրդը տուն գնաց:

ՍՈՒՍԱՆ ԲԱԶԻ

ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԵՍՈՒԱՆ ԳՈՒԹՈՒՆԸ

Վալլահ ի՞նչ ասեմ, դեռիմ մարդիկ տասը կը չափին մէկ կը կտրին: Ի՞նչ որ ուղին անին՝ օրը, սահաթը, գիշերը, ցերեկը հաշւի կառնին, սաբրը, շառը, խէյրը կ'իմանին, Երեմիքը կը բացին, թաքիս կը քցին, երազը կը բացատրին, մինչև իսկ քուչիդ անցնող ֆալշու կարծիքը կը հարցնին ու թազա կը-որոշին՝ էս ինչ զործը էն ինչ սահաթին անելը լաւ ա ես վատ ա:

Ձեմ իմանում էս մեր պատւական Ամիրխանենց Եղիէն ի՞նչ հասպ ա արէ, ի՞նչ քրթաք ա կարդացէ, ի՞նչ ֆալշու, ի՞նչ ֆաքիրի մօտ ա գնացէ, որ վերցեր ա ու կըտակում գրեր ա՝ մեռնելուցս յիսուն և արի ետոյ տեւէք ո՞վ ա իմ ժառանգը փողերը տւէք վերցի էրթա:

Յիսուն տարի, յիսուն տարին ինքը մէ օմր ա: Մարդ կայ էրէկայ ասածը, գիշերայ կերածը, առաւօտայ խմածը միտը չի, ինչպէսդ որ էս մեր գաւառի բաժանորդներէրից շատերը թերթը կարդում են, ամմա փողը որ չ'են տւէ ըսկի միտները չի գալի, եանի մարդկանցից շատերը միշտ իրանց տալիքը մոռանում են, ամմա առնելիքը՝ չէ:

Էդ ա որ Ամիրխանենց Եղիի ժառանգների հասպը մէշտեղից գնացեր ա, ու հիմա որ մէ քանի տարի ա ձէն ձէնի ա ընկէ քի փող են տալի՝ էն էլ ինչ փող, մէ միլիոն չի, էրկու միլիոն չի, տասը չի, քսան չի, քսան հինգ ա: Ֆրանք

չի, դրան չի, ֆլօրան չի, քուրօն չի, տոլար էլ չի բառնդ ա, արի տես ինչ խաբար ա: Աշխարհի էս ծէրից էն ծէրը՝ էլ Ամիրխան, էլ Եգիպտոս, էլ Սուրիա, էլ Թուրքիա, էլ որտէ որ կ'ուզէք մաշալլահ-մաշալլահ Ամիրխանենցից ա ճարւէ: Մէ'ը թոռն ա, մէկը ծոռն ա, մէկը ծոռի կոռն ա, մէկն էլ կոռի կոռն ա: Էլ ինչ ասեմ, մինչև ընտեղ ա հասէ որ թամամ էլեր ա ջղցիների ասածը:

Մէ քաղցած մարդ, մէ օր գնաց մէ քաղաք, դէս-դէն հարցրաւ քի էդ քաղաքի հրմենից հարուստ մարդն ո՞վ ա: Ասան ֆլանքասը: Գնաց ֆլանքասի դռան, դուռը տւաւ: Ծառէն էկաւ քի ո՞ւմ ես ուզում: Ջաւաք տւաւ՝ «Աղին ասա ազգականդ էկեր ա»: Աղէն վազելով քուչի դուռն էկաւ տեսներ ով ա: Չը ճանաչաց: Մըալ արաւ՝ «Ամօթ չընի դու իմ ի՞նչ ազգականն ես»: Մարդն ասաւ.— «Բահ չ'ես խբար, ես քու խանումի հարսանիքի եօրդան կարող հալլաջի թօխմա-խը շինող նաջարի հօրաքրոջ տղի գեղիցն եմ...»

Աս քեզ ազգական: Հիմա էս տեսակի մարդիկ ինչքան էն ճարւէ Ամիրխանենց Եղիի հրմար: Մարդ եմ ուզում որ ջոկի, ջոկջկի, ու ասի քի ով ազգական ա ով չի:

Վալլահ, Նուբար Բաջին, որ 120 տարեկան մեռաւ, ինձ կ'ասէր՝ «Սուսան Բաջի, քո մարդը էդ Ամիրխանենց Եղիի հօրօղբօր կնկայ քրոջ ամուսնու ազգականներից ա»: Ամմա ի՞նչ արած ես տեսնում եմ էնքան մի յղանք շուշուդ ա, որ իմ մէջտեղ գալն աւելորդ ա:

Ես էսքանը պէտք ա ասեմ որ ով ինչ ուզում ա ա-սի— դին բիր, Ալլահ բիր—Ամիրխանենց Եղիի աշը թայֆէն էն Ամիրխան Ամիրխանեանն ա՝ որ Զուղա ա նստէ ու տղէն էլ էղուար Ամիրխանն ա Թէհրան: Ֆաղաթ մէ քիչ հարա-քաթ ա պէտք որ բարաքաթը դուս գայ: Վաստաւամ: Մնացածն էլ մի ուրիշ անգամ:

ՍՈՒՍ ԱՆ ԲՍՋԻ

ԱՐՇԱԿ ՉՈՊԱՆԵԱՆԻ ՅՈՒՅԵԼԵԱՆԸ

Աֆֆերիմ, նախ շատ ապրեն ընդոնք որ էս մեր ան-
նման Բանաստեղծ - Բանասէր Արշակ Չոպանեանի 30 տա-
րիների զահմադր զաղորդանի արան, ձեռք-ձեռքի տւած, մէկ
մարմին, մէկ հոգի էլած վերջապէս էկան իր կենդանի օրին,
իր աչքի առաջ, ցնծութունով ու սրտաբաց տօն բռնան:

Ագետար մէ մարդ 30 տարի մինակ հորի ջուր քաշած
ու մարդկանց ծարաւը կտրած էլնի, աշամ-աշխարհի գովես-
տին ու հաղարաւորների օրհնանքին կ'արժանանայ, ուր մնաց
որ 30 տարի, մարդ իր ջահել թովոան օրերից մինչև այր
կատարեալ ընելը, իր սրտի, իր խելքի, իր ապրած, իր կար-
գացած, իր սովորած, իր տեսած իմաստութիւնը, լուսը, սի-
րուն-սիրուն բառերով, անուշ քաղցր շէրերով, խելօք-խելօք
խօսքերով մարգարտի պէս շարի ու իր ժողովրդի, իր սիրե-
լիների երջանկութունը, առաջադիմութունը հուսկի:

Հաղար-հաղար նեղութուն տեսնի, զրկանք տեսնի,
տանջանք տեսնի, տառապանք տեսնի, հոգի մաշի, սիրտ
ատցնի, ամմա իր ազգի, իր լեզւի սիրոյն հըմէն բան թեթե-
զայ իրան: Շատ անգամ իր հարազատներից, իր պաշտպա-
նած, իր գոված բարեկամ-ընկերներից փխտութուն, չարու-
թուն տեսնի, ամմա տողա, դիմանա ու իր իտէալը ձեռից
չը տայ:

էս ա մէ քանի պաշտ, համեստ խօսքերով իմ ջան Ար-
շակ Չոպանեանի մենծ գործը:

Թո'ղ շատ ապրի, շատ արև ու օր տեսնի, Հայ ժողո-
վրդի էս անկեղծ տօնակատարումը թո'ղ մոռանալ տայ իր
քաշած հըմէն զահմաթները:

էս օրւայ օրը մէ լուսաճաճանչ արև ա կազմել իր
գլխի վերը, իր սերմանած լուսը աշխարհի չորս ծէրերից, ուր
Հայ կայ, Հայ լեզու կայ, մէ մէ երախտագէտ ճառագայթ
էլած դէպի իրան ա գնում օրհնանքի, շնորհաւորանքի քաղցր
ու անուշ խօսքերով, Ինչքան որ 30 տարւայ աշխատանքը
երկէն ա ու շատ, էրկու էնքան էս Մայիս 14-ը լուսաւոր ա ու
պայծառ, Ինչքան որ դարտ ա ունեցել էս 30 տարւայ մէջ,
էս օրը իր բարձր արժէքով հըմէնը ջնջում ա, հըմէնը մոռացը-
նել ա տալիս:

Ուրախ էլի, Արշակ ջան, սաղ էլի սալամաթ, դու էլ
միշտ կաս ու տեղ ունես մեր հըմէնի սիրտի մէջ, դու տա-
րար յաղթանակը, դու տարար լուսէ պսակը, սիրտս էն 16
տարեկան օրերիս պէս խրում ա, աշքերիցս ուրախութան,
երջանկութան արցունք ա գալի: Աստուած քեզ ծնող մօրը
հոգուն լուս թափի, քեզ մեծացնող հօրն ողորմի, քեզ ունե-
ցող ժողովրդին պահպանի:

էս մեր Սիրելի Իրանի վարդ ու սոխակի բաղերից,
մենծ-մենծ շաիրների էս հոգեթով երկրից, սիրերգող Խայյա-
մի, դիւցազներգ Ֆերդոսու, աննման Հաֆէզի, Իմաստուն
Սաադու Հայրենիքից, ուր քո հարազատներից հաղարաւորներ
ապրում են երջանիկ՝ բերեր եմ քեզ շնորհաւորանք ու օրհ-
նանք:

Գրիչդ միշտ սուր, սիրտդ պայծառ, հոգիդ կայտառ,
կեանքդ երկար, օրերդ խոշ, գործդ անմահ ընի ընդ միշտ,
է՛յ յաղթական ու փառապանծ Զինւորը դու Մշակոյթի:

Քո անձնէր՝

ՍՈՒՍԱՆ ԲՍՋԻ

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳԱՐԱԳԱՇ

Հէ՛յ գիտի դունեայ հէ՛յ, աշխարհը ոչոմի չի մնայ, օղորթ են ասէ, հըմէնը էկան ու գնացին, կը գան ու կէթան մինակ լաւ անուամբ, լաւ գործը, լաւ յիշատակը կը մնայ:

Տասն օր առաջ մեր Արտաշէս Գարագաշին էլ յանձնանք սառն գետնին ու էկանք տուն:

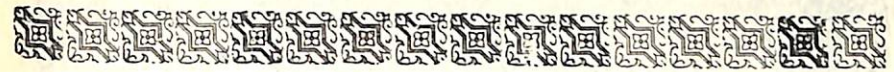
Ո՛վ ասի չ'ասի, ես մէ քանի քեալամա պէտք ա ասեմ ընտուր մասին:

Քեաշկամ հըմէնը ընտուր կէս զահմաթը քաշած ըլնին: Ճիշդ ա մէ մենծ գիտնական չ'էր, մէ մենծ գրող չ'էր, մէ մենծ ուսումնական չ'էր, պարզ, համեստ, ժիր, աշխատասէր մէ ուսուցիչ էր, վաստալամ: Ամա իր էդ պարկեշտ աստիճանի մէջ շատ աւելի Ֆայդա, շատ աւելի օգուտ բերաւ իրա ազգին ու ժողովրդին, իրա դովրդարին ու ծանօթներին՝ քան իրանից շատ աւելի մենծերը:

Ո՛րտեղ, ո՛ր քաղաքը որ գնաց, իր խելքն ու միտքը, իր նպատակը դրաւ էրէխէքին ուսում տայ, իրանց հօր-մօր լեզուն կարդան, խօսան, սովորեն, լաւ ու օգտակար մարդիկ էնեն:

Աստծու կիրակին ժամ գնաց երգաւ, աղօթաւ, հայ Եկեղեցու պարծանքն ու պատին էլաւ, մեր հըմենի սիրտը խօշ արաւ:

Թաղում էր, հարսանիք էր, ուրախութուն էր, տօն

էր, ինչ որ եկեղեցական հանդէս էր, հանգուցեալը ընտեղ պատրաստ իր գործն էր անում, երգում էր, խօսում էր, մխիթարում էր՝ ուրախացնում:

Որբեայրի էր, անտէր էր, մենակ՝ անծանօթ մարդ էր, իրար հետ չը սազուող մարդ ու կնիկ ին, ամուսնութան խընդիր էր, ընտանեկան կռիւ էր, ինչ որ էր Արտաշէս Գարագաշը կը գար կը հաշտացներ, կը համերաշխացներ, գործը կը կարգադրեր ու էլը գիրքերը ձեռի տակ, չաթըրը գլխին, կ'երթար իր գործի ետեւ:

Համայնականի, Եկեղեցականի, Բարեգործականի, էս եա էն ընկերութան արձանագրութան, զրելու, հաշուու գործ էր, Արտաշէս Գարագաշից լաւը չը կար, կը քաշին մէյդան:

Մէ խօսքով հըմէնի սրտին մօտիկ, հըմէնի դատին հասնող, հայ լեզւին, հայ եկեղեցուն սպասարկող՝ նաջիբ ու աղնիւ մարդն էր:

Ո՛վ չի ափսոսում որ ես չ'ափսոսամ: Աստուած թող ողորմի իրան, անումը միշտ էլ կայ ու օրհնանքով կը յիշւի:

ՍՈՒՍՆ ԲԱՋԻ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՆ

Գնացիւմ աչքովս տեսամ ու եկամ էդ բաղբախտ մարդկանց վիճակը: Եկէր են, ի՛նչ հալումն են եկէր, մէկի մէրն ամացէ, մէկի հէրը, մէկի կնիկը, մէկի բալէքը, մէկը մէ երէխան ա բերէ՝ մնայածը չը կան, միւսը ոչ ոքի չի բերէ՝ ինքն ա ու ինքը:

Հրգար դարդ տեսած, քաղցած, նըկեարան, աչքերը ճամբին եկեր են իրանց հայրենիքը: Ամա ինչ կասէ՞ որ հիմա իրանց հանգիստ էն զգում, միշտակ բացակաների հոգսն ա: Շատ ապրի, Աստուած պահի պահպանի մեր Մենծ թագաւորին, մեր Շահնշահին: Հըրամայեր ա հրմեն տեսակ օգնեն էդ խեղճերին, դարգերին հասնեն, կառավարութունը պէտք եղածն անում ա որ շուտ տեղբատեղ ելնեն, հանգստանան, իրենց գործով զբաղեն:

Էս մեր Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնն էլ լաւ դիրար էկաւ, աֆֆերին, բարիքեալլա, շուտ մէ փող հանգանակաւ ու հասաւ խեղճերի դարդին: Խէյր ու արեւ տեսնեն ընդոնք որ սրտաբաց ձեռները տարան քիսակներին ու ինչ որ կարող ին էդ մարդկանց հրմար տւան: Աստուած իրանց տաճառապատիկը տայ, իրանց օղը խօշ անի, իրանց բալէքին պահի:

Օղորդ-օղորդի ես ֆիքը էմ անում քի ի՛նչ բան ա էս

Բարեգործական Մենծ Միութիւնը, ի՛նչ խեղացի մարդ էր լուսահոգի նուսար փաշան, ի՛նչ որ մենծ մարդարէներն ասան էդ օրհնած մարդը գործով գլուխ բերաւ, հրմեն հայերին ձեռ-ձեռի կապաւ որ նեղ օրին, սև օրին, դժբախտ օրին իրար համեն, իրար օգնեն, իրար սիրեն:

Մարդու հոգին փառաւորում ա էս սիրուն գործից, փող տւողն էլ, փող առնողն էլ, փող բաժանողն էլ ուրախ էն էլնում որ իրար էն կապւում սիրոյ, բարեգործութան, մարդկութան, ոսկէ շղթայով:

Էս հրմեն իրա տեղը, ամա պիտի ասեմ որ երկէն ա կարաւանը էդ բաղբախտների, հալամ գալիս էն հա գալիս, պէտք ա բարեգործութան էդ սուրը զգացումը մեր մէջ էլ էվէլ զարկ տանք, ուժ տանք, ինչ որ կարող ենք անենք, օրինակ վերցնենք մեր մենծերից, մեր կառավարութունից, ինչեր ասես չի անում մեր հրմենիս առողջութան, ու երջանկութան հրմար: Մենք էլ պէտք ա մեր ուժերով քօմակ կանգնենք:

Ո՛վ որ սիրտը մենծ ա, գործը յաջող կընի, միշտ ուրախ կընի, աշխարհի դժւարութիւնը ծծադով կը դիմաւորի:

Սիրտներդ մենծ պահէք, գուց ռենացէք, խիղճ ռենացէք, օգնեյէ՛ք, քօմակ կանգնէք ձեր հայրենակիցներին՝ որ Աստուած էլ ձեզ քօմակ կանգնի:

Էս մեր զւարթ երկրում, էս պայծառ արեւի, էս կապուտ երկնքի տակ, էս վարդերի ու սոխակների մէջ, հրմեն զարդ, հրմեն տխրութիւն շուտ ա անցնում ու փոխւում ա ուրախութան:

Ինչալլահ որ եկողները հրմենն էլ իրանց սիրելիների հետ ուրախ ու երջանիկ գործի կը լծեն՝ մեր երկրի մեծ առաջի աղացման աշխատանքը մէջ: Ամէն:

ՍՈՒՍՆ ԲՆՁԻ

ԱՅՅԵՐԻՆ, ԲԱՐԻՔԵԱԼԼԱՆՆ

Ագեար էս սիրահարւողներին հարց տաք, քի ինչպէսդ էլաւ որ գժւան, մէկը կասի՝

— Էդպէսդ մարալ դէմք չ'իմ տեսէ:

Էն մէկը կ'ասի՝

— Էդէնց գիւգալ նաղլու չ'իմ տեսէ:

Երրորդը կասի՝

— Էդէնց ուսումնական չ'իմ տեսէ:

Ու հըմէն մէկը մէ բանը կը գովեն իրենց սիրահարու-թուներ բացատրելու համար: Աստուած հոգին լուսաւորի ողոր-մած Համբարձումին էն էլ կ'ասէր՝

— Էսէնց խելացի կ'նիկ չ'իմ տեսէ:

Հէ՛յ-հէ՛յ, ինչ որ ա, ստոնք մէ կողմ, մաղսուգս ուրիշ բան ա: Մեր էս պատւական Հայկական Ընդհանուր Բարեգոր-ծական Միութեան Թէհրանի Մասնաճիւղը մէ շատ լաւ գործ արաւ, փող հաւաքաւ, — ու լա՛ւ հաւաքաւ — տարաւ անտուն-անտէր գաղթականներին բաժնաւ, — շա՛տ լաւ արաւ — ամմա հըմէնից գեղեցիկը, պատւաւորը, աբուրովը էն էր որ մէ կար-գին շնորհքով հաշիւ տաւ փող տուողներին, որ իմանին քի աշխարհում լաւ գործը էն ժամանակ ա լաւ՝ երբ լաւ վերջանայ: Ձէ քի՝ առանց հաշիւ, անկանոն, կիսատ-պուտ արւած բանը՝ ոչինչ չարժի:

Հիմա խօսքս բերեմ կ'ապեմ, ես էլ ստոնց հաշիւ վրէն սիրահարւամ:

— Բարիքեա՛լլա, ա՛ֆֆերին, էսէնց հաշիւ թա հալա երկէն տարիներ ժողովին ո՛չ գարոց, ո՛չ եկեղեցի, ո՛չ հա-մայնական, ո՛չ էս, ո՛չ էն, ոչ մէկը չ'էր տւէ, որ մարդ փա-ռաւորէր, հասկանար քի իրա տւածը ո՛րը գնաց, իր մաղսու-տին հասաւ թէ՞ չը հասաւ, զահմաթ քաշողն ո՛վ էլաւ, ո՛վ անձնէր ու մաքուր գործաւ:

Ագեար ուզում էն առաջից բռնեմ գամ, օխտը տաֆ-թար կը լցւի ու չի վերջանայ: Ի՛նչքան ասան, ի՛նչքան գը-րան, ի՛նչքան պահանջան, հի՛չ ֆայդա չ'արաւ: Թուրքերէն ապում են «Ալլահտան քի օլման, Փէյղամբար նա՞ էլասըն»: Աստուծոց որ մարհամադ չըլնի, էլ ընդուր մարգարէն ի՛նչ կարող ա անի:

Մարդ ինքը իրա պատիւը պանծր պիտի պահի, մարդ ինքն իրա գործով պիտի նշանց տայ իրա ազնուութունն ու ուղղութունը, ագեար չէ էս այեամը խրատելով ու մկրատե-լով բան գուս չի գայ: Մեր պարսիկ աղբերները մէ սիրուն մասալ ունեն «Հար գօլի դադի, սարը խօդ դադի»:

— Բա՛հ, բա՛հ, բա՛հ, ես քի հազդ արամ, գործը ըսէնց կ'ըլնի: Ձեռներդ չը ցաւա, խէյր տեսնէք, ուրախութուն տես-նէք, համ տուողն ա ձեզ օրհնում, համ ստացողը: Էս բոլորը իրա տեղը, բալքեամ հալա մեր էն՝ մէ նման միութուններն էլ խելքի գան, ուզենան ձեզանից օրինակ վերցել, իրանց հա-շիւները կարգի բերեն, որ փող տուողն էլ տեսնի մխիթարւի: Երբ որ մէ խէյր գործի համար, մէ լաւ մաղսուղի համար, դուռը ծեծեն, ուրախ-ուրախ բաց անի, ու սրտանց իր քօմա-կը, իր աջակցութունը բերի խեղճերին, կարօտեալներին մը-խիթարելու: Ամէն

ՍՈՒՍՈՆ ԲԱՋԻ

ՄԵՐ ՍՐԲԱԶԱՆՆ

Աստուած հոգին լուսաւորի Համբարձումի, մէ օր չ'եմ իմանում ինչ խօսք էլաւ մէ սիրուն պատմութիւն պատմաւ: Ասում էր քի՝ «Սարերի վերէն, ծառերի միջին, չոպանը ոչխարներն էր արածացնում ու հրմէն գիշեր սաղ - սալամաթ տուն տանում, գեղ հասցնում: Մէ օր էլ մէ՛ փութորիկ, մէ՛ զուլում անձրև, մէ՛ կայծակ, մէ՛ ձէն, մէ՛ խաբար ընկաւ սարերը որ խեղճ չոպանը, գլուխը կորցրաւ չ'էր իմանում, ո՞ւր վազէր, ի՞նչպէսդ հաւաքեր իր ոչխարներին: Մէ՛ վաղթ տեսաւ ոչխարների կէսը չը կայ, ասաւ: «Բաղբախտներ, տեսնես որտեղ մոլորւան» ու վազաւ ետեւներից: Էս կող, էն կող, չը կան ու չկան: Մինչև երկինքը պարզաւ, անձրևը կտրաւ, ամպերը գնացին, արևը ծծաղաց ու մեր չոպանը տեսաւ մէ քարայրի միջից կարգո՛ւ, շարան, սաղ - սալամաթ դուս էկան էն ոչխարները որ կարծում էր քի մոլորւել ին: Ուրախացաւ, շատ ուրախացաւ որ ինքը ըշթեա էր արէ, առաջ գցաւ էկաւ էն մէկների մօտ: Տեսաւ ի՞նչ, ըդոնք ուր կարծում էր խելքները գլխներին ա, թափւեր են ջուրը ու հրմէնն էլ խեղդւել . . .

— Հէ՛յ, աշխարհ, հէ՛յ, ասաւ ինքն իրան, ո՞ւմ իմ մոլորած կարծում, ո՞վ մոլորած դուս էկաւ:

Էս պատմութիւնը միտս ընկաւ երբ գնացիմ մեր Սըրբազանին տեսնիմ, ու ինձ ձէն տաւ.—

— Մոլորած ոչխարս, ե՛կ, մօտեցի՛ տեսնեմ:

Երբ որ խօսացինք, շատ խօսացինք, տեսամ ինքն էլ հասկացաւ որ ազեար մոլորւածներ կան ոչ ես եմ, ոչ էլ իմ աղիդին եղողները, բալքեամ մոլորւածները մեզի իրա մօտ բամբասողներն ին:

Ի՛նչ որ ա: Խօսացինք ու հազդ արամ: Լաւ մարդ ա, բարի մարդ ա, հասկացող մարդ ա:

Ուրախ-ուրախ մեր պատւական Ռոման Իսայէվի թարիֆն արաւ, գովաւ, օրհաւ, ասաւ որ եկել ա նրա կառուցելիք եկեղեցու հիմքերն օրհնի:

Պէտք ա ասեմ որ Ղազարինից Մարջան Բաջին ինձ մէ երկէն նամակ էր գրել, թարիֆ էր արել քի ժողովուրդը ինչքան ուրախ սրտով դիմաւորել էր Սրբազանին, ինչ պատւական հացկերոյթ ին տւել Գէօրգիլեանները:

Էս էլ Մարջան Բաջուն գրամ որ մեր Թէհրանն էլ պակաս պատիւ չի տւել, որ Սրբազանը շատ խօշ ա էս իր ճամբորդութիւնից, մախսուսան որ մեր պատւական Սրտաշէս Խօջամիրեանի հետ ա ճամբորդել: Դէ՛հ, պարզ ա, ով խօշ չի էլնի էդ աննման հայի հետ ճամբորդի: Սրբազանը ինքը ասող, խօսող, ծծաղացող, ուրախ, զւարթ, լաւ սրտի տէր մարդ, Խօջամիրեանն էլ քի Աստուծո լուծ ժպիտը իրեսին մարտ մարդ ա, էրկուսով խօշ ասեր, խօշ լսեր ու մէկ էլ Թէհրան են դուս էկէ:

Էս ա կիրակի օրը Հայոց եկեղեցու օրէքնի համաձայն 16 քաւորներով, մենձ կարգ ու կանոնով, առօք-փառօք օծելու ա Սուրբ Աստուածածնա եկեղեցու հիմքերը, Ռոման Իսայէվն էլ փառաւորւելու ա, ընտրա մօր հոգին էլ հրճւելու ա որ էսէնց տղայ ա ունեցել՝ որ իր յիշատակն անմահացնում ա:

Գնացէ՛ք, հրմէնդ էլ գնացէ՛ք եկեղեցի, հալբաթ Սըրբազանը կը խօսայ, համ իրան կը տեսնէք, համ իր խօսքը կը լսէք, համ էլ եկեղեցու օծման ներկայ կը լինէք:

ՍՈՒՍԱՆ ԲՍԶԻ

Ս. ԱՍՏԻԱԾԱԾՆԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՕԾՈՒՄՆ

էլը ողորմի համբարձումին. մէ լաւ խօսք կ'ասէր
«Սարերը յղի էն մոռկ ծնելու համար»:

Ես էս խօսքը չ'եմ մոռանայ, մախսուսան շատ տեղին
ա էս մեր եկեղեցու օծման հետ:

Էս վերջին ամիսը ֆաղաթ մէ բան ինք լսում՝ «Դէ՛հ
շուտ անի, Իսայէ՛յը սկսի եկեղեցին շինել՝ որ տեսնէք քի ինչ
օծում ենք անելու, շուքով, պատուով, փառահեղ»։ Ասում ին
ու յետ ին ասում:

Բարերար Իսայէ՛վն էլ զարմացել մնացել էր քի հէր էն
ամեն օր թազա էրազ տեսնում ու չ'են թողնում որ սկսի
գործը:

Վերջապէս մարդիկ ճարւան որ խնդիրը պարզան ու
գործն սկսաւ ու մենք էլ սպասանք եկեղեցու «փառապանծ»
օծմանը:

Հիմա ինչ ասեմ, թա բերանս բացում էմ բազիքի
բանգը թոնում ա: Ի՛նչու, որովհետեւ օղորթ խօսքը սիրտներն
ա ծակում, ամմա ինչ ուզում էն ասեն ես ոտ չ'եմ դնի ճըշ-
մարտութան վրայ: «Օրու նստենք դուզ խօսանք» ասել են
մեր պապերը:

Հըմենից առաջ էդ մեր եկեղեցական Վարչութունը
որ հարայ էր քաշում քի «60 հրգար թումանի եկեղեցին քիչ

ա, մենք էլ 50 - 40 հրգար թուման կըտանք որ մենծ եկեղեցի
շինեն», էդ է՛ր համաշ իրա ջորրաթը: Բարերար Իսայէ՛վը 60 -
70, 70-նն էլ 80-ի հասցրաւ, ամմա իրանք մէ 100 - 200 թու-
ման չը ծախսան որ օծման օրը մէ մենծ ջադըր բերել տին,
բակի արեւմտեան կողմը խբին, աթոռներ դնին, պարսկերէն,
ֆրանսերէն թերթերի խմբագիրներին, կարեւոր մարդկանց
հրաւիրին, կանոնաւոր ընդունելութուն անին, որ մարդիկ մէ
բան հասկանին: Ագեար չէ էդ քան դաւադալով թաւրիգից
էն ծերունագարդ Սրբազանին բերել, հա՛յ-հու՛յ անելը ի՛նչ
ֆայդա ունէր: Վերջն էլ օծման օրը ժողովուրդը իրա՛ր վրայ
լցաւ, ոչ մէ բան լաւաւ, ոչ մէ բան տեսնաւ, ոչ մէ բան
հասկացաւ, ինչը ինչից ա՛ որ ոք չ'իմացաւ, մակեար հէնց
ինքը Եղեղեցական Վարչութունն ու իր քաւորները:

Մէկ էլ որ, ակեար հայոց եկեղեցու օրէնքն ա մենք
մեր պապերից ու մամերից իմացեր ինք, որ քաւորը 16 հա-
տից աւել չի էլնի: Ստոնք օրը մէ քանիսը աւելացրան, մէ
օր 20 էլաւ, մէ օր 24, ետոյ հասաւ 50-ի, վերջին տաղիդին
մէկն էլ ճարաւաւ էլաւ 51, (0թուզ բիրի ականջը՝ կանչի):

Հալամ ասեմ որ էդ էլ իրայ ձեն ունի, էս ժողո-
վուրդի մէջ շատ-շատ պառաւ նանիներ կան որ հոգապահոց
փողեր ունեն, իրանց տղի, իրանց թոռան, իրանց աղջկան
հըմար հրգար տեսակ նազը էն արէ ու էդէնց մէ օրւան ին
սպասում որ քաւորութուն յանձն առնին: Պէտք էր էրկու
շաբաթ առաջ թերթերի մէջ յայտարարին, ժողովուրդն իմա-
նար, ո՞վ կ'ուզէր ինքը դիմեր, ինքը դար, նա քի ըստուր
զրին՝ չուզէր, ընդուր զրին՝ ուզէր, ու ինչքան որ գուս էկաւ
էնքան քաւոր էլնէր:

Ետով էդ ինչպէսդ էր . . . Ամմա հէնց էս էլ բաւա-
կան ա, շատ բան կայ ասելու, ինչ ֆայդա, ժողովուրդի ա-

առձն ասում ա՝ «Հասկացողին մէկ, չը հասկացողին հազար: Ժողովուրդ էր հաւաքւէ շատ, տեղ չըկար, ճար չըկար, անցք չը կար, հողերի բանձը գլխին մէ դասթա ջահէլ-ջուհուլ, պատ ին քաշէ ու մարդիկ էլ ետեւը կանգնած, արևի տակ իրար հետ խօսում ին:

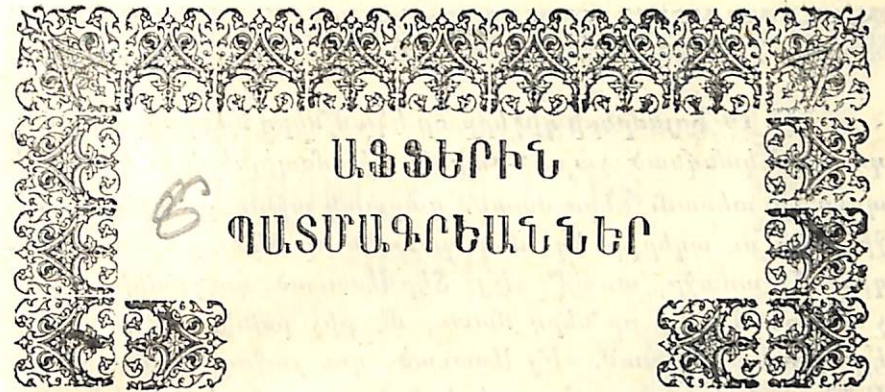
— Ի՞նչ ա, ի՞նչ կայ, ի՞նչ էն անում:

Ու մատները երկարացրած թօօզի ին տալիս:

— Էս մարդապատի էն կողմում, ասում են որ 51 քաւորով եկեղեցի էն օծում . . . Վաստակամ:

Աստուած շնորհաւոր անի: Ես էլ իմ կողմից շնորհաւորում եմ Եկեղեցական Վարչութան. . .

ՍՈՒՍՍՆ ԲՍՁԻ

ԱՖՖԵՐԻՆ ՊԱՏՄԱԳՐԵԱՆՆԵՐ

Հրմէն անգամ որ մէկը լաւ բան անէր, չար ու նախանձ մարդիկ վատ ասին, օղորմած հոգի Համբարձումը կը ջղայնանար, կրակ կը բռնէր, ու ես իրան կ'ասիմ:

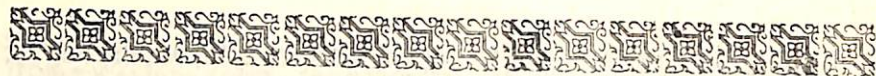
— Համբարձում դու տարիքդ առած մարդ ես, աշխարհ տեսած. փորձած, հէր ես ջուշ ուտող, սպասի գործը իրա արժէքը շանց կը տայ, սեւերեսութունն էլ չ'ուզողին բաժին կ'եղնի, բարկանալուց ի՞նչ դուս կը գայ. . .

Էս խօսքերի վրէն Համբարձումը կը հանգստանար ու կ'ասէր.

— Օղորդ ես ասում, Սուսան Բաջի, «Շունը կը հաչի կարաւանը կանցնի» ասում ա հայկական առածը, ու ձեռքի բաժակը բանձրացնելով կը շարունակէր, Աստուած էդ լաւ գործ անողներին շատ պահի, ողջ պահի, յաջող պահի, ուրախ պահի, զւարթ պահի, երջանիկ սլահի, հանգուցելոց ողորմի, որտեղ էթան ժպտուն դէմք տեսնեն, ինչ որ ուզեն իրանց սրտովն էլնի, ամէն: Ու օղիի դիւասը մինչև տակը կը դարդկէր:

Էս հրմէնը միտս էկաւ Աշոտ Պատմագրեանիս թափած զահմաթի վրէն, դէս ընկաւ, դէն ընկաւ, որտեղից որ տեղ վազաւ, 90 հատ աղջիկ տղայ ժողովաւ, մէ խումբ կազմաւ, մէ երգել սովորացրաւ, մէ չափ տաւ, մէ ղեկավարաւ որ հրմենին գարմանքս տարաւ:

Էն 19 Նոյեմբերի գիշերը որ էկամ ներս մտնիմ կոնցերտի, դուստում կանգնած շարան-շարան օթօմօպիլների ու կոպերի պոչը չը տեսամ: Ներս մտամ, դարտակ աթոռ չը գլթամ: Աղջիկների ու տղերքի էդ մեծ դաստէն որ եկաւ շարաւ, մուգիկն էլ առաջը, ասամ՝ «է՛յ, Տէր Աստուած, դու յաջողութուն տաս:» Ամմա մէկ էլ որ սրահը ոտի կանգնաւ ու խուժբը՝ «Իրանի Ազգային մարշը» թնդացրաւ, էն էլ ինչպէս թնդացրաւ՝ փառաւոր, աննման, անասելի: Աշոտիս գոյնը տեղն էկաւ, իմ սիրտը պնդացաւ ու սաղ ներկաները հիացան:

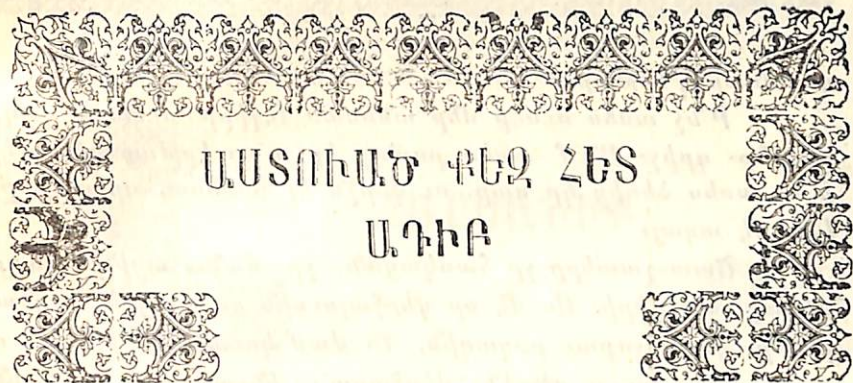
Էլ մնացածը չ'եմ ասի, ո՛վ եկեր ա՛ վայելեր ա, ով չի եկէ քոս փոշման ա, էսէնց բան թա հալա ոչ տեսեր իք ոչ լսեր: Ի՛նչ կարգ, ի՛նչ կանոն, ի՛նչ ձէն, ի՛նչ շնորհք: Հրմէնքն էլ հիացեր ին ու հասկացեր որ Աշոտս «երգի վարժապետ» չի, երգահան ա, երաժշտագէտ ա, տաղանդ ա, մեր Իրանի հայերիս մէջ մէ հատ ա:

Հա՛, ասեմ, Տիկին Ռոզից ասեմ, որ չ'սկսաւ, կլկլացը-նել, ես շւարամ մնացիմ, ասամ՝ «է՛յ Աստուած, դանարի ա, բլբուլ ա, հազարան թռչունն ա, էս ինչ ա, էսպէս էլ սիրուն էսպէս էլ անուշ, էսպէս էլ քնքուշ երգել կըլնի»: Իրեսին էլ որ նայում իմ, իրա երգի հրմէն մէ խօսքը կ'ասես զարիֆ դալամով սուրաթին զրւած էր ու մարդ կարդում էր՝ հասկանում:

Շատ չ'եմ գովում, համը չ'երթայ, ամմա աֆֆերին, շատ ապրեն մեր իրանահայ Պատմադրեան արւեստագէտ գոյգը, ոչ թէ մինակ ես հազդ արամ, հրմէնքն էլ հազդ արան, ու շատ շնորհակալ էլան որ մեզ եատ են արէ ու եկել: Բարով հազար բարի, թող ամեն տարի շնորհ բերեն, խօշ գան, խօշ էթան, յաջողութունով:

Էն էրէխէքն էլ շատ ապրեն, շնորհքով սովորացնողի աշակերտն էլ շնորհքով կըլնի, ընդոնք էլ իրանց բաժինում շատ յաջող ին ու շատ լաւ:

ՍՈՒՍՍՆ ԲՍՋԻ

ԱՍՏՈՒԱԾ ՔԵՉ ՀԵՏ

ԱԴԻԲ

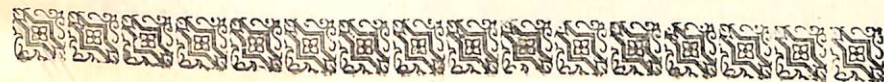
Հէ՛յ փուշ աշխարհ: Մ'էկը փող ունէր, մէկը գեղեցկութուն, մէկն ուսում. մէկը առողջութուն, մէկն անում ունէր՝ դիրք, մէկը ջահելութուն . . . Հէ՛յ, հէ՛յ, հէ՛յ, ոչ մէկին չը խղճացիր, ոչ մէկին չը թողար իրա ունեցածով հպարտանար, գլոխը բանձր պահէր, հէ՛յ անիրաւ չարխը ֆալաք: Հը-մէն մէկի սիրածն ու ունեցածը իրա դժբախտութան, իրա թշւառութան, իրա մահւան գործիքը դարձրար ու հէնց ընդով ումրին վերջ տւար:

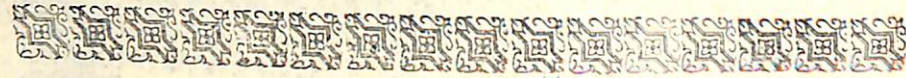
Հզարան տարիներ քո գործն էս էլաւ, ու մարդ-բանդէն չը հասկացաւ իր թաքլիֆը: Էդ էլ մէկ սըռն ա բնութան:

Սարի պէտդ տղայ էր, սաղ-սալամաթ, ո՛վ տեսնում էր երնէկ էր տալիս, ո՛վ տեսնում էր ընդուր առողջութանն էր նախանձում, շատերը հարցնում ին՝ «էս էլ եանի կը մեռնի. . .» Հէ՛յ գիտի զիւնեայ, հէ՛յ:

Թէ զապիմ լինէր կ'ասին աչքով են տւել: Էդ որ չար աչքը, էդ որ սև հոգին էրկու օրւայ մէջ՝ էդ սարը գլտորաւ: Ամմա հիմա էլ աչքի հաւատացող չը կալ, հրմէնն էլ աչքներն բացել են ու շւարել քո գործերից, է՛յ ճակատագիր:

Էլ ո՛ւր ա էն մեր նազնին Աղիբը, ձէնը գցէր գլոխը կլկլացնէր, օխդը մահլա ձէնը կերթար, ո՛վ ըլնէր, ո՛ւր ըլնէր, ի՛նչ ըլնէր, ականջը կը գլէր ու Աղիբի քաղցր երգի հետ կը

վերանար կ'երթար:

Ի՜նչ ասես ունէր մեր աննման Աղիբը՝ ուսում, խելք, շնորհք- գրիչ: Ո՛ւմ ասես քոմաք էր, ո՛ւր էրթար ծծաղ էր, ի՜նչ ասես ձեռից կը գար, ու վերջն էլ համեստ, զրաւիչ, ընկեր մէ տղայ:

Շատ-շատերը չը հասկացան, չը ճանաչացին, զաղրը չ'իմացան Աղիբի: Ու մէ օր վերջալուսին ցած դրաւ յոգնած պոխը, ցաւը չոքաւ բողաղին, 48 ժամ կուտն: Ի՜նչ կոխ, ու վերջը ցաւը խաւ գետին, վերջացա՛ւ, ինչպէս որ հրմէն ինչ ա վերջանալու:

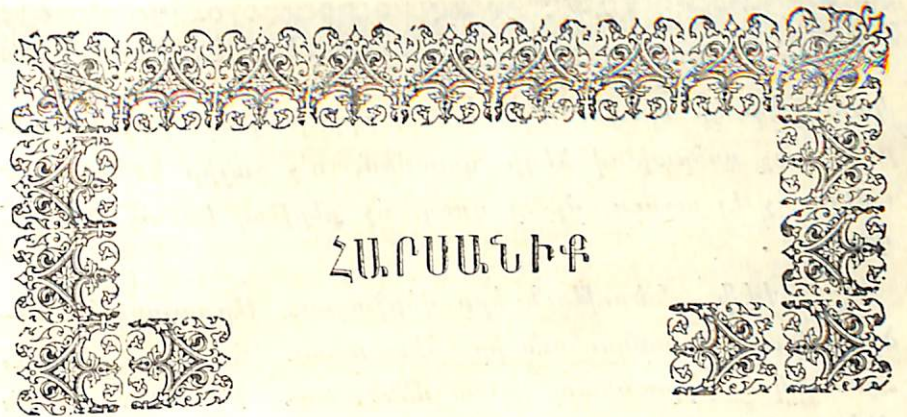
Աստուած քեզ հետ, գնացիր, մի վախացիր, մենք հրմէնքս էլ կը գանք, էս ա օրէնքն աշխարհի, դու ինքդ ֆիլսոֆ իր ինքդ հրմէնից լաւ իր հասկանում էս հրմէնը:

Աստուած քեզ հետ: Դու որ միշտ օգտակար էլար հրմէնքին, բալքեամ քո էդ մահովդ էլ օգտակար ըլնես շատերին: Հրմէնքն էլ իմանան, հասկանան որ ոչնչի վրայ յոյս չը պէտք ա դնեն էս աշխարհում, ո՛չ իրանց գեղեցկութան, ո՛չ իրանց հարստութան, ո՛չ իրանց ուժի, ո՛չ էլ քեզ պէս երկաթէ առողջութան: Մենակ օգտակար, բարի, ազնիւ գործը կը մնայ էս աշխարհում ու բաս:

Դու շատ բան թոյլար քեզպէսոյններին օգտակար ըլնելու է՛րնակ ուրիշներ: Էլ քո կէսդ թողնին:

Խաղաղութուն ու հանգիստ քեզ:

Քո՛ ՍՈՒՍԱՆ ԲԱՋՐ

ՀԱՐՍԱՆԻՔ

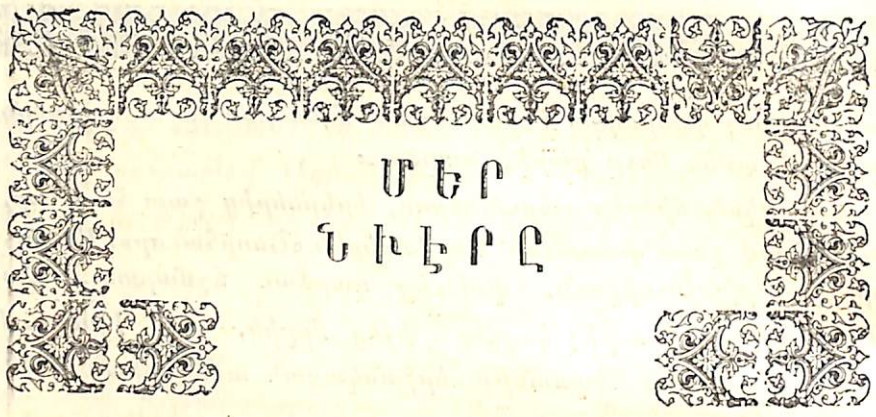
Հին-հին ժամանակէլ, հըզար ու մէկ գիշերների, հուրինների, փարինների, յաւերժահարսների, զարմանահրաշ իշխանների թարիֆներում ասում են՝ օխտը երկրից նւէրներ բերան, օխտը օր՝ օխտը գիշեր քէֆ արան, ուրախացան թագաւորի տղի հարսնիքին:

Ու էս տեսակի պատմութիւնները մեր պապերը պատման, մենք էլ լսացինք ու զարմացանք որ էդ հին այեամը ի՜նչ աննման ա էլէ:

Հիմա, էկէք տեսէք որ հինի տեղը նորն ա ծէ, հազար անգամ է՛լ գեղեցիկ, է՛լ զրաւիչ, է՛լ դիւթական, է՛լ զգլխիչ: Օխտն օրը՝ օխտանասուն, օխտն երկիրն էլաւ յիսուն՝ էս օրւանից որ մեր իկիդ Արքայազնը ճամբայ ընկաւ, երազների աշխարհն հասաւ, Եգիպտոսի օրհնած հողից ու Նեղոսի բերրի ափից, պայծառ, ժպտուն արեգակի զւարթ երկրից՝ մէկ աննման, չնաշխարհիկ արքայական ընտանիքի իշխանուհի, իրան ընտրաւ նա կողակից:

Էլ ի՜նչ պատիւ, էլ ի՜նչ փառքեր, ի՜նչ տեսակի ուրախութիւն ու ցնծութիւն, մենծ ու փոքր, ջահել ու ծեր, հրմէնէքեան երջանկացան՝ խօշ խաբարով ամուսնութան, Մարա երկիրն հրճաւ համայն, էլ ցաւ չը կար, չղուստա չը

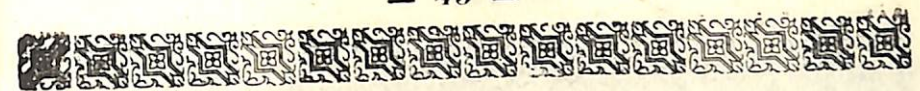
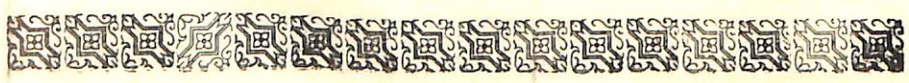

Մ Ե Ր Ն Ի Է Ր Ը

Խօսք չը կայ որ ամուսնութան էս երջանիկ օրերին հրմենքը ոգևորւեր ին, հրմենքը՝ ուրախացեր: Հայերն էլ, երկրի անձնէր քաղաքացիներ, իրանց անկեղծ զգացումը յայտնելու համար կայսերական զոյգին, իրանց համեստ հարսանեկան նւէրն ին պատրաստէ, որը մատուցան հարսնիքի օրերին:

Էդ մէ կլոր սեղան էր ոսկուց ու արծաթից, համ սիրուն, համ իմաստալից, համ արւեստով. Իրեսին դուս ցցւած քարտէզն էր իրանից մինչև Եգիպտոս ու էն երջանիկ ճամբէն որ մեր Գահաժառանգը գնաց իր թանգազին կողակցին բերելու: Ճակատին Ն. Կ. Բ. Թագաժառանգի և Ն. Կ. Մ. Ֆովզիէ Իշխանուհու գոյնզգոյն նկարը՝ յախճապակու վրայ: Սեղանի չորս դովրը հայկական արւեստով քանդակւած ոսկի զարդարանք: Սեղանի մէջտեղը՝ տակին միացրած էր՝ եգիպտական ու իրանեան հին զինւորների արձաններով: Տակի պատւանդանն էլ ընկոյզի փայտից, դովրն էլ իրանեան ու եգիպտական զանազան խորհրդանշաններ:

Տեսնողը հիանում էր Ղարաբաղի Վարպետ Եփրեմ Օհանի էս գործով: Տեսքը սիրուն, ինքն արժէքով, միտքը շատ, աշխատանքը նրբին ու ինամւած, հրմէն ինչ սապրթ էր անում որ արքայավայել նւէր ա էդ, որն իր մէջ թամամ պարսկահայութան երախտիքն ու շնորհակալիքն ա արտա-

յայտում իրանի կայսերական Մենծ Ընտանիքի Քաջարի Թագաժառանգին ու նրա Արքայաշնորհ կողակցին:

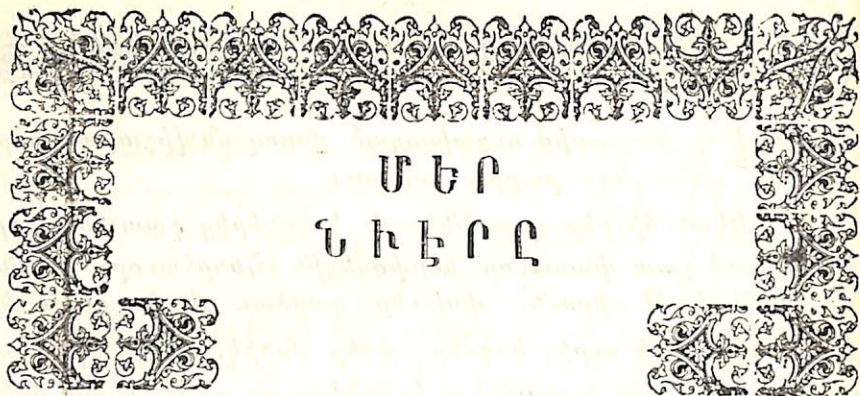
Ճիշտ ա, որ շատ մարդիկ ին ընտրւած էդ գործը գլոխ բերելու, ամմա, ճշմարտութունն էլ պահանջում ա որ լաւ ու անձնէր գործիչներին իր տեղին գնահատեն, պէտք ա ըստեղ մէ մենծ «աֆֆերին», մէ մենծ «բարիքեալլա», մէ սրտանց «շատ ապրէք» ասել Պ. Պ. Ա. Խօջամիրեանին ու Լևոն Թադէոսեանին. որ թամամ իրեք ամիս հրմէն բան մոռացած, առաւօտից գիշեր դէս ընկան՝ դէն ընկան, մինչև որ իրանց ժրջանութամբ յաջողան ժամանակին հրմէն բան վերջացնել: Հրմէն յաղթանակ քաղցր ա, արդիւնքը լաւ, ամմա պէտք ա քաջ զինւորին, որ էդ յաղթանակն ա տարել տեղին ու արժէքին գնահատել:

Բարիքեալլա, շատ ապրեն վարպետ Եփրեմն իր գործով ու Պ. Պ. Ա. Խօջամիրեանն ու Լևոն Թադէոսեանը իրանց անձնւիրութամբ որ մեր հրմէնքի իրեսը պարզան:

ՍՈՒՍՍՆ ԲՍՋԻ

մաս ԳԳ ԺԵ
ՍԽՈՒՄԻԱՄ

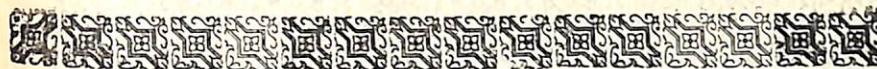

Մ Ե Ր Ն Ի Է Ր Ը

Խօսք չը կայ որ ամուսնութան էս երջանիկ օրերին հրմենքը ոգևորւեր ին, հրմենքը՝ ուրախացեր: Հայերն էլ, երկրի անձնւէր քաղաքացիներ, իրանց անկեղծ զգացումը յայտնելու համար կայսերական դոյզին, իրանց համեստ հարսանեկան նւէրն ին պատրաստէ, որը մատուցան հարսնիքի օրերին:

Էդ մէ կլոր սեղան էր ոսկուց ու արծաթից, համ ուրուն, համ իմաստալից, համ արւեստով, Իրեսին դուս ցցւած քարտէզն էր իրանից մինչև Եգիպտոս ու էն երջանիկ ճամբէն որ մեր Գահաժառանգը գնաց իր թանգագին կողակցին բերելու: Ճակատին Ն. Կ. Բ. Թագաժառանգի և Ն. Կ. Մ. Ֆովգիէ Իշխանունու զոյնզոյն նկարը՝ յախճապակու վրայ: Սեղանի չորս դովրը հայկական արւեստով քանդակւած ոսկի զարդարանք: Սեղանի մէջտեղը՝ տակին միացրած էր՝ Եգիպտական ու իրանեան հին զինւորների արձաններով: Տակի պառլանդանն էլ ընկոյզի փայտից, դովրն էլ իրանեան ու Եգիպտական զանազան խորհրդանշաններ:

Տեսնողը հիանում էր Ղարաբաղի Վարպետ Եփրեմ Օհանի էս գործով: Տեսքը սիրուն, ինքն արժէքով, միտքը շատ, աշխատանքը նրբին ու խնամւած, հրմէն ինչ սապրթ էր անում որ արքայավայել նւէր ա էդ, որն իր մէջ թամամ պարսկահայութեան երախտիքն ու շնորհակալիքն ա արտա-

յայտում իրանի կայսերական Մենծ Ընտանիքի Քաջարի Թագաժառանգին ու նրա Արքայաշնորհ կողակցին:

Ճիշտ ա, որ շատ մաքիկ ին ընտրւած էդ գործը զլոխ բերելու, ամմա, ճշմարտութունն էլ պահանջում ա որ լաւ ու անձնւէր գործիչներին իր տեղին գնահատեն, պէտք ա ըստեղ մէ մենծ «աֆֆերին», մէ մենծ «բարիքեալլա», մէ սրտանց «շատ ապրէք» ասել Պ. Պ. Ա. Խօջամիրեանին ու Լևոն Թագէտսեանին. որ թամամ իրեք ամիս հրմէն բան մոռացած, առաւօտից գիշեր դէս ընկան՝ դէն ընկան, մինչև որ իրանց ժրջանութամբ յաջողան ժամանակին հրմէն բան վերջացնել: Հրմէն յաղթանակ քաղցր ա, արդիւնքը լաւ, ամմա պէտք ա քաջ զինւորին, որ էդ յաղթանակն ա տարել տեղին ու արժէքին գնահատել:

Բարիքեալլա, շատ ապրեն վարպետ Եփրեմն իր գործով ու Պ. Պ. Ա. Խօջամիրեանն ու Լևոն Թագէտսեանը իրանց անձնւիրութամբ որ մեր հրմէնքի իրեսը պարզան:

ՍՈՒՍՍՆ ԲԱԶԻ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Անցած օր մէջ շարք խանութներ որ թուալէթից, հագնւելուց ու զարդարելուց բացի էլ ուրիշ բանով չ'են զբաղուում, պատերազմից ին խօսուում:

— Երբ կը լինէր էս պատերազմը վերջանար:

— Ի՞նչի մարդն էնքան տգէտ պիտի էլնի որ պատերազմի:

— Էսպէս որ ասում էն արդէն հաշտուում էն: Ու էսէնց խօսքեր:

Արդ անեմ խանութներն իսթմաթին որ լաւ կ'անեն մէջ քիչ զուգւել - զարդարելը չափաւորեն ու իրանց խելքի տոպրակը լեցնեն. մէջ քիչ աւել կարդան, մէջ քիչ աւել սովորեն, մէջ քիչ աւել ծանդր ու լուրջ էլնեն, իրանց կնկայ, մօր պարտականութունները լաւ հասկանան, որպէսզի ագետար տղամարդն էլ էշթէպա ա անում, իրանք իրանց շնորհքով, խելքով, մօհաբաթով էդ էշթէպան մէշտեղից տանեն, նա քի լաջ լաջ բազի անեն, իրանց թաքլիֆն էլ մոռանան ու մահանա բոնեն քի տղամարդս էս արաւ ես էն արաւ. ես էլ էսէնց արամ:

Իմ աղիտիս, պարզն ասեմ «Տղամարդը էն ա ինչ կնիկն ա ուզում» ընտրա էյպերն ու առաւելութունները կնկայ վարքից ու արարքից ա կախաւծ: Մ'նա մինչև մէջ անգամ ստուց սօհբաթ անենք:

Էկանք պատերազմին: Արդ անեմ որ պատերազմը

բնութան մէջ պահանջն ա, թա աշխարհն էլէր ա, պատերազմն էլէր ա: Էտի գոյութան կոխն ա: Գիշերը պատերազմում ա ցերեկայ ղէմ, լուսն էլ ընդրա ղէմ: Չորս եղանակներն էլ իրար ղէմ: Ծնւելու օրից ըսկսած մարդ արարածը կուի մէջ ա, պատերազմի մէջ ա, իրա ուտեստի, իրա գործի, իրա ուսումի, իրա գիւտերի, իրա գլուխ պահելու, իրա մըրցութունների, իրա շնորհքի, իրա հրմէն բանի խնդրում: Մ'օնթաշ պատերազմը, ինչպէսզ ուրիշ բաներ, ձև ունի, տեսակ ունի, մինչև հասնի թօփ, թուֆանկին. Երբ մարդու շահը եւ իրաւունքի պաշտպանութունը, եւ գոյութան իրաւունքը պատի սահմաններից դուս ա գալի, մենծանում ա, ընդհանուրի շահն ու իրաւունքն ա էլնում, իրա երկրի, իրա հայրենիքի խնդիրն ա ըլնում, իրա ժողովրդի պատինն ա ըլնում, մարդկութան առաջադիմութան, մենծ գաղափարների պաշտպանութունն ա ըլնում, ու էս հրմէնի դիմացը զօր ու անիրաւութունն ա տեսնում: Էն ժամանակ պատերազմը էս բիւտոս ա առնում որ էսօր վճռու ունի աշխարհում:

Իմ աղիտին, մեր խանութները պէտք ա էս հրմէնը լաւ հասկանան, որպէսզի իրանց էրէխէքին քաջութուն, հայրենասիրութուն, անձնւիրութուն սովորացնեն, որպէսզի ընդրանց հոգիներն ու մտքերը մենծ գաղափարների կապեն, մահն արհամարեն ու իրանց էդ ուժով պատերազմի վտանգին ղէմ կայնեն, նա քի առաւօտ թա գիշեր իրանց արդ ու զարդով զբաղեն ու ինչպէսզ որ հարւանի կնկան եւ աղջկան էն բանբասում պատերազմի մասին էտէնց խօսալով իրանց զարգացած ու ինկալի դալամ տան:

ՍՈՒՍՍՆ ԲԱԶԻ

ՏՕՆԵՐԸ

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ

ՏՕՆԸ

Անցած ճինգշաբթի Համբարձում էր, էլ հըմէնքը՝ կնիկ, էրէխա հաւաքւեր ին ու եալլա Վանագի ջրի գլոխը, դարւա-
իզ դուռի բաղը՝ գնացեր ին քէֆի:

Օղորթն ասած Համբարձումի, Վարդավառի քէֆերը
լաւ քէֆեր են, ամա ա՛փսոս որ երբեմն մէ քանիսը համբ-
արձում են ու ամեն ինչ խարաք անում, իրանց ճիւղ ու
դատով ու կռով: Էս անգամ էլ նոյնն էր:

Ես միտս ա գալիս՝ երբ աղջիկ իմ, ընկերուհիներով
կէթինք օխտը ձորից ծաղիկ կը քաղինք, օխտը աղբուրից
ջուր կը վերցնինք, Զան գիւղումի դասկահը կը դուզացնինք՝
Համբարձման օրը շունչներս կտրած կ'սպասինք, որ տես-
նինք մեր նիւթը ինչ կըլնէր, մեր բաղդը ինչ կ'ասէր, ու
սաղ տարին մեզ հըմար դուռ էկած շէշերի վրէն էնքան կը
մտածինք, որ վերջը օղորթ - օղորթի հէնց էդէնց կէլնէր:

Հիմա ճիշդ ա՝ աշխարհը փոխւեր ա, միտքերը փոխ-
ւեր են, էլ աղջիկները էդէնց բաների չ'են հաւատում, պէտք
էլ չ'ունեն որ հաւատան: Էն վաղթը մեր հէրն ու մէրը մեզ
չ'ին թողնի մէ տղի իրես տեսնինք՝ ուր միաց հետը խօսինք,
մեր ամբողջ օմիզը Զան գիւղումի վրէն էր: Հիմա աղջիկ-
տղայ ինչքան որ սիրտներն ուզի իրար տեսնում էն, խօսում
էն, պատում էն, էլ Զան գիւղումի մօճթա՛յ չ'են:

Ամա, ինչ կ'ուզէք ասէք, ես հիմա էլ խօշ էմ Զան
գիւղումով: Միտս ա գալիս, իմ բաղդը հէնց Համբարձու-

մին բացառաւ: Օղորմած հոգու անունն էլ Համբարձում էր,
դուք հո ինձանից լաւ գիտէ՞ք, ձեզի ամենիդ հետ էլ բարե-
կամ էր: 17 տարեկան իմ, Ձան գիւղումի ամանի մէջ գցածս
բանիքին էս խօսքերը դուս էկաւ՝

Բաղդդ էս ա բացւեր ա,
Ձան, գիւղում ջան, ջան.
Իգիդ տղէն կայներ ա,
Ձան, ծաղիկ ջան, ջան,
Երկար - բարակ չի քաշի,
Ձան, գիւղում ջան, ջան.
Սիրտ ու հոգի մի մաշի
Ձան, ծաղիկ ջան, ջան:

Վա՛յ, վա՛յ տեսնիք աղջիկները ի՞նչ դրան գլխիս:
Տամբըօխտը օր չը քաշաւ Համբարձումիս հետ նշան-
ւամ:

— Է՛հ, ինչ որ ա, բոռնք անցած են: Խօսք չը կայ,
հիմա շատ աւելի խելացի էն մարդիկ քան առաջ: Էս էլ որ
պատմամ իմ անցածս միտս էկաւ: Մաղսուղս էլ ուրիշ բան
չէր մազեար մէ խրատ մեր պարոններին: Քէֆ էք անում՝
քէֆ արէք, խօշ ելէք, ամմա խելացի քէֆ արէք, կոիւնները
ոչ քէֆ սարքողներիդ, ոչ էլ քէֆ անողներիդ պատիւ կը
բերի:

Հա՛, օղորթ, իսկականը մոռացամ, քէֆի օր՝ Համբարձ-
ման օրն ա ոչ թէ Մեռելոցի: Էս մէկը մլտներդ պահէք մին-
չև մէ անգամ էլ էս մասին ձեզ հետ խօսամ:

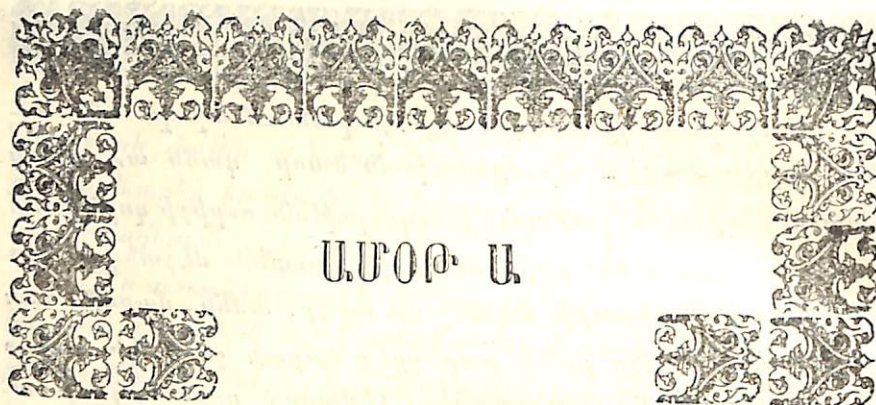
ՍՈՒՍՍՆ ԲԱՋԻ

ՇԵՈՐՀԱԻՈՐ ԶԵՂ ՆՈՐ ՏԱՐԻ

1938-ն էլ գնաց էն տարիների կողին, որ երազի
պէս էնք յիշում: 1938-ն մէ էրազ դարձաւ ու թռաւ: Ուրա-
խութուն ու տխրութուն. յաջողութուն ու անյաջողութուն
հրմէնն էլ էդ տարւայ դուճաղում մնացին ու հինի հետ գնա-
ցին: Բա՛րի ճանապարհ: Էս մեր աշխարհում հրմէն ինչ էլ
հէնց էդէնց կը գայ ու կ'երթայ: Էրնէ՛կ, հաղար էրնէ՛կ էն
մարդին որ ոչ դժբախտութան առաջ յուսահատուաւ, ոչ էլ
բարեբախտութունից իրան կորցրաւ: Էս ա իսկական պայ-
մանն աշխարհի: Էն ա «Բոբոխ»-ի ճակատին դրեր եմ իմամ
Ալու մենծ խօսքերը՝ «Հրմէն կենդանի մարդի հրմար մահ կայ
ու հրմէն ինչի վերջ»: Միլիոններ ձեզ ու ինձ պէսդ էկան ու
գնացին, քաղաքներ շինւան ու քանդւան, ծովեր ցամաքան
ու սարերը ջուր կտրան, դարերն էկան ու գնացին, ու էս արեւն
ու լուսինը հրմէնի բէխին ծծաղացին: Էս ա օրէնքն աշխարհին:

Նորն ա գալիս՝ հինն ա էթում, հինն ա մեռնում՝ նորը
ծնւում, աշխարհն ու իրա գործերը չարիւր ֆալաքի պէս
պտուտ ա գալի, ու հրմէն մէ պտուտին մէ բան տանում, մէ
բան բերում: Հին երգն ա նոր ձևերով թաղաղան երգւում,
անցեալն ու նոր տեսակով մէշտեղ բերւում:

Էս բոլորի մէջ մարդը, երբեմն իրան կորցնում ա, ու
էդ օրէնքը մոռանում: Էդ օրը, իմ աղիդիս, մաբդի հրմէնից
բաղբախտ օրն ա, վա՛յ ընդուր որ մօշթաբէ ա ընում,
կարծում ա քի՛ աշխարհը մէ օր իրան ժպտաց. գործը
յաջողաւ. ինքը բանձրցաւ. էլ հրմէն ինչ պրծաւ ու իր

ԱՄՕԹ Ա

Խաւարում էր չ'խօսացիմ, Համբարձում էր չը խօսացիմ, Վարդավառ էր չը խօսացիմ, մէ էրկու անգամ էշարա արամ մեռելոցներէ քէֆերին, կարծամ բասս ա, մի ասա Աստուածածինն էլ վրէն աւելացաւ:

Հրմէն տեղ անկարգութուն, հրմէն տեղ կոխ, խայտառակութուն: Դուք ընէք ձեր էն Աստուածը, ասէք, էդ պատիւ կը բերի: Ակեար ժողովրդի մէջ անկարգ մարդիկ կան— խօսք չը կայ հրմէն տեղ կը'լնեն—բա էդ գործերը ղեկավարողներն ու վարիչները էդ հրմէնի առաջը հէ'ր չ'են առնում:

Էդ քան դժւար ա մակեար որ Խաւարում գիշերը ողբի ժամանակ շուրջ չ'անեն, Համբարձումին ու Վարդավառին չը ջարդեն, մեռելոցին չը հարբեն, Աստուածածինն մէ ճութ խաղողի հրմար իրար գլուխ չը կտորեն եկեղեցու մէջ:

Ես Տէր Թէոտիկից բռնած մինչև էս օրայ հրմէնից առաջին դպրոցի մէջ չ'եմ տեսէ որ վարժապետն ասի «Ես իմ դասը տալիս եմ ու էթում, էրէխէք ինչ կ'ուզեն թող անեն», էդ դասը տալուց առաջ, կարգն ա ու կանոնն ա հարկաւոր, ակեար չէ տւած դասը մէ շայի չ'արժի:

Հայ կաթողիկոսների եկեղեցում էլ տեսեր էմ խաղող էն օրհնէ, շնորհալի տէրտէրը, ինքը կանգներ ա, իրա ձեռքով հաւատացեալներին մէ-մէ ճութ տւեր ա ու էն մէ կողմից դուս էն էկէ, գնացէ:

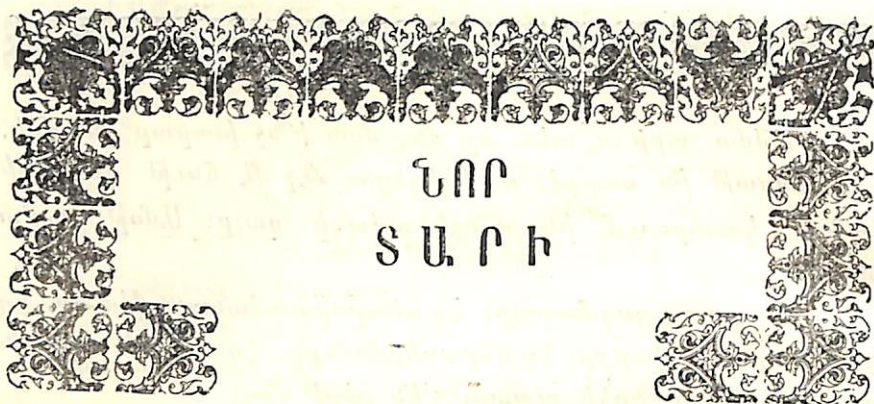

Ամա, արի ու տես, որ մեզ մօտ ի'նչ խաբար ին դրէ, ի'նչ բասաթ ին սարքէ, ու եկեղեցու մէջ մէ ճութ խաղողի հրմար կոտորւում ին մինչև աժանի գալը: Ամօթ, շա'տ ամօթ:

Էդ բոլոր ղալմաղալը, էդ անպարտաճանաչութունը, էդ կոխները, էդ վարքը, էդ վերաբերմունքը, էդ մտածեակերպն ու արարքները իսկի պատիւ չ'են բերի մեզ:

Առածը լաւ ա ասէ. էլը կրկնում եմ «Հասկացողին մէկ, չը հասկացողին հազար»: Ակեար ասել ա, էջալաթան հէնց էս էլ բասս ա:

ՍՈՒՍԱՆ ՔՍ.ՁԻ

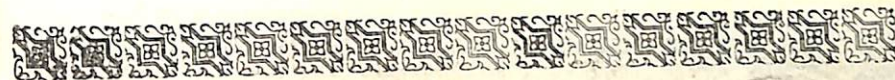

ՆՈՐ Տ Ա Ր Ի

Մէ տարի էլ գլորւաւ ձեր կնանքից ու իմ կեանքից: 563 օրեր գնացին ննջելու ի գոգն Աբրահամի: Լաւ - վատ, խօշ - նախօշ անցաւ ու ծծաղաց մարդկանց քթին: Հիմա նորն եկաւ: Ասում են դրուստ խօսողի գլխարկը ծակ կ'էլնի: Էս տարին էլ էն տարւայ քօռ ախբերն ա: Բիխող ոչ ոքեւոր-ւէք, ոչ յուսահատւէք: Համ լաւ օրեր ունի, համ վատ: Համ ծծաղ ունի, համ արցունք: Համ յաջողութուն ունի համ, դրժ-ւարութուն: Ագեար իմ խորհուրդն էք ուղում դուք էնպէս քաջ էլէք՝ որ տխուր օրերին ծծաղաք, ուրախ օրերին արդէն խօշ կ'էլնէք:

Քօհնա սովորութուն ա, որ Նոր - Տարւայ գլխին նւեր-ներ էն տալիս, նւէր ստանում: Արդ էլնի. ձեր սիրելիներն էլ քիչ եա շատ, մենծ եա պատիկ, նւէր տւած կըլնեն ձեզ: Ինչ որ էլ էլնի զաղըր իմացէք, չուն քի էդ նւերի արժէքը չի, իսկական իմաստը զգացումն ա: Մեր սիրելի համերկը-ցիները մէ սիրուն խօսք ունեն, «Թոֆէյը դարւիշ բարկը սաբգիստ»՝ Դարւիշի նւէրը մի կանանչ տերև ա:

«Բորբոխ»ն էլ ձեզ վատ էր սովորացրել հըմէն տարի, ձեզանից շատերի անումով, առանձին - առանձին նւէրներ էր բերում: Հիմա ագեար չը բերի աչքներդ ճանապարհին կը

մնայ, սիրտներտ կարօտ: Ամմա մի մտացէք հըմէն ինչ՝ մէ վաղթ ունի ու մէ տեսալ: Հիմա էլ հնարաւոր չի հըմէն մէ-կիդ առանձին ուղի անել, էս ա դաստա - դաստա նւէրներ եմ բերել, դուք հօ ձեզ լաւ էք ճանաչում, անկեղծ էլէք, տեսէք որ դաստին էք պատկանում վերցէք ձեր նւէրն ու խօշ էլէք:

Էս էլ ասեմ որ մէ մենծ մարդ, զաղիմ, մէ շատ իմաս-տուն բան ա ասել «Խօսքերը կը թռնեն, ամմա գրւածները կը մնան»: Էնպէսդ որ իմ նւէրները մնացական էն, երբ ու-զէք կ'օգտւէք ընտրանցից:

Բարերարներին՝ մաղթեմ Նոր - Տարին
Տայ առողջութիւն, գործեր թանկազին:

Մեր Տիկիներին՝ որբերի պաշտպան՝
Թող Աստուած լինի իրենց օգնական:

Անազնիւ մարդին, խաբբայ ստոր՝
Անվերջ թող մնայ երեսը բոսոր:

Զար հոգիներին՝ կծծի ու չըկամ.
Կեանք, փող ամեն ինչ թող լինի հարամ:

Իսկ մանկիկներին՝ անմեղ նորածին,
Երջանիկ մի կեանք, գարուն ծաղկածին:

Երիտասարդաց խելօք, պիտանի՝
Գործ, յաջողութիւն, զիրքեր անւանի:

Ամուսիններին, անհաշտ, կուարար,
Համերաշխութեան ուղիդ ճանապարհ:

Մեր հարուստներին՝ մէկ մէկի կարօտ,
Բազըր թող ժպտայ, հասնեն իրար մօտ:

Մեր աղջիկներին՝ համեստ, ամօթխած,
Լաւ ամուսիններ շնորհէ Աստուած:

Բամբասողներին չարամիտ ու նենգ,
Այսօր կամ վաղը բոլորին թաղենք:

Ամուսիններին՝ խմող, հարբեցող,
Նորաստեղծ պատւաստ՝ այդ ցաւը բուժող:

Սև հոգիներին՝ մի ուղի շիտակ,
Կամ իրենք ընկնեն՝ հէնց իրենց ծուղակ:

Փրկելու համար մարդկանցից համբալ,
Կոպեոից գնլած մի կապոց բամբակ:

Ստախօսներին՝ թունաւոր իժեր,
Խղճի ծանր խայթ, չը քնեն զիշեր:

Ջեղծարարներին՝ այսպէս թէ այնպէս,
Իրենց արժանի պատիժներ այէս - պէս:

Գիր - տառի պաշտպան մարդուն զխտակից,
Գրպանը լինի սրտին աջակից:

Բաժանորդներին մեր պարտաճանաչ,
Յաջողութիւններ, մի կեանք հիասքանչ:

Փող ուտողներին՝ որք ձևանան խուլ,
Թող չը մոռանան բազըն է խարխուլ:

Պատկառանքից զուրկ, մարդկանց անամօթ,
Խղճի մի ցնցում, զգացում, ամօթ:

Մեր հարուստներին՝ հոգի խանդավառ,
Ազգօգուտ գործերն՝ զարկ տան՝ պահեն վառ:

Տառապողներին հիւանդ ու տկար,
Շուտ ապաքինու՛մ, լաւ օրեր հաղար:

Մեր գործիչներին՝ մերթ պոռոտախօս,
Բերնի մի փականք՝ որ մնան անխօս:

Գոռողն, մեծամլ. սնև և ամբարտաւանն՝
Թող չը մոռնան գերի են մահաւան:

Մեր պարոններին՝ ղուժարի գերի՝
Թող լաւ գիտենան պատիւ չի բերի:

Բանաստեղծներին՝ ժրաջան, աշխոյժ,
Նոր խանդ ու աւիւն, նոր հոգի, նոր ուժ:

«Ապրում ենք էլի», ասող յիմարին:
Աչքեր որ տեսնէ՝ ասող, արև, լուսին:

Ամբողջ աշխարհին՝ սէր խաղաղութիւն,
Վերջ պատերազմի, համերաշխութիւն:

Իրանին սիրուն, իրանին պայծառ,
Փառապանծ մի կեանք՝ դարեր բիւր հազար:

Մեր ժողովրդին՝ մարդիկ խելացի,
Որ կթած կաթին չը տան աքացի:

Ինձի՝ վճարող բաժանորդ ազնիւ,
Իսկ ձեզ՝ երկար կեանք, դիրք, շահ ու պատիւ:

ՍՈՒՍՍՆ ԲԱԶԻ

ԻՄ ՍՈՂԲԱԹՆԵՐԻՑ

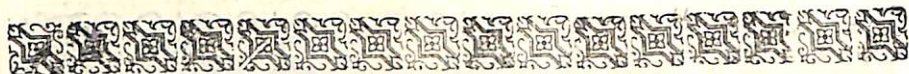
Մէ էրկու անգամ որ ինձ չը տեսաք, ասաք Սուսան
Բաջին կորաւ, աղատուհիք—Թշնամիներդ կորչի ես ձեր բա-
րեկամն եմ:

Ամմա բանը նրանումն ա, որ մարդիկ էս օր իրանց
բարեկամն ու Թշնամին չ'են ջոկում իրարից:

Ով որ իրեններին ծծաղում ա, էյպերը ծածկում ա,
չ'ունեցած առաւելութիւններն ա գովում, չ'եղածը էղած ա,
ասում, էղածը չ'եղածի տեղ ա դնում, էն լաւ բարեկամ ա,
էն իսկական հասկացող ա, որովհետեւ տգեղին սիրուն ա ա-
սում, տգէտին գիտուն:

Մի սխալէք, ճիշդ բարեկամն էն ա որ սրտաբաղ՝ լա-
ւին լաւ, վատին վատ ա ասում: Ես միշտ էլ ձեր լաւն եմ
ուզում, ինչ որ լաւ բան էք անում ես էլ ձեզ հետ կամ:

Մասալան, ձեզնից շատերը նոր ձևի շոր, նոր ձևի մա-
զեր, նոր ձևի կօշիկ էք հագնում, մազեար վատ ա, շատ
լաւ ա, ինչ որ նոր ա մարդու թաղացնում ա, համեցէք ես
էլ ձեզ նման շորս էլ եմ փոխէ, քօշս էլ, գլխիս մազերի ձևն
էլ: Ես ուր, էն ղաղիմ կօտ կապող, անֆիա քաշող, գետնին
ծալապատիկ նստող երկէն ու լէն շորերով Սուսան Բաջին
ուր: Ամմա, էս բոլորի մէջ, մէ բան կայ, որ ես էս իմ պա-
ռաւ ու ղաղիմ տեղով հասկացեր եմ ու դուք չէ:

Մարդ միմակ տեսքով չը պէտք ա նոր ընի, պէտք ա էդ նորութունը իր մտքի, իր խելքի, իր սրտի, իր զգացումի մէջ ընի, ձեզնից շատերը հէնց որ շորները փոխան, ձեները փոխան, մազները շինան, կարծում էն պրծան, էլ էլան է-սօրւայ մարդ: Ձէ', Շատ էք ըշտապայ արէ, էդ բոլորը ձեզի ոչինչով չ'են առաջացնի:

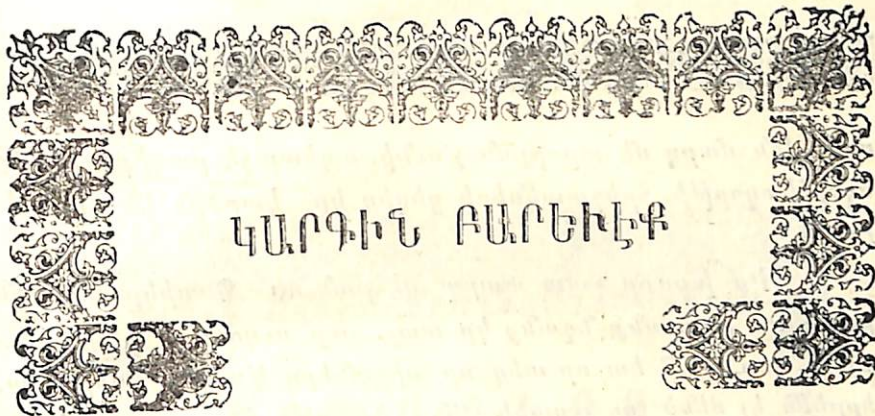
Ղաղիմ, մենք պառաւանդաւ, քուչի դուռը կը հաւաքւինք, դէսից, - դէնից կը խօսինք, ո՛չ կը կարդինք, ո՛չ կը գրինք, շատ - շատ ժամ կերթինք, աղօթք կ'անինք, էդ կըլնէր մեր պործը: Ամմա էսօր, ես իմ սաղ կեանքս, ապրելակերպս փո-խեր եմ, համ գրում եմ, համ սովորում:

Հիմա, ի՛նչ կ'ելնէ որ դուք էլ ջահել աղջիկներ, կնիկ-ներ, երիտասարդներ, միմակ ձեր շորերի ու ձեւերի մասին չը մտածէք, մէ քիչ էլ կարդաք - սովորէք որ էսօրւայ կեօրա էլնէք, ամենի հետ՝ ամեն բանից խօսաք հասկանաք ու առա-ջադիմէք:

Էս կիրակի վարդավառ ա, կէթաք էլը քէֆ կանէ՛, կը գլարճանաք, դաղիմւայ պէս իրար վրայ ջուր կածէք. խօշ կ'էլնէք, ամմա խնդրում եմ խելքներդ գըլօխներդ հաւաքէք՝ իրար հետ կոխ չ'անէք, հաշտ էլնէք, սիրով էլնէք: Երկու-շաբթին էլ մեռելոց ա, պէտք ա որ հեռացած սիրելիների յի-շատակին էրթաք այցելութան և ոչ թէ ուտել - խմելու, քէֆի՝

Ագար ուզում էք ընդրանց յարգէք, պատէք, պէտք ա որ էդ օրը քէֆը դէն դնէք, էս ա իմ աղիւկէն, ամեն բան իր ժամանակն ունի, իր տեղը, ո՛չ հարսնիքում կը լացեն ո՛չ էլ մեռելատանը կը ծծղան: Աստուած ձեզ հետ:

ՍՈՒՍՍՆ ԲՍ.ՋԻ

ԿԱՐԳԻՆ ԲԱՐՆԵՒԷՔ

Մի շարք սօհբաթներ ունեմ անելու: Հըմէնից առաջ քաղաքավարութիւնից էմ ուզում խօսամ, ետով ինշալլահ, դուք էլ սաղ ըլնէք ես էլ, էս շոգերն էլ գնալով պակսեն, մարդ նստած տեղը ջուր չը կտրի, էս անասուած ճանճերը, ցերէկը, էն անհոգի մոծակներն էլ գիշերը՝ մարդ բանդին ի-րենց պստիկ տեղով ազիւթ ու մասխարա չ'անեն, ըահաթ թողնեն՝ ձեզ հետ շատ բաներից պէտք ա խօսամ:

Քաղաքավարութան առաջին խօսքը «բարով»-ն ա: Ագեար միտներդ գայ, տարիներ առաջ ձեզ հետ մէ անգամ էլ մօֆասսալան «բարով»-ից խօսացիմ: Չ'եմ իմանում, մո-ռացեր էք, ես փոխեր էք, էլը հէնց էն ա որ կար:

«Բարովն Ատոժունն ա»՝ ասեր էն մեր պապերը: Օղորթ խօսք ա: Ամմա, արի տես որ էս մեր պարոններից. օրիորդ ներից ու տիկիկներէից շատերը բարեւ տալ չ'են իմանում: Հէնց էն շարժւում կ'ասես հըմէն մէկը մէ շազղա էլնի, մէ ձէնց էն շարժւում կ'ասես հըմէն մէկը մէ շազղա էլնի, մէ միլիոնատէր, հէնց էն ճանապարհ էթում կ'ասես երկնքից գե-տին իջած թառա էլնեն, մէկ էն օրօրւում, մէկ էն շորոր-ւում, մէկ էն ուռում, մէկ էն փքւում, որ մարդ բերանը բաց, շւարած ուզում ա օրերով ստոնց ըիխտը նայի որ մէ բան հասկանայ, վերջն էլ ա'փսոս որ ոչինչ չի հասկանում. վա'յ որ կապի մէջ ըլնեն կամ օթօմօթիլի՝ հալա Աստուած ա արէ

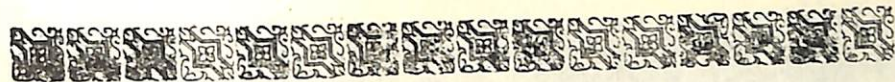

որ ամէն մարդ մէ արօրլան չ'ունի, ագեար չէ բազիքը իրանց
օղորթ-օղորթի հրեշտակների ցեղից կը կարծին էն վիրենե-
րում:

Իմ խօսքը շատ պարզ մէ բան ա: Պատիկը մենծին
բարե ու յարգանք նշանց կը տայ, ուր ուզում ա ընի, քու-
չում, տունում՝ եա որ տեղ որ սիրտներդ կ'ուզի: Օղորդ ա,
երբեմն էլ մենծ ու պատիկ չ'են, ծանօթ էն, բարեկամ էն,
մարդ էն, հինչ ուզում են ընեն, բարե ասողին մէ չաւար ա
պէտք: Որքան որ դիմացինը խելացի էնի, խելօք էնի, ի-
մաստուն էնի, էնքան ժպտուն, էնքան սիրով, էնքան մօ-
հաբաղով բարեին պատասխան կը տայ: Էս տեսակից, հրմէնից
լաւն ա՝ մեր պարսիկ եղբայրներից ու քոյրերից սովորենք
բարե տալը: Ամմա, արի տես՝ որ ջահել պարոնի մէկը քաղա-
քավարի պատասխանելու տեղը մէ մատով նշան ա անում,
եանի քի բարեաւ: Օրիորդի մէկը քիթ-բերանին աջիւր-արիբ
ձև ա տալի՝ եանի պատասխանաւ: Տիկինի մէկը աչքերն ա
օլբրում: Պարոնի մէկը՝ դաժան ու մուրթ մէ իրես ա նշանց
տալի: Աղի մէկը՝ հակառակ իր մենծ զլոխէն, էնքան ա
շարժում՝ որքան անսկառելի գեփիւղից հսկայ կաղնին:

Շուռ նստենք դուզը խօսանք, էս ձևերին բարե չ'են
ասի, հրմեն մէ երկիր իրա բարեելու ձևերն ունի: Ճապոնա-
ցիք չոքում էն ու խոնարհում, Գաֆրերը հող են ածում
իրանց զլխին, Հաբէշները երկրպագում էն ու գետտինն համ-
բուրում, Հնդկիւր ձեռքերն իրար ա միացնում ու խոնարհում,
Քալմուկները քիթներն են իրար քսում, Ֆիլիպինները ձեռք
են հոտոտում, Թիբեթացին լեզուն ա դուս հանում: Աւելի
առաջացած ժողովուրդները, մեր օրերին, զխարկ են վերցը-
նում, ժպտում, են զլոխը հեղանքով խոնարհում, մենք էլ
ընտոնց պէս:

Բ Ա Ր Գ Ե Ր Ը

Ամմա էկէք ու տեսէք որ մեր պագի պարոններն ու
տիկիները իրանցից թագա ձևեր էն ճարէ, մէ ձևեր, որ ա-
ւելի շուտ մասխարա ա, արհամարհանք քան թէ բարև:

Կարճն ասեմ, մարդ ինչ տարիքի ու ինչ սեռի ուզում
ա էլնի, հըմէն բանից առաջ մէ քաղցը, ժպտուն, ուրախ,
դուրեկան բարև ունենալու ա, որ դիմացինն էլ մտածի քի
քաղաքավարի, հասկացող, խելքը գլխին, շնորհքով մէկն ա,
ագեար չէ, ուռել, փքւել, իրան երևակայել, դիմացինին ար-
համարհելով բարեկու ձևեր անելը՝ ո՛չ իր մենծութիւնը նը-
շանց կը տայ, ո՛չ գիտութիւնը, ո՛չ էլ հարստութիւնը, բար
աքս իրա փոքրութիւնը կ'ապացուցի, իրա տգիտութիւնն
ու իրա աղքատութիւնը: Վաստաւամ:

ՍՈՒՍԱՆ ԲՅԱԶԻ

Ժ Պ Ի Տ Ո Ի
ԾԻՇԱՂ

Մեզանից շատերը կարծում են քի խելօք ու իմաստուն էլնելու, պատիւ ու դիրք ունենալու առաջին շառիթ էն ա որ իրեններից զահր թափի. խօսքերը հոր ընի, իրանք էլ կոպիտ:

Ծիծաղն ու ժպիտը՝ ծոթիկ ու լուս, չը հասկացող ու թեթևասրիկ. անարժէք մարդու վայել բան էն տեսնում:

Էս միտքը թազա չի, հին-հին դարերից ա էկեր ու մէ Ժասի աղիտէն ա մնացէ:

Կատոնը որ Հոռմի անուն հանած իմաստուններից էր, հալամ Գրիստոսից էլ առաջ, իրա օմրումը մէ անգամ չ'էր ծծաղացէ:

Ներոնի ժամանակ Հոռմի փողոցներում ծծաղացող-ուրախացող մարդին բանտ ին տանում:

Հոռմի կայսր Կալիգուլան ծծաղը ասլան վերացրել էր: Իրա քրոջ մահից յետոյ մահւան պատիժ էր նշանակէ էն հպատակի համար որ ծծաղար:

Քրիստոսից մէ իրեք դար յետոյ Կղիմէս Աղէքսանդրիացին իրա գիրքի մէջ գրեր էր քի՝ «ծծաղալն ու ծծաղացնելը սկի չի վայելի քրիստոնիսներին»:

Օլիվիէ Քրօմվելը մի քանի հարիւր տարի առաջ Անգլիայում կիրակի օրերը արգելել էր մարդկանց ծծաղալը:

Ամմա, արի տես որ մենծ ըշթբալ կայ էս հըմենի մէջ: Մարդ արարածը մինակ խօսքի ու միտքի առաւելութիւնը չ'ունի մնացած արարածների վրայ: Լաւ նայէք տեսէք, ոչ մէ արարած ժըպտալու ծծաղալու, էս երկնային շնորհը չ'ունի մագեամ մարդը:

Ձեզանից եմ հարցնում աշխարհիս իրեսին ժպիտից աւելի սիրուն, աւելի գեղեցիկ, աւելի գրաւիչ բան կա՞յ:

Տեսեր է՞ք նորածին բալէքի առաջին ժպիտը, պստիկ տղի, սիրուն աղջնակի, բօյ քաշած աղջկայ, պատանիի, թազա հարսի, նորապսակի, ծնողքի, ուսուցչի, կառավարչի, արւեստագէտի, հաւատացեալի, մենծի, թազաւորի ժպիտները:

Տեսեր է՞ք սիրոյ, ներումի, հիացմունքի կարօտի ու հազար ու մէկ ժպիտները:

Ծծաղը մէկ տեսակ չի հազար տեսակ ա, ծծաղը մէ միտք չ'ունի հազար միտք ունի: Ծծաղը ագնիւ հոգիների, խելացի ու իմաստուն, կարող ու առաջադէմ մարդի, ժողովրդի, էն խոշոր հաբստութունն ա:

Եւ Ծծաղը աստուածային բարիքներից էն մենծն ա որ ոչ մէկ ուրիշ արարած չ'ունի: Երկնային օրհնութունն ա:

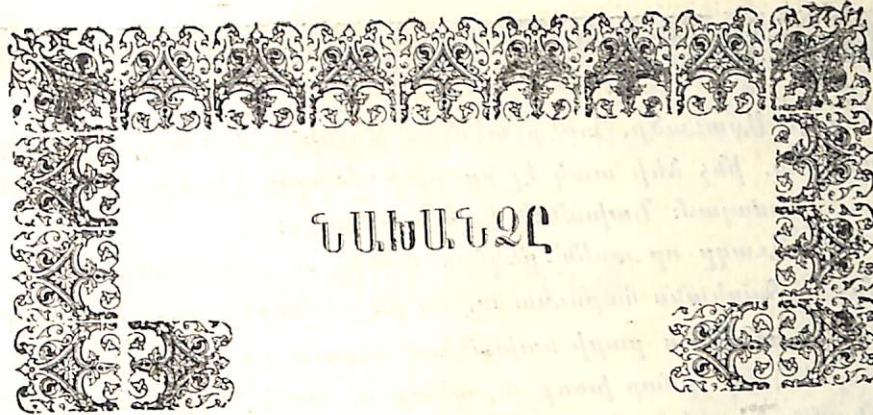
Ծծաղը սրտի ցնծութունն ա, մտքի պայծառութունն ա, հոգու առողջութունն ա, կեանքի հույսն ա, հոգու երջանկութեան ճանապարհն ա, բոլոր դժարութունների, չափանկութեան ճանապարհն ա, յուսահատութան րիքների, վիշտերի, դարդերի թշնամին ա. յուսահատութան հոգէտոն ա, ուժի, կարողութան, յաջողութան հիմքն ա, մարդուս Աստուծոյ ճանապարհը նշանց տուող ուղեցոյցն ա, մարմնի առողջութունն ա, օրւայ կոիւի ամենամեծ յաղթամարմնի առողջութունն ա, օրւայ կոիւի ամենամեծ յաղթանակն ա, ընտանիքի, ընկերութան, գործի բարեյաջող ընթացքի՝ թե ու թիկունքն ա, ապագայ երազների, յոյսերի

ձգտումներ իրականացումն ա, մէ խօսքով ծծաղը մարդուս
կեանքը թեթեւացնելու մէ հատիկ ու ճշմարիտ անհման ղեղն ա:

Կարող ըլնելու, յաջող ըլնելու, երջանիկ ըլնելու, առողջ
ըլնելու, ամեն դժարութեան դիմանալու, միշտ յաղթող ու
քաջ ըլնելու հրմար, մէ խօսքով մարդավայել ապրելու: Կրմար,
միշտ ժպտացէ՛ք ու ծծաղացէ՛ք:

ՍՈՒՍԱՆ ԲՍՁԻ

ՆԱԽԱՆՁԸ

Արդ էլնի աշխարհիս մէջ ամէն տեսակ փխտութուն կայ,
փորձանք կայ, հիւանդութուն կայ, ամմա, իմ աղիւղին, քս-
տոնք հրմէնը մէ կող նախանձը մէ կող:

Մեր հրմէնի դժբախտութեան, մեր հրմէնի անյաջողու-
թան, մեր հրմէնի թշնամութեան աղբիւրը նախանձն ա:

Էրկու բարեկամ էն անկեղծ, էրկու ընկեր էն սիրով,
մարդ ու կնիկ էն հաւատարիմ, շրքաթ էն անուամով, հարե-
ւան են մօհաբաթով, համքար էն ազնիւ, համվաթան էն անձ-
նէր, սիրահարներ էն ուխտեալ, էլ ինչ ասեմ հազար ու մէկ
բան: Ամմա արի տես որ նախանձը մէջ մտաւ, հրմէնն էլան
շուն ու կատու, իրար դուշման, աչքի գրող, արունի ծարաւ:

Էս նախանձ ասածը ագեար ուղենք լաւ հասկանանք
օձի թոյն ա, քօլերայի, ժանտախտի միքրոպ ա, ինչպէսդ որ
ըստոնք մէ դաղում, մէ սահաթում սաղ - սալամաթ առողջ
մարդուն հալում - մաշում ու գերեզման էն տանում, ընէնց էլ
նախանձի դեղին զահրը մէ դաղում մաքուրը՝ կեղտոտ, ագ-
նիւր՝ ստոր, գեղեցիկը՝ տգեղ, հաւատարիմը՝ շաւաճան, սի-
րելին՝ ատելի ա դարձնում ու տեղն ու տեղը քեաբար անում
մարդ արարածին, անասունից էլ ցած դարաճի ա հասցնում:

Բաղիքն ասում էն՝ քի բարի նախանձ կայ, չար նախանձ
կա, ես ասլան նախանձ բառին մօլէալէֆ էմ: Դուք ընէք

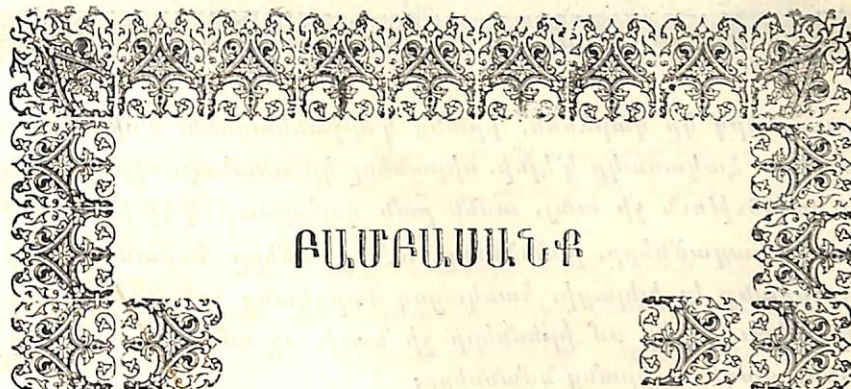

ձեր էն Աստուածը, ասէք տէսնեմ թոյնի լաւը կա՞յ, զահրը զահր ա, ինչ ձևի տակ էլ որ ընի մարդու կեանքի հոգէառն ա, վաստալամ: Նախանձն էլ հէնց էդպէս:

Աւագը որ ասեն՝ ընկերս ագնիւ ա, բարեկամս ուսու-
մով ա, հարեանս հարուստ ա, էս ինչը շնորհք ունի, էն ինչը
անուէն ունի, ես բարի նախանձով ուզում էմ ընտուր հաւա-
սարեմ, էդ յիմար խօսք ա, պէտք ա ասեն՝ ես էլ ուզում եմ
ընտոնց հետեւեմ, ընտոնցից օրինակ վերցեմ, ընտոնց ճանա-
պարհով էթամ, ընտոնց հասնեմ, ագեար չէ՝ նախանձ բառը
որ մէշտեղ էկաւ, վերջացաւ, էսօր անուէնը «բարի» կը դնէք,
էքուց «նամալում» կ'էլնի տեսակը, մէ վաղթ էլ տեսաք որ
«չար»ից աւել անցել ա, ու դուք աւագը որ խէյր տեսնէք,
իրար տուէն էք քանդում ու ձեր ումըր սեպնում:

էս մէ քանի քեալամէն իմ պարտքն էր իբրեւ աշխարհ
տեսած կնիկ ձեզ արգ անիմ: Սիրուն օրիորդներ, շնորհալի
տիկիներ, պատուաւոր պարոններ, էս մէ քանի օրը որ էս
աշխարհում էք, սիրով ապրէք, մօհաբաթով-ապրէք, իրարից
օրինակ վերցէք, իրար օգնէք, եղբօր պէս՝ քրոջ պէս՝ էլէք,
ըստոնք դարտակ խօսքեր չ'էն, քէօհեա խօսքեր չ'էն, ձեր
թագա կարծածներն էն անպէտք, թա աշխարհը կայ, մարդը
կայ, էս խօսքերն էլ պէտք ա ընեն ագեար չէ, ոչ քաղցրու-
թուն, ոչ մէ լազաթ, ոչ մէ ուրախութուն չի մնալ ու նա-
խանձը իրա սե զահրը հրմէն բանի մէջ կը խաւնի, հրմէն
տեղ կուի, հրմէն տեղ թշնամութուն, հրմէն տեղ տնաքան-
դութուն ու բաղբաղղի կընի, ձեր օրը կը խաւարի, ձեր ա-
րեւ մայր կը մտնի, ու էս աշխարհի բերք ու բարեբից,
մարդու հոգու ագնիւ փարազից ոչինչ չ'էք հասկանայ մա-
գեար ատելութուն ու քէն: Ձեզանից ա կախաւծ որ սէրը
իշխի ու երջանկութունը հրմէնիդ տան դուռը ծեծի: Ես իմ
պարտքը կատարամ, ինչ որ ասելիք ունիմ ասամ, մնում ա
դուք էլ ձեր շնորհքը նշանց տաք ինչ որ անելու էք անէք:
Աստուած ձեզ հետ:

ԲԱՄԲԱՍԱՆՔ

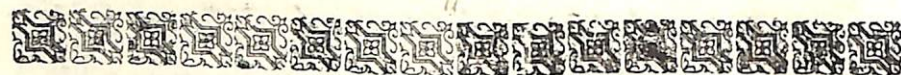
էլ բաւական ա, ինչքան որ սուս արամ էնքան աւելի
իրես առան էդ թուրքերան մարդիկն ու կնիկները:

Ասում էն քի կնիկները շատ էն սիրում բամբասեն:
Վալլահ, ագեար ինձնից հարցնէք պակասութունը պակա-
սութուն ա, ուզում ա կնիկ ընի ուզում ա տղամարդ, էր-
կուսն էլ մէկ են, էրկուսի մէջն էլ էյբը ճարուում ա: Ագեար
հաթման ձեր ասածն էք ուզում ընի, աղալան իջաղէ տէք
ես բացատրեմ: Կնիկը խօսալու է՛լ շատ ժամանակ ունի, էն ա
որ մէ քիչ աւելի ա բամբասում: Ամմա, հիւանդութիւնը մէկից
միւսն ա էթում, տղամարդն էլ կնկանից սովորելուց յետոյ
ետ չի մնում:

Գանք ասը մաթլաբին, էդ կնիկներն ու տղամարդիկ
որ իրանց էյբերը մոռացել էն ու ուրիշների արածներից էն
խօսում, լաւ կանեն իրանց օմըր հարամ չ'անէն: Խելքները
գլոխներն հաւաքեն, մէ քիչ աւել աշխատեն, մէ քիչ իրանց
շնորհքի վրայ դնեն, էլ նախանձելու պէտք չ'էն ունենայ:
Մէ քիչ մաքուր սիրտ ունենան, իրանց ունեցածից ագեար
րազի չ'են, աշխատանքով, կամքով, շնորհքով բարեփոխեն,
մէկ օր էլ կը տեսնեն որ ոչնչով ուրիշներից պակաս չ'են:

Ամմա, ագեար կարծում էն որ ստուր-ընտուր վատա-
բանելով, բամբասելով, իրանց պատիւը կ'աւելացնեն, իրանց

լաւամարդ կը դարձնեն, իրանց կ'երջանկացնեն: Ըսթախֆու-
րուլլա: Հակառակը կ'էջնի, սիրտները կը սեւանայ, ոչինչ իրանց
ուրախութուն չի տայ, ամեն բան զահրըմար կ'էջնի, կերած-
ները, հագածները, խմածները, ունեցածները հարամ կ'էջնի,
ու իրանք էլ խելացի, հասկացող մարդկանց շրջաններից դուս
կը նետուեն: Ոչ ոմ իրեաները չի նայի, ոչ ոմ մարդի տեղ չի
դնի, մագեար իրանց նմանները:

Հաթթա իմ աղիդէն էն ա որ բամբասանքը քօլերայի,
ժանդախտի, բորի պէս մէ հիւանդութուն ա, հըմէն խելացի
մարդ, պատիւով մարդ, որտեղ տեսնի էդ հիւանդներից ֆոռորի
կը փախնի:

Վալլահ-բըլլահ չ'եմ հասկանում ի՞նչ օգուտ բիխող-բի
խող դուս տալուց . . .

— Վա՛յ խողը, չ'ես լսէ, աղջիկը ծուռ ճանապարհի ա...

— Ընդուր կնկայ թարիֆը ինձնից հարցրէք . . .

— Ըտոնք հըմէնը գողացած փողեր էն . . .

— Անպատիւ ընտանիք ա . . .

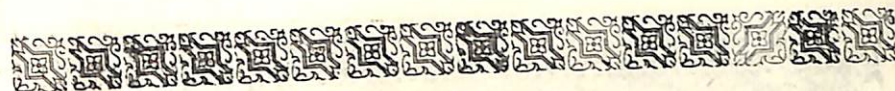
— Դաւաճան, մատնիչ, սրիկայի մէկն ա . . .

— Խոռով էն, իրար միւս էն ուտում, ամա դուս որ գա-
լիս էն, մարդկանց աչքին թող էն փչում . . .

Հըզար տեսակ սուտ ու փուտ, մէջը մէ նոխուդ ճշմար-
տութուն էղած չ'էղած, ձեզի չը վերաբերող խնդիրներ:

Այսըր ձեզ ի՞նչ ձեր աչքի գերանները թողած ուրիշի աչ-
քի շուղերից էք խօսում, ձեզի՞նչ քիթ ներդ խոթում էք ուրիշի
գործի, ուրիշի կեանքի մէջ, ո՞ր իջագով, ի՞նչ օգուտի համար:
Մագեար յիմարները մտածեն որ էտենցով իրանց մեծ էյբե-
րը կը ծածկեն ու ուրիշին յանցաւոր եա էյբդար կը հանեն:

Քրիստոս ասաւ ու դուք հագար անգամ լսացիք ու չը
հասկացաք՝ «Ո՛վ որ ձեզանից աւելի մաքուր ա, թող մէ

քար գցի էդ կնկան» մէ դադդա ձեր անցածը թափ տւէք, մէ
դադա ձեր հոգին տկլորէք, մէ դադա ճշմարտութան ու ար-
դարութան հայելու առաջ կանգնէք, տեսէք ինչ եաման բիխդ
ունէք, ամաչացէք ու ձէններդ կտրէք . . .

Ուզո՞ւմ էք դանակ-դմակ դեղագիր տամ, դուք էլ լա-
ւանաք, ձեր սե սիրտն էլ պայծառ դառնայ, ձեր նախանձն
էլ սիրոյ փոխի ու ձեր դժբախտութունը՝ երջանկութան,
ուզում է՞ք համեցէք, բը ֆարմայիդ . . .

— Պարապութունից ձեռ քաշէք, աշխատանքի ճամբով՝
էս օրւայ ուսումի ու քաղաքակրթութան ետեից վազէք:
Վաստաւամ:

ՍՈՒՍՍՆ ԲՍՁԻ

Կ Ն Ի Կ Ն Ե Ր Ի ԹՈՒԱԼԻԹԸ

Արդ էլնի հրմէն բանի իսկականը շատ աւելի լաւ ա քան սարքածը: Իսկական գոյներով գործած դալին շատ աւել արժի թա ներկերովը: Թանկագին գոհարների իսկը ինչ ասես արժի՝ քան պսպղան շուշէքով շինւած մատնիքներն ու վզնոցները: Զուտ ոսկուց պատշաւստւած հրդար ու մէկ բաներն ո՛րտեղ՝ թա ոսկեջրածը:

Էս իմ աղիդէն չի, հրմէնքի աղիդէն ա: Ամմա, չը մոռանամ ասել որ սապէթ դալին, իսկ գոհարեղէնն ու գուտ ոսկին. հարչանդ իրանց արժէքն ունեն, վալի, էլը ըղղոնց մօարէֆի անելու հրմար էլ պէտք է շնորք ունենալ: Դալին մաքուր թափ տւած, ջաւահիրը ալքովով լւացած, ոսկին պսպղացրած պէտք ա ներկայացնել, որ ճանաչող ու չճանաչող էրկուսի բերանն էլ բաց մնայ:

Կնկայ թուալէթն էլ էսէնց ա: Ինչքան սիրուն-սիրուն, մարալ կնիկներ ու աղջիկներ էմ տեսէ որ փոխանակ իրանց գեղեցկութունը նշանց տան, բատթար տգեղացրել էն իրանց ու Աստծու տւած բարիքը փչացրել: Սիրտս քեաբաբ ա էլէ:

Լաւ լւացւել, գլոխ սանդրել, մազ սարքել, անուշահոտւել, ճաշակով հագնւել, սիրուն շորեր, գլխարկ, կօշիկ ունենալ, ստունք հրմէնն էլ կնկան էլ աւել փայլ էն տալի, էլ աւել գեղեցկացնում, էլ աւել արժէքաւորում էն, ուր մնաց որ

էս անող կնիկը ուսում ու կրթութուն էլ ունենայ, էլ ո՛չինչ: Ամմա, երբեմն տեսնում էս որ դալամի սիրուն յօնքերը տաշեր ա, շիներ ու մէ բարակ խաթ, իրեսին էս իմանում ինչ եղ ա քսէ, վրէն էլ փուտը, էն վարդի բանգ առողջ շրթունքներն կարմիր արուն ա դարձրէ, ու կարծում ա քի էլ ոչ ոմ իրա հարիֆը չի էլնի գեղեցկութան մէջ: Արի տես, որ ասլան տգեղ սիրուններն էլ նոյնն են արէ, բալքամ աւելի վարպետօրէն, ու ու հիմա ասլ ու բաղալ, սիրուն ու տգեղ խառնւեր էն իրարու, հրմէնքն էլ մօտի անումով հաւասարւել են,

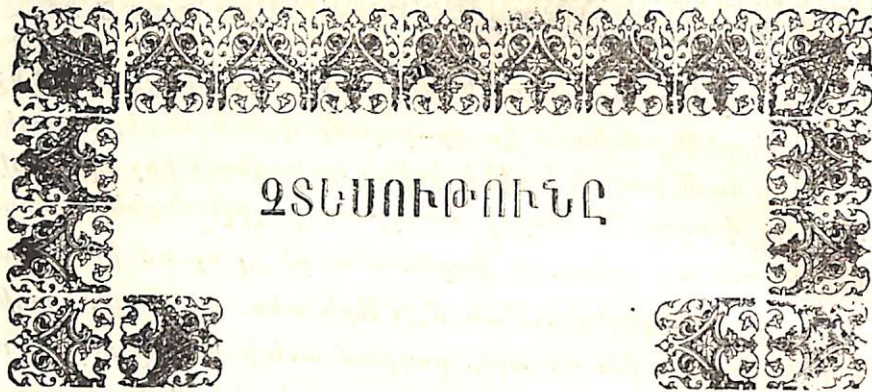
Խօսք է՝ ունեմ տգեղներն ի՞նչ ուզում էն անեն, իրանց հաղկն ա, բալքեամ էդպէսով էն մխիթարում, ամմա, երբ սիրուններին էմ տեսնում էդ ձև, էդ կերպարանքն առած, սիրտս էլւում ա, ես ընդրանց տեղ ափսոսում էմ:

Ինչ կ'ուզէք ասէք, գեղեցիկը բնականի մէջն ա, շատ անգամ մենք մեր ունեցածի դաղըր է՛նք իմանում: Մեր ոտի տակը է՛նք տեսնում, ու հեռուն, աստղերի մէջ, ինչ որ բաներ էնք փնտռում:

Ինձ լսեն, սիրուն աղջիկներն ու տիկիկներն, բնականը կեղծի հետ չեն փոխի, իսկականը շինծուին է՛ն տայ, ու կը տեսնեն որ թէ՛ կնիկների ու թէ՛ տղամարդկանց մէջ շատ աւելի արժէք կ'ունենան:

Ինձանից ասել, թէ լսան լաւ, թէ չը լսան էլ իրանք իրանց գեղեցկութան դաղըր է՛ն իմանայ ու ձեռից կը տան:

ՍՈՒՍՈՆ ԲՍՋԻ

ՉՏԵՍՈՒԹՈՒՆԸ

Արդ էլնի ձեր խթմաթին, կնիկներից բաւական խօսա-
ցիմ, էջալաթան բաս ա, էկող անգամ էլ տղամարդկանցից
կը խօսամ: Էս անգամ ուզում էմ մէ քիչ ձեզ էս մեր կեան-
քի հրմէն օրւայ գործերից սօհբալթ անեմ:

Շատ անգամ ըստուր-ընդուր մասին խօսելիս ասում է՝ ք
քի «չտես ա», էդ խօսքը միշտ տեղին չ'են գործածում: Մէ օր
մէ թատրոն էր, կոնսերտ էր, ի՞նչ էր, էտէնց մէ բան էր:
Կողքիս մէ թերթի խմբագիր էր նստած՝ իրա պատիկ տղի
հետ: Հէր ու տղայ խօսում ին. ես էլ լսում իմ:

— Չինկանա, ի՞նչ ասել ա պապա, հարցնում էր տղէն

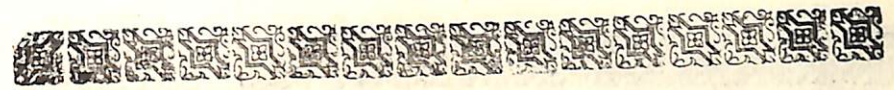
— Չը տես:

— Էն որ չի՞ տեսնում:

— Չէ, բալէս, չը տեսնողին կոյր են ասում: Կոյրը իրա-
ւունք ունի չտեսնելու, քանի որ աչք չ'ունի: Ամմա էն մար-
դիկը, որ չըտես էն կոչւում, համ աչք ունեն, համ ալանջ,
ամմա, սիրտով աղքատ էն:

— Ի՞նչպէսդ, սիրտով աղքատը ո՞րն ա:

— Բալէս, սիրտով աղքատն էն ա, որ քեզի իրա տունն
ա հրաւիրում, սեղանի վիրէն էլ ուտելիք հրմէն ինչ ղնում
ա, ամմա մէ բէրան չի ասում, «համեցէք կերէք»: Ես ալեար
ասում էլ ա, չը-ով ա խօսում՝ «Դուք ինչպէսդ երևում ա չ'էք

սիրում, չ'էք ուտում, չ'էք խմում: Էնքան «չը» ա ասում,
որ դու էլ «չէ» էս պատասխանում:

Սիրտով աղքատը, չըտեսը, մինակ թաք մարդ չի, մէ
խումբ, մէ ընկերութուն, մէ միութուն կարող ա էլնի: Մա-
սալան, ես կոնսերտ, ես երեկոյթ, ես թատրոն, ես նրանց
ասելով «ուրախ երեկոյ» էն կսղմակերպում:— Հա էս էլ ասեմ,
էդ ուրախ երեկոյին ոչինչ չկայ ուրախանալու, մարդիկ երբ
փող էն տալիս ու՞ղալիս էն նես, «Պէ՛», դուք ինքներդ իրար
հետ ուրախացէք», ասում էն ու պրծնում:— Ի՞նչ որ ա, էդ
կաղմակերպողները շատ էա սրտներն ուզում որ թերթերը
գրեն, Ի՞նչ անեն ի՞նչ չ'անեն. էս ես էն խմբագրին մէ սոմ-
սակ էն ուղարկում, էլ չ'են ուզում հասկնան, որ քաղաքա-
վարութունը, հասկացողութունը պահանջում ա, որ խմբա-
գրին իրա տիկնոջ հետ հրաւիրեն, Ամմա չտեսութունը, փո-
ղասիրութունը ի՞նչպէ չի տալիս: Ասում էն՝ «Էն մէկն էլ
կը ծախենք, հե՞ր ղրկենք»:

— Լաւ, խմբագիրն էլ թող չ'եթա, թող ետ ղրկի,
պապա:

— Հա, բալէս, եթէ ետ ղրկի, խմբագիրն էլ իրա պըզ-
տիկութունը նշանց տւած կ'էլնի: Թէ չ'եթայ, էն երգող,
եա խաղացող արտիստին կը վիրաւորի: Երբ որ դարտակ
բան ա էլնում, ոչ էթում ա, ոչ էլ ետ ղրկում:

— Լաւ երբ էթում ա, թող չը գրի . . .

— Էն հօ էդ չտեսների համար չի գրում: Գրում ա էն
շնորքով նւազողի, երգողի, խաղացողի հըմար:

— Հասկացամ, պապա:

— Դէ՛հ, որպէսդ լաւ հասկանաս, մէ քիչ էլ աւել ա-
սեմ: Տոմսակն էլ որ ղրկում էն, եանի քի առաջին կարգի

մասնաւոր տեղ ա: Տեղ նշանց տւողը քեզ տանում ա առաջ
էն էլ սրտից չի գալիս առաջին տեղը նշանց տայ, ասում ա
«էստեղրանք որ տեղ որ կ'ուզէք նստէք»:

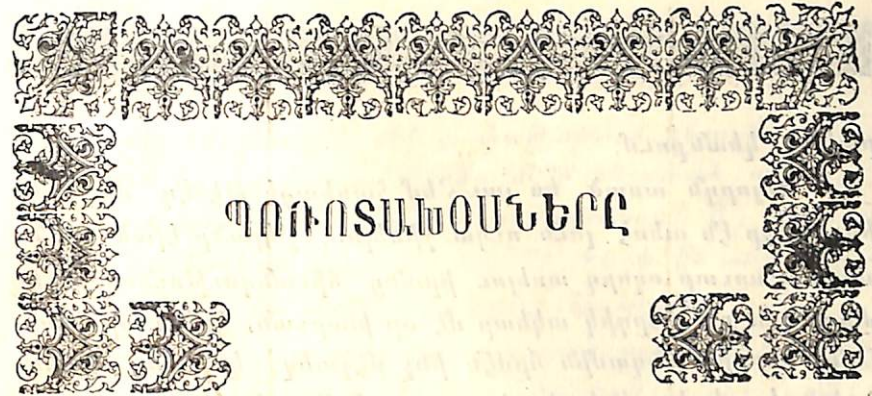
Ստոնք կարծում էն քի իրանց մէ քանի ըլալի տոմ-
սակն արժէք ունի, չ'էն մտածում, որ թերթի մէջ գրւածն
ա որ արժէք ա տալու ամբողջ իրանց գործին ու արածին:
էս տեսակ բաներին ա, որ ասում էն «չըտեսութուն» տղաս:

*
* *

էս խօսակցութունը էնքան տեղին էր, որ հազգ արամ:
Քաշկեամ էդ չըտեսները էս մէ քանի տողը կարդան ու ի-
րանց թաքլիֆն հասկանան, որ էլ աւելի չը խօսանք էս մա-
սին:

էս իմ խրատս, մէկին մի կանչէք, մի հրաւիրէք, ամ-
մա ալեար կանչաք, ալեար հրաւիրաք, սրտանց պատւէք,
կարգին ուտացրէք, խմացրէք: Էդ բոլորը տգիտութան նշան
ա, չը հասկացողութան արդիւնք ա, էս օրերին խելացի ե-
լէք՝ բանիմաց էլէք, որ ձեզ էլ պատւեն ու յարգեն, չէ քի
ըտեսցով ձեզ կը պատկաջնէք, նա քի ուրիշին:

ՍՈՒՍՍՆ ԲՍՋԻ

ՊՈՌՈՏԱԽՍՆԵՐԸ

Աշխարհիս մարդիկը, ասում ա մէ մենձ գիտնական.
իրանց սֆաթով ու իրանց բնաւորութուններով քիչ եա շատ
նման էն աշխարհի կենդանիներին: Անցածներումն էլ մէ ան-
գամ ձեզ ասամ էս մաթլաբը:

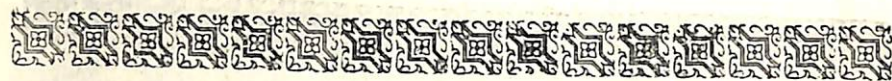
էս խօսքը շատ ճիշտ ա: Էդ ա որ ժողովուրդներն էլ
իրանց իմաստութան ու փորձառութան վրայ կանգնած հզար
ու մէկ տեսակ առածներ էն ցտեղծել մարդկանց բնաւորու-
թունները բացատրող, հրմէնն էլ կենդանիների վրայ:

Մասալան, ընտոնցից մէ էրկուսը ասենք: Մէկը որ շատ
անպատկառ ա, ասում էն «Շան իրէս ունի», մէ ուրիշը որ
շատ քաջ ա «Առիւծի սիրտ ունի», մէկը որ նաջիւր ա, ձէնը
դուս չի գալիս «Ուղտի համբերութուն ունի», մէ ուրիշը որ
շատ եաման ա՝ «Օձի խորամանկութուն ունի»: Ու էսէնց
ալեար թա էքուց էլ ուզէք կըլնի հաշել:

Իմ մաղսուտը հիմա մէ ուրիշ բան ա: Էտ առածների
շարքին ասում էն «Տեա ինչ խորուզլամիշ ա էլնում» եա չէ
«հնդկահաւի պէս փքւեր կըլկլացնում ա»:

էս էրկուսը պոռոտախօսներին ա վերաբերում: Պոռո-
տախօս հրմէնքդ էլ գիտէք, եանի մենձ մենձ փրթող, էդ տե-
սակ մաբլիկ շա ա. եւէէէք թէ՛ գլբի աշխի հուււ, թէ՛ սոփո-

մանաւոր տեղ ա: Տեղ նշանց տուողը քեզ տանում ա առաջ
էն էլ սրտից չի գալիս առաջին տեղը նշանց տայ, ասում ա
«էստեղրանք որ տեղ որ կ'ուզէք նստէք»:

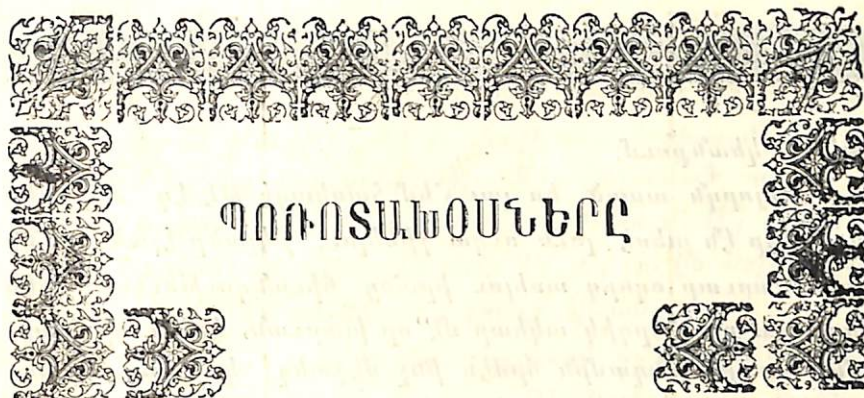
Ստոնք կարծում էն քի իրանց մէ քանի ըխալի տոմ-
սակն արժէք ունի, չ'էն մտածում, որ թերթի մէջ գրւածն
ա որ արժէք ա տալու ամբողջ իրանց գործին ու արածին:
էս տեսակ բաներին ա, որ ասում էն «չըտեսութուն» տղաս:

* *

էս խօսակցութունը էնքան տեղին էր, որ հազգ արամ:
Քաշկեամ էդ չըտեսները էս մէ քանի տողը կարդան ու ի-
րանց թաքլիֆն հասկանան, որ էլ աւելի չը խօսանք էս մա-
սին:

էս իմ խրատս, մէկին մի կանչէք, մի հրաւիրէք, ամ-
մա ակեար կանչաք, ակեար հրաւիրաք, սրտանց պատէք,
կարգին ուտացրէք, խմացրէք: Էդ բոլորը տգիտութան նշան
ա, չը հասկացողութան արդիւնք ա, էս օրերին խելացի ե-
լէք՝ բանիմաց էլէք, որ ձեզ էլ պատւեն ու յարգեն, չէ քի
ըտենցով ձեզ կը պատիկացնէք, նա քի ուրիշին:

ՍՈՒՍՄՆ ԲՍՋԻ

ՊՈՌՈՏԱԽՕՍՆԵՐԸ

Աշխարհիս մարդիկը, ասում ա մէ մենծ գիտնական.
իրանց սֆաթով ու իրանց բնաւորութուններով քիչ եա շատ
նման էն աշխարհի կենդանիներին: Անցածներումն էլ մէ ան-
գամ ձեզ ասամ էս մաթլաբը:

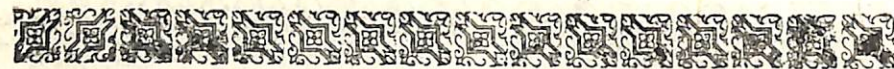
էս խօսքը շատ ճիշտ ա: Էդ ա որ ժողովուրդներն էլ
իրանց իմաստութան ու փորձառութան վրայ կանգնած հզար
ու մէկ տեսակ առածներ էն ետեղծել մարդկանց բնաւորու-
թունները բացատրող, հըմէնն էլ կենդանիների վրայ:

Մասալան, ընտոնցից մէ էրկուսը ասենք: Մէկը որ շատ
անպատկառ ա, ասում էն «Շան իրէս ունի», մէ ուրիշը որ
շատ քաջ ա «Առիւծի սիրտ ունի», մէկը որ նաջիւր ա, ձէնը
դուս չի գալիս «Ուղտի համբերութուն ունի», մէ ուրիշը որ
շատ եաման ա՝ «Օձի խորամանկութուն ունի»: Ու էսէնց
ակեար թա էքուց էլ ուզէք կըլնի հաշւել:

Իմ մաղսուտը հիմա մէ ուրիշ բան ա: Էտ առածների
շարքին ասում էն՝ «Տես ինչ խորհուրդամիշ ա էլնում» եա չէ
«հնդկահաւի պէս փքւեր կըլկացնում ա»:

էս էրկուսը պոռոտախօսներին ա վերաբերում: Պոռո-
տախօս հըմէնքդ էլ գիտէք, եանի մենծ մենծ փրթող, էդ տե-
սակ լաբդիկ շուս եւէնք թէ՛ գլբի եշլ-բլ հուււ, թէ՛ սոփո-

րական կեանքում:

Օղորդն ասած, ես լաւ չ'եմ հասկացէ թէ էդ մարդիկը ինչ խէյր էն տեսէ՝ լուսն ուղտ շինելու, չ'էլածը էլած նշանց տալու, սուտը օղորդ ասելու իրանց հիւանդութունով: Չէն մտածում քի մարդիկ ակեար մէ օր խաբւան, էրկու օր խաբւան, երրորդ անգամին հրմէն ինչ մէշտեղ կը դայ, իրանց իրեան էլ սև կը լինի, կը խայտառակեն, կ'էթայ: Ճիշտ ա որ նոր սուտեր կը սարքեն, որ իրանց առաջին սուտերի պաշտպանն էլնեն, ամմա սուտերի էդ տունը ճշմարտութան զեփիւղը կը քանդի, էլ փոթորիկի էլ պէտք չի էլնի, իրանք էլ տակը կը մնան ու էդ սուտերի աւերակը կ'էլնի իրանց փառքի ու անմահութան կոթողը:

Հիմա էլը ձեզի ձեզի կը մտածէք, ինչ ա էլէ, էլը Սուսան Բաջին ինչ ա տեսէ:

Արգ անեմ, ես քի շատոնց մայել իմ ձեզի ասիմ՝ էս ծուռ վարքից, էս սուտ ու պոռոտ ուղղութունից հրաժարւէք, նաջիբ էլէք համեստ էլէք. Օղորթն էլ դուք մի ասէք՝ երբ ձեր մասին ա, թողէք ուրիշները ասեն, էսէնցով աւելի պատիւ, աւելի արժէք կ'ունենաք, վիրեից մալլաղ չ'էք ուտի անդունդը, օդի մէջը սապոնի գունդի պէս չ'էք տրաքի ու ոչնչանայ:

Էս հրմէնը ուղղում իմ ասիմ ու վաղթ չ'էր էլնում: Բազի-բազի բաներ լսամ, ասամ վաղթն ա զգուշացնեմ:

Մի կարծէք էդ պոռոտախոսները մենակ մեր միջումն էն պլպլացնում: Չէ՛, երբեմն էլ իրանց շատ զրինգ էն իմանում, գրիչը վերցում էն թաթիւում թանաքը ու, ասենք Չինումաչին ես Հօնօլուլու՝ լուս տեսնող մէ թերթի մէջ սրտների ուղածը գրում:

Մէկ օր էլ, որտեղից որտեղ պախկալի դուքանից բան

էք առնում, թուղթի մէջ ա փաթաթում, բերում էք տուն, բացում էք, էդ մարդու փշածը, մէջը փեշատած ա:

Կարդում էք, կարդում ու զարմանում: Ա՛յ մարդ, մաջբուր էս մակեար, գլխիդ էն տէ: Չէ՛, էդ չի: Էն ասլը մաթլարը որ իմանաք, կը տեսնէք էդ զրոգը հիւանդ ա:

Հիւանդ, որ ո՛չ փորն ա ցաւում, ոչ թոքը, հոգեկան՝ մտաւոր հիւանդ ա: Էդ հիւանդութիւնն էլ ուրիշ ոչինչ չի մագեար՝ պոռոտախոսութուն:

Էլ ես, էջալաթան, պատճառների մէջ չեմ մտնում, շատ երկէն կէլնի: Փաղաթ էսքանն ասեմ, էս օրինակն էլ տւամ որ աւելի պարզ էլնի ձեզ հըմար: Դուք ըլնէք ձեր էն Աստուածը, էս հիւանդութունից էլ զգուշացէք, տուն քանդող հիւանդութուն ա, շատ էլ տարածւած, թէ չէ մի օր քօռ փոշման կ'էլնէք:

ՍՈՒՍԱՆ ԲԱԶԻ

ԻՆՉՆ Ա. ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ

Աշխարհիս վրայ զարմանալու շատ բաներ կան: Խընդիրն էն տեղն ա որ ով ինչպէսդ ա հասկանում: Մէկը զարմանալի ա գտնում իբրա աղիտի հակառակ մտածող մարդկանց հասկացողութունը: Էն մէկը զարմանալի ա գտնում ինչ որ իրա օմրումը չի տեսէ: Մէ երրորդը զարմանալի ա ասում աշխարհի աշիբ դարիբ բաները: Մէ չորրորդը իրա կնկա վարեկալերպը: Մէ հինգերորդը իրա մարդի կոնծելաբանութիւնն ու խաղամոլութիւնը, ու էս տեսակ մինչև հասնի ինձի:

Ես էլ զարմանալի էմ գտնում որ բազի մարդիկ գլխիվեր են մտածում ու օղորթ-օղորթ անհասկանալի պահանջներ անում:

Ֆլանքասը մեռնում ա ես հարսանիք ա անում, ես մի նոր գործ ա սկսում, ես մէ պատւի ա արժանանում, ես էթում ա Եւրոպա, ես ետ ա գալիս, ես նշանւում ա, ես մէ դպրոց ա աւարտում, հազար ու մէկ էսէնց մէ բան:

Արի տես որ ես խալաս չ'եմ ըլնում:

— Սուսան Բաջի, բա հէ՞ր չը գրար, հէ՞ր չըգովար, հէ՞ր չը շնորհաւորար, հէ՞ր ցաւակցողութուն չ'արար, հէ՞ր չը գնահատար...

Էս տեսակ բաներ էնքան լսամ որ գլխիւս ուռաւ: Վերջը

ասամ, ըստէ տեղն ա մէ բացատրութուն տամ. հրմէնքն էլ մոլթաֆէթ էլնեն, ո՛չ ես զարմանամ, ո՛չ իրանք:

Արդ էլնի թերթը մարդուս սնունդն ա, հրմէն քիչ-շատ կարդալ իմացող մարդ պէտք ա մի քանի շահի ծախսի իրա մտքի համար, երբ էդքան շատ ծախսում ա իրա փորի ու մարմնի բաւականութիւնների հրմալ:

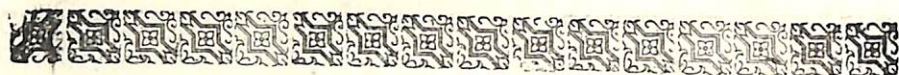
Ազեար ուզեն ծակ փիլիսոփաութիւն անեն քի մասալան էդ թերթը իրանց մեծ գլխիներին բաւականութուն չի կարող տալ, էդ էլ Ֆաղաթ մէ մահանայ ա, ուրիշ ոչինչ: Էնքան վնասակար ու անպէտք բաներ էն լցնում իրանց ստամոքսը ու էնքան փտած կտորից շորեր հագնում, որ էդ թերթերի տւած սնունդը՝ իրանց խելքի հետ համեմատած՝ հազար անգամ աւելի արժի: Ակեար փողի տեսակէտից էլ հաշուելու էլնենք Ֆաղաթ թուղթի արժէքն էն տւած ըլնում:

Խօր, հիմա ծուռ նստենք դուզը խօսանք, քանի որ էսպէսդ ա, քանի որ էդ մարդիկը որ էդքան սիրտներն ուզում ա իրանց արածն ու իրանց անումը թերթերում գրեն, ամա սիրտներից չի գալիս աղղալան էդ թերթին բաժանորդ գրեն, որ տարւայ մէջ էն շատը մէկ-էրկու շահի աւել տւած չ'են ըլնի օրական, բա էդ զարմանալի չի: Ըդուց աւելի զարմանալի բան կ'էլնի: Դուք էլնէք ձեր էն Աստուածը, դուք ասէք:

Ես ալեար թերթը արժէք չ'ունի, իրանց ասելով, բա էլ հէ՞ր են գլխի կոտրում որ իրանց մենծ անունը էդ անարժէք թերթի մէջ տեղաւորել տան: Էս զարմանալի չի: Բա էլ ի՞նչն ա զարմանալի:

Հիմա որ պոչը բացւեր ա, թողէք մինչև վերջն ասեմ:

Շատերն էլ կան որ հրձարները հրմէն տեսակ գրեր ենք, արժէք ենք տւէ, պատիւ ենք տւէ, ամմա արի տես որ

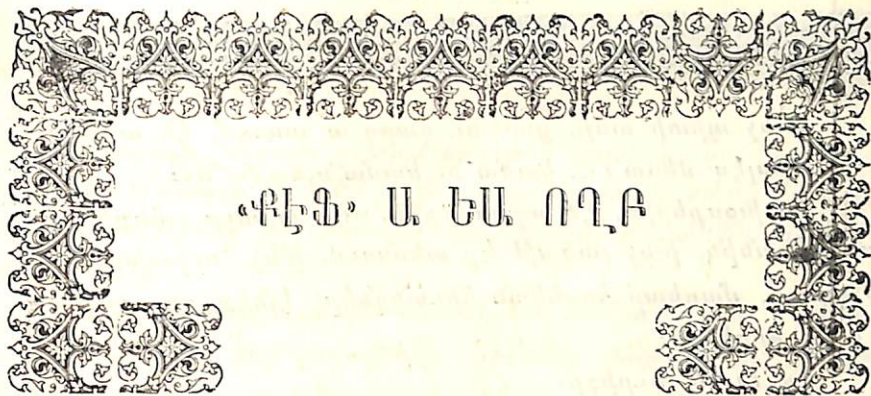
էղրանց մենծ մասը մէ փաքէթ ու մէ կտոր թուղթ չեն ու-
զացէ փչացնեն որ քաղաքավարութուն ունենան մէ էրկու
քեւլամա շնորհակալութուն յայտնեն թերթից, խմբագրից:
Դէ՛հ, դուք ասէք բա եղ զարմանալի չի՞, զարմանալին ո՞րն ա՛
Դէ՛հ, որ լսաք հալա վերջինն էլ լսէ՛ք:

Ընդոնցից մէ քանիսն էլ ճարուեր էն աղջիկ, տղայ,
տիկին եւս պարոն, որ մեր գրածից էնքան մօշուաբէ էն էլէ,
որ կարծեր էն քի մենք մեր գրածը պիտի ետ կարդինք,
իրանց հանճարի վրէն սիրահարւինք ու քույրուսն էլ որ իրանց
հանդիպինք, աչքները պլստացնին, փոքները ուռացնին, վրժ-
ւին, պուղլամուրի ու սիրամարդի պէս իրանք իրանց վրայ
հիանին ու սպասին որ մենք ի վերայ ամենայի՝ մէ խոնարհ
թագիմ անինք, ու իրանք ոչ մէկ ոչ էրկու՝ քամակները շուռ
տին: Աֆֆարին:

Ասէք տեանենք է՞ս ա զարմանալի եւ ձեր տեսած ու
ու լսած զարմանալիները: Ո՞րն ա զարմանալի:

Մենք մեր պարտականութունը կատարում ենք: Կո-
պիտը, տգէտը, ինքնահաւանը կեանքի մէջ ոչ ոքի էնքան չի
վիրաւորում՝ բացի իրան, երանի համեստներին, ընտոնք էն
վայելում կեանքի բոյրն ու գեղեցկութիւնը: Գարնան պստիկ
մանուշակը շատ աւելի գեղեցիկ ու հաճելի ա՛ քան գլխնե-
րը պանծը, էրկէն ու անհոտ ծաղիկները որ տնկում էն
բաղէքի մէջ ու մինակ իրանց ինքնահաւան հէյքալն ունեն՝
ուրիշ ոչինչ:

Համեստ էլէք, հրմէն բանի զաղրը իմացէք: Հրմէն
ինչ մէ ձև ունի, հրմէն բան մէ սահման, հրմէն ինչ մէ ար-
ժէք: Հրմէն պահանջ մէ պարտք ու հրմէն պարտք մի հա-
տուցում:

«Քէֆ» Ա. ԵԱ ՈՂԲ

— Հ՞ը, էլը ի՞նչ կայ:

— Քէ՛ֆ, քէ՛ֆ, Սուսան բաջի, մէ քէֆ էնք անելու որ
նմանը տեսած չըլնես:

Ու գնացինք քէֆի. Աստուած քէֆ անի:

Կը զարմանաք, կ'ասէք երևի եւս ուտելիքն ա քիչ էլէ
եւս տեղն ա վատ էլէ, եւս սաղանդաւ չի էլէ:

Ձէ՛, ըշտըպայ էք անում, համ ուտելիքն էր ընտիր ու բոլ,
համ բաղն էր սիրուն ու մենծ, համ էլ սաղանդաւը պատրաւտ:

Ամա, էդ հրմէնից ետոյ, ես ըտուր քէֆ չ'եմ ասի:
Եանի ոչ ըտուր, ձեր հրմէն քէֆերին քէֆ չ'եմ ասի:

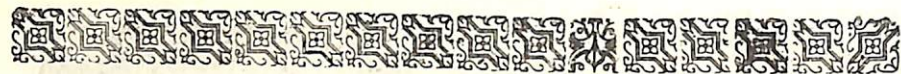
Երբ որ էտէնց մէ տեղ գնացինք սաղանդաւները հէնց
որ իրանց թառն ու քամանչէն ու զըմբակը մէշտեղ բերան
ու կողքներին էլ երգիչը նստաւ, շւարանք մնացինք, քի այա
քէֆի էնք էկէ եւս լայ ու շիւանի:

Ախր մինչև երբ էս բաղբախտ միլլաթը բայդուշի պէս
լացի, ա՛լս քաշի, նա՛լէ անի, եանի քէֆ արած ժամանակ էլ
պէտք ա ըլնի:

Թա սկսում էն ածել ու կանչել, ողբի երգեր ա, ուրիշ
ոչինչ: Մարդիկ էլ կան որ հազդ էն անում, քան ի որ գլխու-
ների մէջ մտած ա որ էս քէֆ ա:

— Բահ, բահ, բահ, սաղ օլ, ապրես, ալանջ արա, Սու-
սան Բաջի, տես ի՛նչ ա ասում...

Ի՞նչ պիտի ասի, ցաւ ու դարդ ա ասում, էն ա լսի:

«Բալէս մեռա՛ւ... եամա՛ն, եամա՛ն, եամա՛ն»:

էս խօսքերին, էս արցունքին, էս տխուր մտքին, էս նաս բերանին, ի՞նչ լազաթ էք տեսնում, ի՞նչ ուրախութուն էք զգում, մագեար հոգեկան հիւանդներ էլնէք որ քէֆ ա-նէք էդ երգերով:

էս էլ մէ ուրիշը:

«Սարի գեալին... մէրդ մեռնի».

Ա՛յ բալամ, էս խօսքը ագեար ձեզի քուշումն ասեն, կոխ, տուր, տփիկ, «Բո մէրդ մեռնի, քո հէրդ մեռնի, դու ինքդ մեռնես» ու գործը կոմիսարին, քեալանթարին կը հաս-նի, մէ լաւ ջարիմա ու մէ քանի օրւայ բանտ կը նշանակեն որ մէկ էլ էղէնց խօսքեր չ'ասէք:

Քանիսը կ'ուզէք հաշւեմ, առէք էս էլ մէ երրորդը:

«Սև օրեր եայլա, Համբարձում եայլա...»

Աղալան բառերը փոխէք, «ուրախ» օրեր ասէք, որ սիրտներդ նստած տեղներումդ չը թառամի:

էլ քանի հատ էս «Թշառ անտէր»ներից ասէք: Մը-նում ա որ մէ «Յօրժամ» ու մի «ի վերին Երուսաղէմ» էլ երգէք «քէֆը» թամամ ըլնի:

է՛յ, պարոն սաղանդարներ, եթէ մարդիկ իրանց տըխ-րութունը փարատելու հըմար ձեզ հրաւիրում էն, փող էն տալի, պատճառն էն ա որ ձեր սազի լարերի ցնծացող, ու-րախացող, սիրտ տուող, ուժ, կարողութուն, ղէյրաթ ներշնչող երգերից լսեն, չարը մոռանան, ցնծան, քէֆ անեն, որ-պէսզի վաղը որ գործի էլթան, թարմացած էլնեն, թագացած էլնեն, կուելու, դիմանալու կարողութուն ունենան: Դուք բաթթար մարդկանց յուսահատացնում էք: Էդ պապիս—մա-միս այամի, սև օրերի, թշառ շրջանի, զուլումի ցնթաբանու-թունները քիսակը դրէք: Գնալէք հարուրաւոր հայկական

սիրուն-սիրուն, ռւրախ զլարթ երգերից սորվէք, որ հաշա-նիքը մեռելատուն չը շինէք, կնունքը թաղումի տեսք չ'անի, նշանադրութիւնը խաւարումի գիշերը չըլնի, քէֆն էլ հա-րամ չ'անէք:

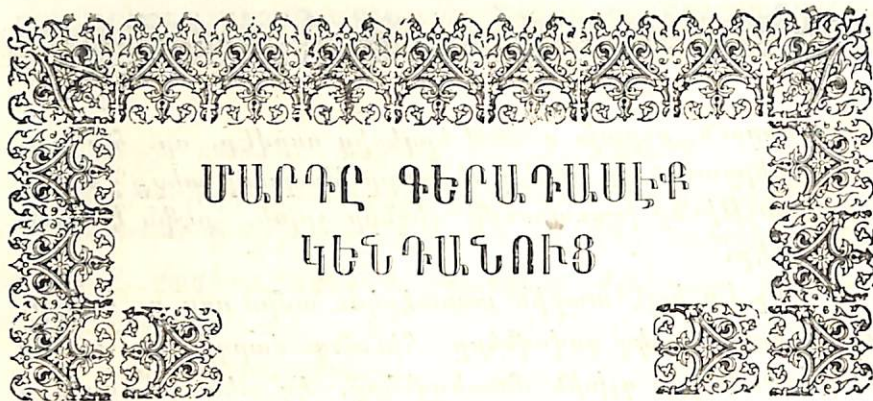
Ի՞նչ էք կպէ տարին տասնէրկու ամիս ողը ու լացի, ցաւ ու դարդի, ձեզ գովողները հիւանդ մարդիկ էն, առողջ ջահիլները, խելքը գլխին մտածողները, էդ տեսակ գլխիվեր բաներից խօշները չի գալիս ու չի գայ:

Ձեզանից մէ էրկուսին տեսամ, գանգատում ին քի քէֆ անող չը կայ: Սխալներ էք, լացողն ա քչացէ, դուք խօմ քէֆի երգիչ չէք, ագեար չէ քէֆ անող, ուրախացող շատ կայ: Դուք գնացէք ձե՛ր երգերը թագացրէք, թարմացրէք, ցնծութուն, ուրախութուն, երջանկութուն երգէք, համ յաջո-ղութուն կ'ունենաք, համ լաւ գործ արած կըլնէք, համ էլ մարդիկ ձեզնից հըմէն տեսակ շնորհակալ կըլնեն:

Լացը, կոծը, ողբը, շիւանը թողէք, ու ըտոնց տեղ ժը-պիտ, ցնծութուն, բերկրանք, ոգևորութուն ցանէք որ հոգի-ները գարնան վարդերի պէս բացւեն, սիրտերը նոր աշխուժ ու եռանդ առնեն, դէմքերը թարմանան, խօշ ըլնեն, խօշ ըլնէք ու խօշին ամէն տեղ տարածւի:

ՍՈՒՍԱՆ ԲԱՋԻ

ՄԱՐԴԸ ԳԵՐԱԴԱՍԷՔ ԿԵՆԴԱՆՈՒՑ

Վալլահ, երբեմն շլարում էմ մնում քի մարդ արարածը
ի՞նչ տեսակի աշխարհիք էյբեր ունի:

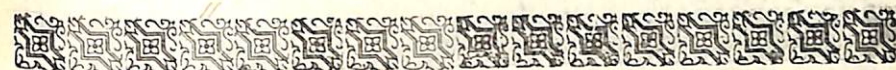
Հազարաւոր կնիկներ էմ տեսնում էրեխայ չ'ունեն՝ փող,
տուն-տեղ, հրմէն ինչ պատրաստ: Առաւօտից մինչև գիշեր
էլ իրանց հագնելու, ուտելու, ման գալու ֆիքրումն էն՝ ոչինչ,
մէ էրկու հատ էլ շուն եա կատու էն պահում, սիրում գուր-
գուրում, փայփայում, խնամում, կերակրում:

Ըտոնցից բազիքը մախսուսան էրեխայ չ'են ուզում ու-
նենան, բազիքն էլ Աստուծոյ կամքով չ'ունեն ու իրանց թա-
մամ սէրն ու գորովը շուներին ու կատուներին էն բաժին
հանում:

Երբեմն էլ թերթերի մէջ կարդում էն որ ֆլան քաղա-
քում մէկը մեռեր ա ու իր հրմէն հարստութիւնը իրա կա-
տուներին ա թողէ, մէ ուրիշը շուներին, մէ երրորդը ձիերին..

Էտուց դէն շատ ու շատ հարուստ ու կարող մարդիկ
ընկերութուններ էն կազմում, կենդանիներին պաշտպանելու,
խնամելու, օգնելու հրմար:

Դատարաններում կահի աջայիք դատեր էն տեղի ու-
նենում, մէկն իր շան պատիւն ա պաշտպանում՝ շուն քի
ուշունց էն տւէ, մէ ուրիշը իր սպանւած շան հրմար հա-

դարներ ա պահանջում:

Մէ խօսքով, ստոնք հրմէնքն էլ կենդանիների ֆիքրումն
էն:

Ետոյ, աչքս ընկնում ա հարուրաւոր, հազարաւոր
խեղճ, թշւառ, քաղցած, անտէր, անհէր, անմէր էրէխէքին:
Թշւառ մարդկութան դժբախտ ծնողներին որ բազմաթիւ է-
րէխէք ունեն, որ չ'են կարողանում հրմէնքի կերակուրին,
շորին, դպրոցին հասնեն: Փշանում էն, տառապում էն, տան-
ջւում էն, չարչարում էն կեանքի անգութ ճիրաններում:
Ու էն կողմը շուներն ու կատուները, եա ուրիշ կենդանի-
ները մարդկային հրմէն տեսակ խնամքի ու ուշադրութան էն
արժանանում:

Մեր սիրելի հայրենակից պարսիկները մէ շատ սիրուն
առած ունեն՝ «Ձրադի քի դար խանէ լազըմ աստ բը մաս-
ջէդ հարամ աստ»: Եանի «Մէ ճրագ որ տունի մէջ պէտք ա,
աղօթատեղի համար կարիք չը կայ, հարամ ա»:

Ճիշտ ա, ոչ ոմ չի ուզում որ մարդիկ վայրենի վար-
ւեն, կոպիտ ընեն, կենդանիներին նեղացնեն, չարչարեն, ա-
ւելորդ բռնեն, էդ իրանց դաստիարակութան մէջ, դպրո-
ցում, կեանքում կարելի ա սովորացնել:

Ամմա. Աստուծու սիրուն, ասէք ինձի, մեղք չի որ մարդ-
կային հազարաւոր անմեղ արարածներ անուշադիր էն թող-
նում ու կենդանիներին էն կպնում:

Սիրուն տիկիներ, ագնիւ պարոններ, էդ հրմէնը որ
շուների ու կատուների հրմար էք անում՝ մարդկութան հը-
մար արէք, հրմէն մէկդ մէ սիրուն դժբախտ բալա որդեգրէք
ու ձեր շան ու կատուի տեղ գուրգուրէք, խնամէք, կերակ-
րէք: Էդ ձեր աւելորդ փողերը կենդանիների փոխարէն դժ-

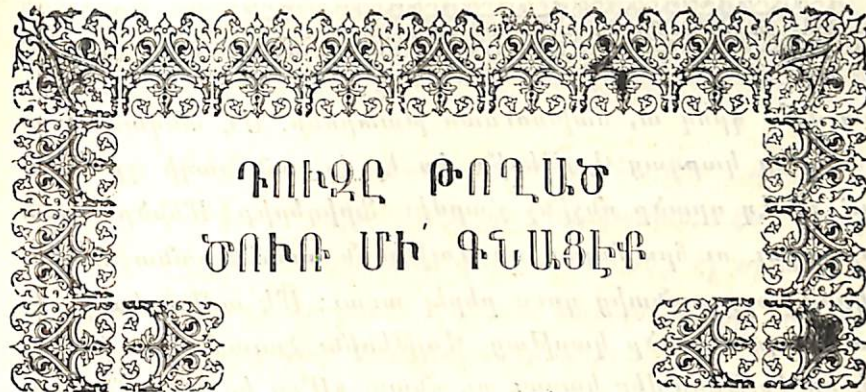

բախտներին ժառանգութուն թողէք:

Մէ խօսքով մարդկութան տառապանքներին, ցաւերին ճար չ'արած անասունների հըմար մի մտածէք: Էս իմ աղիւղէն ա, իմ նասիւթը, ալեար խելօք մտածէք հէնց էս էլ պէտք ա ընի հըմէնիդ տեսակէտը:

ՍՈՒՍԱՆ ԲՍ.ՁԻ

ԴՈՒԶԸ ԹՈՂԱԾ
ԾՈՒՌ ՄԻ՝ ԳՆԱՅԷՔ

Արդ էլնի ձեր խթմաթին որ բազի մարդիկ կան որ զարմանալի սովորութիւններ ունեն: Իրանց գործը, իրանց իսկական աշխատանքը թողած մէ ուրիշ բանի ետեից էս էթում ու միշտ էլ իրանց էնէնց ա թւում որ էդ երկրորդը առաջինից շատ աւել էն անում ու իմանում:

Ձը հասկացա՞ք: Լաւ հիմա ձեզի աւելի լաւ բացատրեմ: Մէ հարուր տարի առաջ, մէ հատ ֆրանսացի մենծ նաղղաշ կար, անումը ինդը էր: Շատ սիրուն պատկեր էր քաշում, ինքն էլ շատ մարուֆ ա մնացէ: Ամա, էս մարդը որ շատ էլ հարուստ էր, խօշ էր ընում երբ իրա բարեկամները հաւաքւում ին, ու ընդրանց հըմար ջութակ էր ածում: Իրան էլ էնէնց էր թւում որ իրա պէսդ ջութակ ածող չը կար: Օղորթըն էն էր որ շատ վատ էր ածում, լսողները յոգնած, կամաց-կամաց ծլկւում ին բաս քի գլոխները տանում էր: Հիմա, ֆրանսացիների մէջ մասալ ա էլէ, երբ մէ մարդ իրա իսկական գործը, որ լաւ իմանում ա, մէ կող դրած մէ ուրիշ բանի ետեից ա վազում, ասում էն՝ «էս էլ ըստուր ինդըրի ջութակն ա»:

Հար չանդ արեւելքում մէ ուրիշ ձև էն պատմում, ամմա թարիսի մէջ գրած ա որ մենծ ֆրեդերիքը համողւած էր որ ինքը մէ

շատ մենծ գրող ա, մախսուսան թատրոնի: Մէ անգամ իրա մէ գրածը կարդաց Վօլթերին, էս էլ՝ էլ բան բաղի չը թողաւ՝ քի էդ գրածը ոնչինչ չ'արժի: Ֆրիդերիք Մենծը շատ բարկացաւ ու հրամայաւ որ Վօլթերին տանեն բանտ: Ամա, երկրորդ օրը բանտից դուս բերել տաւ: Մէ ամիս յետոյ, էլ իրա թագգա գործը կարթաց Վօլթերին: Հալամ չ'էր վերջացրէ որ Վօլթերը վեր կացաւ ու գնաց: «Ո՞ւր ես էթում» հարցրաւ Ֆրեդերիքը: «Բանտ» պատասխանաւ Վօլթերը: Էդ գրելն էլ Ֆրեդերիք Մենծի՝ Ինդրի Ղութակն էր:

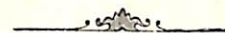
Էլ հիմա մաղսուստս պարզ էլաւ: Տեսնում էք մէկը կարգին նաջար ա, իրա գործը մէ կող թողած թատրոն ա խաղում ու իրան դերասան ա կարծում: Աստուած խաղալ անի: Էն մէկը բաղկալի խանութ ունի, գործն էլ շատ լաւ, մուշտարին թողած նաղաշի ա անում: Էս մէկը շնորքով վարժապետ ա, ամա դասերը թողած աշխարհի քաղաքականութունովն ա տարւէ: Ֆրան տիկինը լաւ տնարար ա, ամա արի տես որ իրա տունը թողէր ա վէպ գրող ա դարձէ, էս մէկ տիկինը կարգին կար ու ձև ա իմանում, գործը թողեր ա ու շէնր ա գրում, օրիորդի մէկը գործ ունի, աշխատանք ունի վալի թողեր ա, մոռացեր ա ու բիանօ ա զարկում: Էլ ի՞նչ ասեմ, հազար էսէնց բաներ, դուզը թողեր էն ծուռն էն բռնէ, իմացածը քսակն էն դրէ չ'իմացածն էն նշանց տալիս, արժէքաւորը դէն էն գցէ անարժէքն էն բէրէ մէյդսն: Էս էլ մէ տեսակ հիւանդութուն ա:

Իմ աղիդին շատ լաւ կըլնէր, մախսուսան հայերիս մէջ, որ հըմէն մարդ իրա գործն ու իրա իմացածն անէր, էդպէսով ոչ ծծաղի ու մասխարի նուր կըլնէր, ոչ էլ իսկական որսը թողած շլաքի ետևից կը վազին:

Արդ անեմ որ, էս իմ սօհբաթները հայելու պէսդ էն, խելօք մարդիկ որ մէջը նայէն կը հասկանան, էն վաղթը սօհբաթը կ'էլնի մէ օգտակար գործ ու իրանք էլ սխալ ճամբէն թողած դուզը կը բռնէն կէթան, համ խէյր կը տեսնեն, համ էլ ուրիշների ոտի տակը չ'են ընկնի:

ՍՈՒՍՍՆ ԲԱՋԻ

ՓՈՂ, ՓՈՂ, ՓՈՂ

Անցած օրը օղորմած հոգի Համբարձումի թղթերը իրար իմտեւ, մէկ էլ մէջիցը մէ թուղթ ճարամ՝ շատ հետաքրքիր։ Ես իմացեր իմ որ Համբարձումը դարւիշ մէ մարդ էր, կեանքի փիլիսոփայութիւնը լաւ հասկացած, որ մէ բաժակ գցելուց ետոյ շիրին-շիրին կը խօսար, ամմա չ'իմ իմացէ որ կահի էլ գրում ա էլէ։

Մէ օր որ փողի նեղն ա էլէ, քօռ-փօշման իրա կեանքից, մէ հատ մեղայական ու գովք ա գրէ փողի համար։ Ձի արէ ինձ էլ կարդա։ Դրեր ա թուղթերի մէջ ու պահէ։ Էլ չի մտածէ որ մէ օր ձեռս կրնին ոչինչ չանեմ «Բոբոլ»ի մէջ կը տեղաւորեմ։

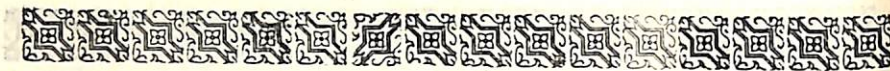
Դրուստ ա որ մաթլաբը քօհնա ա, ամմա էսօրւայ մարդկութիւնը, էսօրւայ կեանքը մէ ըրիստ ա առէ որ կ'արժի Համբարձումի բերնով էդ հին երգը մէկ էլ կրկնենք, բալքամ շատերի սրտին մխիթարանք էլնի ու շատերին էլ մէ թափ տայ։

Համբարձումի դեղնած թուղթի վըրէն, որ իրեք-չորս տեղ էլ մոմ էր կաթէ, էսպէս էր գրած։

«Է՛յ սուրբերի սուրբը։ Է՛յ ամենակարողների հօրը, է՛յ աշխարհքի արուներ, Լուսնի լուսն ու ծուծը, է՛յ ամենի

սիրունին, հէ՛ր մէ լօթֆ, մէ մարհամաթ չ'ես անում ինձի։ Ինչ կ'էլնի մէ օր, մէ գիշեր, մէ շաբաթ, մէ ամիս, մէ տարի էլ ինձի ղոնաղ գաս, իմ մօտ մնաս, ինձի սիրես։ Մագեար ես քեզ պակաս կը սիրեմ քան մնացածները, որ առաւօտ թա գիշեր վզներովն էս ընկնում։ Դո՛ւ որ անխելքին խելք էս տալիս, տգեղին գեղեցկութուն, յիմարին իմաստութիւն, պառաւին ջահիլութիւն, անպէտքին օգտակարութիւն։ Դու որ հրաշագործ կարողութեամբ անագնիւին՝ ագնիւ, անպատիւին՝ պատւաւոր, մեղաւորին՝ անմեղ, տգէտին՝ ուսումնական, անիրաւին՝ իրաւացի, տկարին՝ զօրեղ և անբանին՝ համայնադէտ ես դարձնում։ Ողորմեա՛ ինձ, խղճա՛ ինձ, ե՛կ այցելութան մէ անգամ, մէ ժամ, մէ ըրպէ։ Քանի որ դու էս տէրը, դո՛ւ էս կարողը, քանի որ ապուշութիւններն՝ իմաստութեան, այլանդակութիւնները՝ գեղեցկութեան, զգւելիութիւնները՝ սրբութեան ես կարող փոխել, ծիծաղելին պատկառելի դարձնել և անկարելին՝ կարելի, ե՛կ, արի՛, մօր՛ը նես էս իմ բազբախտ սենեակից։ Դարեր էկան ու անցան, աշխարհը հազար տեսակ փոխաւ, հազար տէր ունեցաւ՝ ամմա դու հրմէնից վերը, հրմէնից ուժեղը, հրմէնից մենծը մնացիր։ Ի՛նչ գաղափար, ի՛նչ իղէալ, ի՛նչ մարդ, ի՛նչ գործ որ էլաւ, շուտ կամ ուշ քո զօրութեանդ առջև խոնարհաւ, ու քո մասսաբիդ էկաւ։ Դու որ հոտած ջուրը՝ անուշահամ խմիչքների, ծակող փուշերը՝ բուրումնահոտ վարդերի, ոճրագործները՝ սուրբերի էս փոխում, բահմ արա՛, էնսաֆ արա՛, էս իմ սենեակս էլ մէ փոխի, էս իմ ըրիստն էլ վրայ կիտի, ինձ էլ ուրիշների պէս ճար ու ճամբայ նշանց տուր։

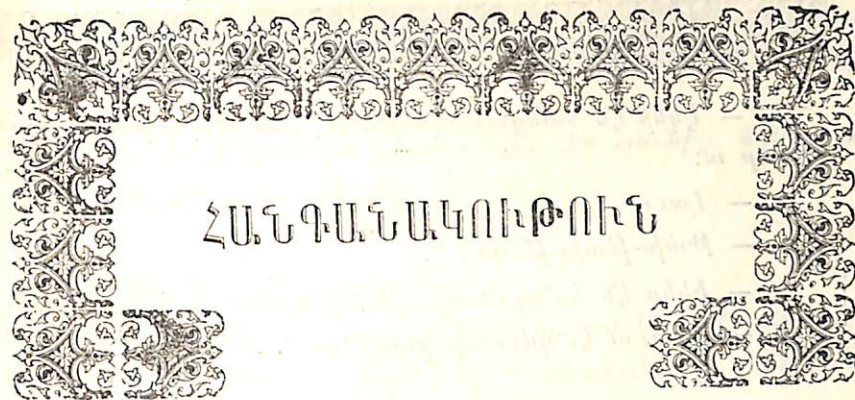
Ճիշտ ա 50—60 տարի օմրիցս անցաւ, նոր խելքի էկամ, նոր հասկացամ թէ աշխարհի լուսի կոճակը դու էս,

դժւարին գիրէն բացողը դու էս, իսկական տէր տիրականը
դու էս, եղած-չեղածը դու էս: Շատերն էն քեզ երգէ, գրող-
ներն էն հպարտացէ. Գանի մուրախաս չ'եմ էլէ, քանի վե-
րին երուսաղէմ չ'եմ փոխադրէ, մէ գիշեր նաղաֆիլ ծեծիր՝
դուռս, ներս արի, ընկի վզովս, ինձ մէ լաւ պաշի, պաշպշի,
ջահանամ, ես էլ էս աշխարհի վայելքն մէ անգամ ունենամ
ու ետոյ թողնեմ հեռանամ: Էլ արգ չ'ունեմ: Հայկական ա-
ռածն ասում ա՝ «Ուզողի մէկ իրենս ա սև. չը տուողի էրկու
իրենս»: Վաստակամ:

ՀԱՄԲԱՐՉՈՒՄ

Արտադրեց՝ ԱՌԻՍԱՆ ԲԱՋԻ

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹՈՒՆ

Արգ էինի անցած անգամ պսակելուց խօսացիմ ու
խօսքս կիսատ մնաց, ասամ էկող անգամ կը շարունակենք:
Ամմա, հայկական մէ առած կայ ասում էն՝ «Էրկաթը տաք-
տաք կը ծեծեն», էդ էր որ պսակելու խօսակցութան շա-
րունակութունը էս անգամ էլ թողամ էն մէկ անգամուան
չունքի էս հանգանակութան խնդիրը էլ աւելի նաղա ա:

— Թա՛խ-թա՛խ-թա՛խ . . .

— Ո՞վ ա:

— Էկեր էն հանգանակութան, աղքատների հրմար ա:

— Բարով էն էկէ հազար բարի:

— Թա՛խ-թա՛խ-թա՛խ . . .

— Ո՞վ ա:

— Էկեր էն հանգանակութան, Համադանի դպրոցի հը-
մար ա:

— Բարով էն էկէ:

— Թա՛խ-թա՛խ-թա՛խ . . .

— Ո՞վ ա:

— Էկեր էն հանգանակութան, որբերի հրմար ա:

— Շատ լաւ:

— Թա՛խ-թա՛խ-թա՛խ . . .

— Ո՞վ ա:

— Էկեր էն հանգանակութեան, Սուլթանաբաղի դպրոցի հրմար ա:

— Լաւ:

— Թախ-թախ-թախ . . .

— Էկեր էն հանգանակութեան, Վանաքի հրմար ա:

— Բան ա է, գժւանք բասս ա . . .

Ասում էն քի մէ մարդ էրէխայ չ'ունէր ու Աստծուց մէ էրէխայ էր ուզում: Էդ օրւայ գիշերն էլ էկաւ: Կնիկը էն մէ օթախում պառկած էր, ինքն էս մէ օթախում սպասում էր: Բժիշկը հայ էթում էր ու գալիս էր: Մէկ էլ նես ընկաւ ու ճւաց՝

— Աչքդ լուս, աղա Ծերոն. մէ հատ տղայ ա:

— Ա՛յ, սաղ էլնես տոքտոր, մէ կարաս կարմիր գլինի քեզ փէշքաշ:

— Սպասի, սպասի գալիս էմ. ու բժիշկը էլը նես զնաց: Մէ կէս սաաթից էլը էկաւ:

— Աչքդ լուս, աղա Ծերոն, մէ հատ էլ աղջիկ էլաւ, ջուֆթնէկ էն, ջուֆթնէկ . . .

— Ա՛յ, կեցցէս դու զոքտոր, մէ կարաս էլ դեղին գլինի քեզ փիշքաշ:

— Սպասի գալիս էմ, սպասի, ու բժիշկը էլը զնած նես:

Մէ կէս սաաթից էլն երկաց:

— Աչքդ լուս, աղա Ծերոն, մէ հատ տղայ էլ էկաւ, իրեք էն, իրէք . . .

— Վա, քո տունը շինւի դոքտոր, էս ինչ քեալաք ա, նես էս էթում ու դուս գալիս մէկն աւելացնում, Սարգիս, Յովսէփ, Ներսէս, ո՛վ կայ էդ տեղ բակը, էկէք էս ճրագը

փրչէք ու էս դոքտորին էլ դուս գցէք էս տունից, ձէն տաւ յուսահատած աղա Ծերոնը:

— Առակս զի՛նչ ցուցանէ:

Մեր հայրենակից պարսիկներն ասում էն՝ «Աղլան դանանդ»: Խէլօք մարդիկ իրանք կը հասկանան: Էս քան հանգանակութիւն չի էլնի, էլ ինչ բարեգործ ու բարերար էլ որ էլնի կը յոգնի: Ասում էն որ՝ ամէն օր բաղլաւա էլ որ ուտելու ըլնես կը զգես, ուր մնաց որ ամէն օր ցնծաս: Էդ պարոններն որ հաստատում էն էդ հանգանակութեան թուղթերը՝ ներողութուն տետրակները, ամմա չէ, էլը սխալւամ—ինչ տետրակ՝ Ասաւածաշունչի հաստութուն ունեցող էդ գիրքերը, փոխանակ որ մէ հատ մօհր չովին ու մէ հատ ստորագրութուն տեղաւորեն, լաւ կ'անեն հըմէն կարիքների ու պէտքերի, հըմէն ծախսերի ու մուտքերի մէ կանոնաւոր բիւզէ կազմեն, մէ աղբիւրից ծախսեն, մէ աղբուրից հոգան, ագեար պէտք էլ էլաւ, տարին մէ անգամ մէ հատ կարգին հաւգանակութուն անեն, պակասը լրացնելու, հըմէն մարդ էլ իր կեօրա ուրախութունով կ'աջակցի, կը պրծնի կ'էթայ: Իրանք էլ հաւաքած փողը ըստ կարիքի կը բաժնեն՝ որբին, աղքատին, դպրոցին, ում որ պէտք ա:

Էսպէսով էսքան դուռ չ'էն ծեծի, էսքան մարդու չ'են նեղացնի, էսքան դալմադալ չ'են հանի, էսքան անուն չ'են մէշտեղ գցի, բաղի տիկիներ էլ էսքան չ'են յոգնի որ ասն քի՛

— Օ՛հ, յոգնեցի հանգանակութուն անելով:

Իմ աղիդին ամէն ինչ անելու ձեւը պիտի իմանալ որ արդիւնաւոր էլնի, ագեար չէ վերջ-վերջը կը փոշմանեն:

ՍՈՒՍՍԷ ԲՍ.ՋԻ

ՀԱՐԱՄ ԱՊՐԱՆՔ

Օղորմած հոգի հերս միշտ կ'ասէր որ «Հարամ ապրանքից փիս բան չկայ» աշխարհիս իրեսին, միշտ էլ խրատ կը տար որ ուրիշի ունեցածը թէ պահ տային մեզ, մեր ունեցածից լաւ պահինք, զգոյշ էլնինք չը գողանին՝ որ մենք պատասխանատու չ'էլնինք ու սաղ սալամաթ վերադարձնինք իրա տիրոջը:

Էս տեսակէտը մինակ մեր մէջը չի, հըմէն ժողովրդի մէջ էլ կայ, մախսուսան մեր հասերկրացի պարսիկներէ մէջ, հըմէնից վատ բանը մէկի «մաշխուղըմէ» ըլնելն ա:

Ղադիմ առածներ կան որ մեր ժողովուրդը գործածում ա. «Յափշտակողի ապրանքը շուտ կը փտի» կ'ասին՝ երբ մէկը մէ ուրիշի ունեցածին տէր էր կանգնում, ֆրանկների խօսքով աֆֆերիզմ էր անում, մեր երկրի ասածով ֆօլան էր դնում, պարզ խօսքով՝ երբ կողոպտում էր: Մայրիկս կ'ասէր «Ջալըմի գլխին քարը միշտ կախ կ'ըլնի»: Խօսք էլ չը կայ ագետար ինքը Ջալըմը ականջները խծկի որ ոչինչ չը լսի, աչքերը կապի որ ոչինչ չը տեսնի, Ամենակալ Աստուածը, որ հըմէն ինչի հետևում ա, քարը ընտուր գլխից պակաս չի անի՝ որ էս աշխարհը թողնելուց առաջ գարկի քեալին, մէ լաւ ջնջիսի ու ետոյ թողնի որ շնորհը պակասացնի:

Մարդ արարածը, ինչքան էլ ուզում ա խելքին զօր

տայ, օրէնք դնի, կանոն դնի, ֆայդա չ'ունի, էս հարամզազա երկոտանին ճամբէն, ծակը, ճեղքը կը ճարի ու իրա խորամանկութունը կ'անի, օրէնքի ձեռից ջիվայի պէս դուս կը փախնի, Ամմա . . . ամմա ընութան, Տիրոջ ձեռից դուս փախնել չի կարող: Էդ ա ոք ասեր են մեր պապերը «Անօրէնին հրեղէն սուրը շուտ կը գտնի, անօրէնի դատաստանը մարդիկ էլ չ'անեն Աստուած կ'անի»:

Քւոր իրաւունք, աղբօր բաժին, որբի պատառ, աղաւանի ստացւածք, բարեկամի ինչք, մերձաւորի ժառանգութուն, հաղար ու մի էս տեսակի բաներ, հըմէն օր էնքան էն ոտի տակ էթում, կլանում, թալանում՝ անիրաւ աչքածակ, անօրէն մարդկանցից որ ասել չը կայ, ամմա . . . Հարիսը Փալաքը պտուտ ա գալիս աշխարհի հետ մէ տեղ, պտուտ ա գալիս ու հըմէնին պտուտ ա տալիս: Էդ ա որ ասեր էն «Անխղճմտանքի պատիժը Լտքիցը ման կըզայ», «Եթիմի արտասուէքը՝ լացացնողի հըմար զահր կը դառնայ», ջուռ քի եթիմի տէրն Աստուած ա, գալըմի առաջնորդը սատանան: Կը տանի, կը տանի մինչև սարի ծէրը: Ջալըմը մասթ կ'անի, կը կարծի հասեր ա երկինքին, ու հէնց էն վաղթը որ գալըմը իրան անհասանելի կը կարծի, սատանէն կոխնչ կը տայ կը գցի ձորը, տարրի մէջը . . . Էլ ընդուց ետոյ Աստուած հոգին լուսաւորի:

Հիմա իմ էս տողերս կարգացողներից ընտոնք որ նաշիբ են՝ ագնիւ, կ'ասեն «Բարիքեալա Սուսան Բաշի, ինչ օղորթ խօսքեր ա ասում»: Ըտոնք էլ որ քիչ եա շատ հարամ մալ ուտելու խաթթում կան կ'ասեն:

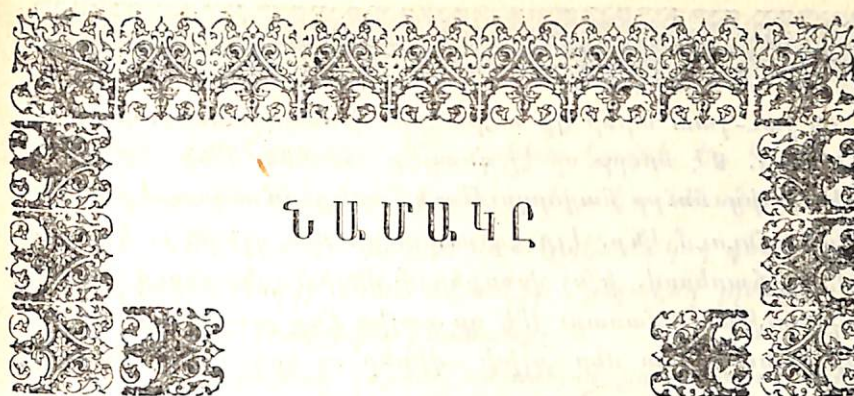
— Էդ Սուսան Բաշին էլ ցնթեր ա, ջաֆանգ ա դուս տալիս, ինչերի ա հաւատում, մեղքն իրանը չի, . . . Պառաւեր ա . . . Ի՞նչ անի բաղբախտը:

Ու ինչ ուշուց տալով իրանց խիղճը կը քնացնեն, իրանց դատողութիւնը կը դմրացնեն:

Ինչ կ'ուզեն ասեն ու անեն, իմ թաքլիֆն ա ձեզ հըմենիդ զգոյշացնեմ, հաւատաք եա չէ, կրօն ունենաք եա չէ, հաստատ իմացէք որ ձեր լաւ եա վատ գործերը, փիշ ազ որ ուրիշ տեղ փոխադրեն, հէնց էս աշխարհքում նաթիջա կը տան: Էս քանն իմացէք, դարերի փորձառութունն ասում ա՝ «Խորհուրդ մարդկանց, կամք Աստուծոյ»: Ով որ ասի՝ ես եմ ես, մէ օր կ'էլնի սևիրես:

ՍՈՒՍԱՆ ԲՍՋԻ

Ն Ա Մ Ա Կ Ը

Արդ էլնի ձեր խթմաթին որ անցած օր մէ նամակ ստացամ, ինչպէսդ որ կար հէնց էնպէսդ էլ ըստէ ձեզ հըմար տրպել էմ տալիս որ դուք կարդաք, չ'ասէք Սուսան Բաջին ֆաղաթ իրա իմացածն ու ուղածն ա գրում. էլ ոչ ոմի անկանջ չի դնում:

Ես, իմ աղիդէն, մէ ուրիշ անգամ կ'ասեմ էս հըմէնի հըմար, հիմա դուք կարդացէք քի էս նամակի մէջ ինչ էն գրէ ինձի.

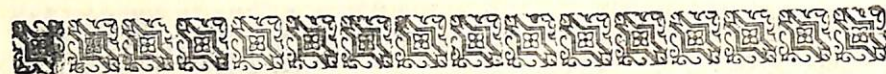
«Պատւական Սուսան Բաջի,

«Հըմէն շաբաթ կարդում էնք քո գրածները: Կահի շատ խօշներս ա գալի, կահի չէ: Չուն քի դու ոչ էստուր էս մօլահըղա անում, ոչ էլ ընտուր, ինչ որ օղորթն ա ասում էս, էդ ա որ կահի էլ ոտդ մեր քոշի մէջ ա մտնում, խօշներս չի գալիս:

«Ամմա, հէնց էս պատճառով էլ իմ աղիդէն էն էլաւ որ քեզ հըմար ճշմարտութունը. հըմէն տեսակ թարփից ու պատիւից վիրե ա: Էդ ա որ ուղացիմ քեզանից մէ քանի սըալ անեմ:

«Սուսան Բաջի, մենք որ աշխարհ էնք գալիս, մեզի տանում էն եկեղեցի մկրտում էն: Ո՞վ ա մկրտում. տէրտէրը: Ի՞նչ ա ասում, ինձնից լաւ գիտես, հըմէնն էլ գիտեն: Մէ քիչ խելքներս գլոխներս ա գալիս, ասում էն գնացէք

ինչ որ լաւ-վատ արեր էք տէրտէրին խոստովանէք, թողու-
թուն տայ, մէ սուրբ օր էլ գնացէք համան հէնց էդ տէր-
տէրի ձեռից սուրբ հաղորդութուն առէք որ աղատուէք: Մէ
օր էլ նշանուում էնք, էլը էդ տէրտէրը մեր գլխին ա կանգը-
նում, ու ճառերով, ի՞նչ խօսքերով մեզի հասկացնում ա էդ
արարողութան իմաստը: Մէ օր գալիս էնք պսակւում, տէր-
տէրը կանգնում ա մեր գլխի վրիւր ու երկէն ու բարակ
բացատրում որ էլ պրծաւ, բու դրը քի վար: Ետոյ, մէ օր էլ
մեռնում էնք ու հէնց էդ տէրտէրը գալիս ա մեզ թաղում:
Ջատիկ ա Ջրօրհնէնք, տնօր ա ուրախութուն՝ տէրտէրը
խաչը ձեռին, տիրացուն ետեից գալիս ա; ու իրա էս բոլոր
գործերի մէջ, իրա թամամ ասած չ'ասածը՝ Յիսուս—Քրիս-
տոսի (մեռնեմ իրա սուրբ զօրութանը) քարոզած սէր, խաղա-
ղութուն, եղբայրութուն, համերաշխութուն, ներումն ա:

«Ձեմ կարծում որ էս ասածներին մէջ մէ տանա էշթէ-
պա էլնի: Ագեար էտէնց ա. դու որ բիթարաֆ էս, ա՛յ Սու-
սան Բաշի, դու որ թա տեսնում էս կնիկները շատ թուալէթ
արան, եա աղջիկներն իրանց լաւ չը պահան, երիտասարդ-
ները ջահելութուն նշանց տւան եա տղամարդիկ իրանց թաք-
լիֆը չը կատարան, օրհնւած բերանդ բացում էս ու հրմէնին
փառաբանում, բա հէ՛ր մէ տնգամ էս մեր տէրտէրների թաք-
լիֆից չ'ես խօսում:

Ագեար տէրտէր ճարւի որ իրա էդ սուրբ պաշտօնի
սահմաններից շատ հեռու էլնի, Տէրն մեր Քրիստոսի քարո-
զած սէրը՝ ատելութան փոխի, խաղաղութունը՝ խռովութուն
անի, ներումը վիրաւորանք ու ուշուց, խաչի պատիւը փէ-
շակ ընդունի, մէ խօսքով իրա թաքլիֆից, իրա պարտակա-
նութունից հեռու ըլնի, մարդկանց աչքին թող փշի, համեա-
տութունը մոռանայ, իրան սարի գլխին ընկած գեղի անիրաւ
քեաղխուղա կարծի, բաս հաւատացեալների թաքլիֆն ի՞նչ

կըլնի, էդ հաւատքը ի՞նչ՝ ըրիստ կառնի, էդ հրմէն սուրբ
արարողութունները ի՞նչքան արժէք կ'ունենան:

«Խահէշդ էմ անում, մօլահրդէն մէ կող դնես ու ըսէնց
մէ կարգին թովղի տաս տէրտէրի ինչպէսդ ըլնելու մասին
մենք էլ մեր թաքլիֆն իմանանք:

«Էջալաթան էսքան, սպասելով քո պատասխանին քեզ
միշտ յարգող ու պաշտպան:

ՀԱՒԱՏԱՅԵԱԼ

Արտաշրեց՝ ՍՈՒՍԱՆ ԲԱՋԻ

P P U S U H U V

ՈՐՏԵՂ Ա ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Դուք հո իմանում էք տոպրակս Սանթա Քլոդի տոպրակն ա՛ լիքը, երբ ուզեմ, ինչ ուզեմ, որտեղ ուզեմ կը հանեմ: Ամմա, ես հրմէն ինչ էլ մոլահրդա էմ անում: Շատ անգամ սարֆը նազար էմ անում: Ազեար տեսնում էմ ֆըլան տէրտէրը իրա չափն ու իջազէն կորցրել ա, Բրիստոսի սէրը թողել ու Մամոնայի քէֆին ու փողին ա կպէ, իմացողի աչքին կեղծաւորութան թող ա փշում ու չիմացողի գլխին դադանագ ա շարժում, էլը սարը էմ անում, մինչև բաժակը լցւի, մինչև թավի ու ետով էլ սկսում էմ, էլ էն վախտը ազեար քառասուն դոքտոր ու վաթսուն փաստաբան պաշտպան բերի իրա հրմար, ֆայդա չունի, ջլովը դուս կը գամ: Ես տեսնում էմ որ բազի տիկիներն ու օրիորդներ իրանց հրդար էյբը մոռացած, ուրիշների արածներից էն խօսում ու բամբասում, կարծելով որ բռնեցով իրանց սուրբերի շարքը կը դասեն ու մնացածին խաչը կը հանեն: Դէ՛, դուս տուր որ դուս կը տաս, աւել պակաս, էլ չ'են ասում որ իրանք էլ կնիկ էն, աղջիկ էն, հէնց իրանց ասած էդ խօսքերը մենք էյբ ա իրանց հրմար, ուր մնաց իրանց արածները: Խրատում էմ, մկրատում էմ, ամմա որ չ'են լսում, մէ օր էլ էս լեզուս կը բացեմ էլ վայն էկաւ ու իրանց տարաւ, ոչ պրծնեն իմ ձեռիցս:

Էսէնց շատ բաներ կայ, հիմա մէկ-մէկ չ'եմ ուզում ա-
սել, մաղսուղս էն ա որ ես շատ-շատ մոլահրդա էմ անում,
ափսոս որ չ'են հասկանում ո՛չ էս ո՛չ էն:

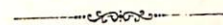
Իմ աղիդին բոլոր էյբերը մէշտեղից տանելու հրմար,
ֆաղաթ մէ ճար կայ, մէ ճամբայ՝ էն ա կնիկ էլնի, աղ-
ջիկ էլնի, մենծ էլնի, պստիկ էլնի, ով կ'ուզի էլնի, ի՛նչ տա-
րիքում, ի՛նչ պայմանում էլ որ էլնի պէտք ա զոռ տայ գըլ-
խի մէջ մէ քիչ ուսում, գիտութուն ամբարի, լեզուն միշտ
էլ կը փոռայ: Ագեար էս իմ ասածս անի ու ետոյ լեզուն
գործածի ամէն ինչ լաւ կ'էլնի, ագեար չէ, հէնց բիւտդ-բի-
խողի լեզուն զոռ տայ, ո՛չ ինքը խէյր կը տեսնի, ո՛չ իրան
լսողը, ո՛չ էլ իր դովրդավարը:

Օղորմի, հազար օղորմի Համբարձումին: «Ես որ փող
չ'ունեմ, ո՛չ թէ չ'եմ կարգացէ, չ'եմ սովրէ, ասում էր նա,
խէյր, էշթէբա ա, ընտոնք որ էսօր օթօմօբիլով էն էթում,
դասարանում դասը ինձնից կը հարցնին: Մօնթաշ, ես դար-
վիշ մարդ էմ էլէ, երբ ունացեր էմ հրմէնի հետ բաժնեք էմ,
երբ չ'եմ ունացեր ոչ ոմի չ'եմ նախանձէ: Միշտ էլ մտածեր
էմ որ մարդուս հըմէն ինչը իրա ձեռումն ա, իրա գլխի, իրա
մտքի, սրտի, հոգու մէջի կարողութունից ա: Մէկը սիրում
ա փող շատ ունենայ, էն մէկը սիրում ա անում ունենայ, էս
մէկը սէր ունենայ, էն մէկը քէյֆ ունենայ: Հըմէնն էլ ի-
րանց ձեռումն էն: Իսկական խօշբախտին էն ա որ մարդ
զարգացում ունենայ, աշխատել սիրի, սովորել սիրի, մնա-
ցածը լաւ կ'անցնի, լաւ կ'ըլնի: Ամմա, վա՛յ ընդուր որ ծոյլ
էլնի, թամբալ էլնի, աշխատանք չր սիրի, օրն էլ սև կ'ըլնի՝
արևն էլ: Հըմէն բաղբախտի, հըմէն անյաջողութուն թամբա-
լութունից ա գալիս, թէ չէ աշխատող մարդը ինչպէսդ էլ որ
էլնի բաղի կ'էլնի, իրա գլխը կը պահի»:

Հիմա դուք էլ կ'ասէք, ի՞նչ կապ ունի Ալէքսանի բե-
խերին, Սուսան Բաջի, տէրտէրից սկսար, կնիկ, աղջկանից
խօսացիր ու էկար Համբարձումի խօսքերով վերջացրար:
Ասեմ ձեզի, կապ ունի, շատ կապ ունի, ագեար էն տէրտէ-
րը իրա գործին էլնի ու ոտը իր խաթից դուս չը դնի, մա-
լում ա որ հասկացող ա, զարգացած ա, չէ ագեար ֆուգու-
լի անի, մալում ա որ անհասկացողութունից ա: Ագեար էդ
բաղի աղջիկ-կնիկները իրանց ասածն ու խօսածը իմանան,
մալում ա որ խելացի մարդիկ էն, ագեար չէ ըդոնք էլ ընդուր
պէս: Հըմէնի բանալին է, ասել Համբարձումը, աշխատելու
մէջ ա, աշխատող մարդը զարգացած կ'էլնի, խօշբաղդ կ'էլնի,
բաղի կ'էլնի, ու ոչ աչքը ուրիշի ունեցածի վրէն կը պահի,
ոչ էլ լեզուն ես միտք չարութունով մաշղուլ կ'անի:

ՍՈՒՍԱՆ ԲԱՋԻ

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՍ ՄԵՐ ԶԱՀԻԼՆԵՐԻՆ

Անցածները մէ հայ թերթ իմ կարդում անումը «Պալքանեան Մամուլ», մէջը կարապետեան անումով մէկը գրեր էր էստեղի հայ տղերքի ու աղջկերքի դարդերից, տեսամ որ ցաւը մէկ ա, հրմէն տեղ էլ նոյն հիւանդութիւնն ա բռնէ էս մեր երիտասարդներին: Մէ քիչ ֆիքը արամ ու ինձի էսէնց էկաւ որ քաղաքակրթութան բերած շատ բարիքների մէջ երբեմն էլ շատ չարիքներ կան, մարդիկ պէտք ա խելացի էլնեն, ինչպէսդ որ հրմէնից լաւ խնձորի մէջ որդեանածներ էլ ճարւում էն ու խնձորավաճառին բաղնամ անում, ինչպէսդ որ ցորենի մէջ մի քանի դառնիճ ա ճարւում ու սաղ ալուրը դառնացնում, էդէնց էլ էսօրւայ մեր քաղաքակրթութեան բուրք ու բարիքի միջից բազի բաներ ա դուս գալիս որ չարիք ա դառնում: Մնում ա որ մարդ արարածը խելքը գլուխը ժողովի, լաւը վատից ջոկի:

Երկէն չանեմ, խօսքս էս մեր ջահել աղջիկներին ու տղերքին ա վերաբերում, ազեար քաղաքակրթութիւնը հրմէն նիս հրմար ազատութիւն բերաւ, հին, փիս սովորութիւնները վերացաւ՝ որ աղջիկը տունը կը նստէր, տղի իրեն չ'էլ տեսնի, գործի չ'էր էթայ, շատ էլ ուսում չ'էր առնի, իր չ'է տեսած, չը ճանաչած մարդի հետ հօրն ու մօր կամքով կ'պսակէր, ու ըտէնց հազար ու մէ բաներ: Փառք Աստծո՛ւ,

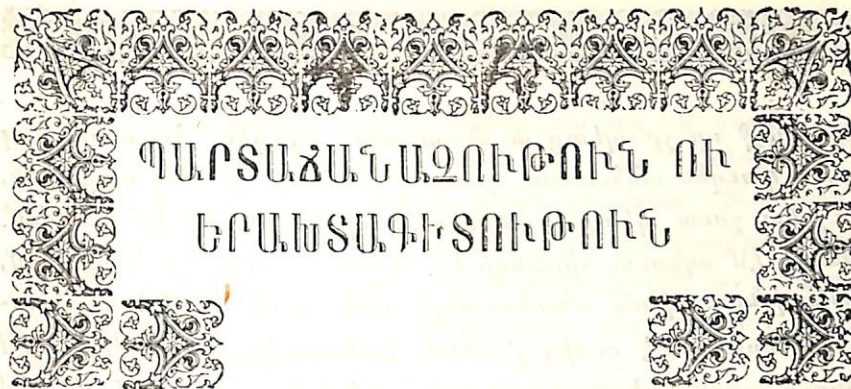
էս օր քաղաքակրթութիւնը ըտոնք հրմէնն էլ մէջից տարաւ, համ դուս կը գան, համ լաւ կը հագնեն, համ իրար հետ մարդավարի կը տեսնեն, համ գործի կ'էթան, համ տղայաղջիկ իրար կը ճանաչեն ու ետոյ կը պսակեն, հրզար էսէնց խօշ ու լաւ բաներ:

Ամմա, արի տես որ քաղաքակրթութիւն ծուռ հասկացողներ շատ ճարւան, մախսուսան մեր հայ երիտասարդների մէջ՝ որ կարծան քի մինակ պէտք ա շիկ անել. ման գալ, քաֆէ էթալ, ուտել, խմել, զուարճանալ ու իրանից էլ ըազի էլնել: Սպասել որ մէ հարուստ մարդ ճարւի, փող ունենայ, տուն ունենայ, ամառանոցի պաղ ունենայ, օթօ ունենայ, էլ չ'եմ իմանում ինչ ունենա, որ հետը պսակեն: Տղէն էլ իր հերթին էդէնց մէ աղջիկ ա ուզում, ազեար չէ քի ամեն մէկը իրա ֆիքրին ապրում ա ու իսկի էլ չի մտածում պրսակի: Զէ', չէ', չէ', շատ էք ըշտպա արէ: Զիշտ ա իմ տարիքը շատ ա, ամմա, վալլա ես ձեզնից շատ լաւ եմ հասկացէ քաղաքակրթութիւնը: Ազեար դուք խելօք, խելացի աղջիկ էք, շատ փողի ետեից ընկնելու ու հանգիստ ապրուստ երազելու տեղ, պէտք ա հէնց էնքան էլնի որ ձեր զեօրա մէ տղի հաւնէք, արհեստաւոր էլնի, գործաւոր էլնի, աշխատելու սէր ունենայ, դէյրաթ ունենայ, թէկուզ էլ ոչ փող ունենայ, ոչ տուն, ամմա շնորհք ու խելք ունենայ, ընտուր հետ սիրտ-սրտի կապէք, պսակէք, ձեռք-ձեռքի տաք աշխատէք, իրար թե ու թիկունք էլնէք, հրմէնից լաւն ա, օգտակարն ա թէ՛ ձեզ, թէ՛ ժողովրդի, թէ՛ երկրի և թէ՛ մարդկութեան հրմար, ազեար չէ փօղ տաք, էֆաղա անէք, նազ անէք, վէլլան մնաք, վերջը շատ կ'ափսոսաք, ուշ կ'էլնի քի ոչինչ, դուք էլ շատերի բաղբախտանալու, ձեզ պէսդ սխալ մտածելու, լաւը վատից, խելացին անպէտքից, օգտակարը վնասակարից չը ճոկելու հիւանդութեան պատճառ կ'ընէք:

ձեր կեանքն էլ ոչ ձեզ, ոչ ձեր ժողովրդի, ոչ ձեր երկրի ու ոչ էլ մարդկութան ֆայդա կը տայ: Լուրջ կարդացէք, լաւ մըտածէք ու շուտ որոշէք ձեր անելիքը, հըմէն սխալ կա ըելի ա ուղղել, հըմէն ծռու գնացած ճանապարհ կարելի ա փոխել, հըմէն չը հասկացւած բան կարելի ա բացատրել Աստուած ձեզ հետ, ես իմ պարտքս կատարամ, շատ ուրիշ բաներ կար ասելու սարֆընագար արամ, մեր պարսիկ եղբայրներն ասում էն՝ «խելացի մարդուն «Ֆ» ասես, «Փարազադ» կը հասկանայ»: Դէ՛հ, հիմա դուք գիտէք:

ՍՈՒՍՍՆ ԲՍՋԻ

ՊԱՐՏԱՃԱՆԱԶՈՒԹՈՒՆ ՈՒ ԵՐԱԽՏԱԳԻՏՈՒԹՈՒՆ

Դուք ցուրտ ու ձմեռ, ձուն ու անձրեւ, կուչ եմ էկէ վառարանի կրակի առաջ ու ֆիքը եմ անում...

Կրակը, պէժին ա տալիս, մէկ-մէկ միտս էն գալի անցած-գնացած օրերը, լաւն ու վատը, խէյրն ու շառը, յաջողն ու անյաջողը:

— Հէ՛յ, հէ՛յ. աշխարհում ամէն բան էսպէս ա, դառն ու քաղցրը իրար հետ խնամութուն ունեն, կապւած էն իրարու: Միտս ա գալիս ի՛նչքան զահմաթ, ի՛նչքան նեղութուն ասես քաշամ էս մեր «Բոբոխ»-ի հըմար ի՛նչքան բիւնսաֆ մարդիկ թերթ ուղացին, կարդացին ու փողը չը տւան հիշի, վրիցն էլ ջուրը խման... Աստուած վերջները բարի անի... Ագեար մեք բաժնեգին առած ընինք ու թերթը տւած չըլնինք, ձէնները երկինք կ'երթար, հաբա՞յ կը ճւին, հաւա՞ր կը կանչին, օգնութուն կ'ուզին... Ո՛չինչ, իմ սիրտը մենծ ա, Գրիստոսն ասաւ՝ «Էրնէկ հոգով հարուստներին»: Էդ մարդիկը ինձ մօտ ամօթով էն, ու ես իրանց մօտ հպարտ, ու ագեար իրանց խելքն ու խիղճը, իրանց էդ գործը իրաւացի էն զանում, ես խօսք չ'ունեմ: Մեր պարսիկ համերկրացիներն ասում են՝ «Հար գօլի զաղի, սարը խօղ զաղի»: Թող ուտեն... ամմա չը մոռանան որ մի՛նակ ուտելը չի, մարսել էլ պէտք ա: Աշխարհում մէ օրէնք կայ մարդկանց ճակատա-

յըրբի մէջ որ չը պէտք ա մոռանան: Կ'ուզեն հաւատացեալ էլնեն կ'ուզեն անհաւատ, պէտք ա իմանան որ «Ինչ որ ցանեն, ուշ եա շուտ պէտք ա հնձեն»: Էսօր ես բարիք էմ՝ անում, խեղճի էմ՝ օգնում, հիւանդի էմ՝ հասնում, որք էմ՝ խնամում, նախախնամութեան անտեսանելի ձեռն էլ մէ օր ինձ ա հասնում՝ երբ ոչ մէ ումիդ չ'ունեմ: Հակառակը, փիսուրութուն էմ անում, ուրիշի իրաւունքը ոտի տակ էմ տալի, ազիաթ էմ անում, նեղացնում էմ ու ինքս ինձն ծծաղում որ «ես խելօք մարդ եմ, մարդկանց հէրը հանում էմ, ոչ ոք չի հասկանում, ոչ մէ օրէնք իմ եախէս չի բռնում, քէֆիս ուզածն էմ ա՜նում, չուն քի ճամբէքն էմ իմանում» վա՛յ ինձի, հրդար անգամ վա՛յ, որովհետեւ մէ օր էդ ճամբէս կորցնելու էմ ու կիր էմ ընկնելու, ինձնից ճարպիկին զոհ էմ էթալու, օրէնքի առաջ չոքմշելու էմ, ու աղի-աղի արցունք էմ թափելու: Էս դաքը թող ես տամ՝ ձեզ ձեր կեանքու, թէ՛ լաւ անէք ինձ կը յիշէք, թէ՛ վատ անէք՝ էլի կը յիշէք. . .

Ֆիքը էմ անում, ու կրակին նայում, Հէ՛յ, հէ՛յ, հէ՛յ, ապերախութունը շատ վատ բան ա. . . Էս ցուրտ ձմեռին քուչից անցած ժամանակ, դողացող, լացող աղքատին էրկու շահի որ տալիս էք՝ տասը տեսակ օրհնանք ա կարդում ձեր գլխին, բա ինչ ապերախտ պէտք ա էլնեն ընդոնք որոնց հրմար խելքով, խիղճով մարդիկ հրդար տեսակ քօմակ էն անում, եա պատիւ էն տալիս, ու վերջը մէ չոր շնորհակալութուն անգամ չ'էնտսում ոչինչ, թալաբքար էլ էն ըլնում, որ պարտաւորին իրանց հրմար էդ հրմենը անին, . .

Օրինակը էնքան շատ կայ, որ մարդ չի իմանում որտեղից սկսի որդէ վրեժացնի: Միտս ա գալիս քանի-քանիսը պսպկւան՝ գովանք իրանց, քանի-քանիսը մեռան՝ գնահատանք իրանց, քանի-քանիսը շնորհք եա արւեստ 'նշանց՝ տւան

բանձրացրանք իրանց, քանի-քանիսի՝ էս եա էն գործը արժէքաւորանք, ու էդ հրմէնից հազիւ մէկը եա էրկուսը բերանները բացան մէ շնորհակալութուն յայտնան, մնացածները՝ իրանք եա իրանց շրջապատը մէ բան էլ թալաբքար էլան քի՝ «Պէտք ա գրեն, իրանց պարտականութունն ա, պատիւ ա իրանց թերթի մէջ մեր անունը տան, մեր գործը յիշեն, մեր մասին խօսան»: »

Էս ա աշխարհը որ կայ, էդ ա որ մէ օր էսպէս ցուրտ ա անում, անձրեւ ու ձուն ա գալիս, որ բազի մարդկանց կեղտերը մաքրի ու լւայ, մէ օր էլ ամառ ու կրակ-շոգ ա ա՜նում՝ որ իրանց քաշած նամը դուս տան, մէ քիչ չորանան:

Իմ խօսքս էն ա որ մարդ արարածը պիտի իր մարդկութունն ապացուցելու հրմար պարտաճանաչ էլնի, երախտագէտ էլնի՝ իրա կառավարութունին, իրա երկրին, իրա դաստիարակներին, իրա ծնողներին, իրա շրջապատին ու ինքն էլ փոխանակ չար ու անիրաւ ճամբէքը բռնելու՝ պէտք ա ազնիւ ու պատւաւոր կերպով օգտակար ըլնի ամենքին: Մէ զաղիմ խօսք էլ ասեմ ու պըրծամ. «Ինչ որ չ'ես ուզում քեզ անեն, ուրիշներին մի արա»:

ՍՈՒՍՍՆ ԲԱՋԻ

ԾՈՒՌ ՄԻ ՄՏԱԾԷՔ

Աշխարհը փոխել ա, էն էլ էնպէս, որ ոչ ոմ ոչինչ չի հասկանում: Իմ աղիղէն էն ա որ եթէ էսպէս շարունակի՝ բողկերը, գետնախնձորները գետնի տակից դուս կը գան ու կոթերը գետնի տակ կը մտնեն:

Ճիշտ ա, հիմա դուք իմ էս խելքի վրէն ծծաղում էք՝ ամա: Ես ձեզի բացատրեմ, դուք էլ իմ աղիտին կ'էնչէք:

Մարդի մէկը շատ նեղն էր: 4—3 հոգի բարեսիրտներ հաւաքւան էդ մարդի հըմար մէ դրամագլուխ դուղացրան, գործի կաւա, գործն է յաջողաւ, հըմէնի փողերը կամաց կամաց յետ տուաւ, մնաց մէ հոգունը, մէ էրկու հարուր թուման: Էկաւ էս մարդի մօտ ասաւ արի դու մէ հինգ հարուր էլ տուր, գործս մենծացնեմ. ապահով էլի փողդ մէ անգամից յետ կը տամ: Է՛հ, մտածաւ մարդը, ես քի լաւութուն էմարէ, թող կարգին էյնի, հանաւ 300-ն էլ տուաւ:

Ժամանակն անցաւ, գործերը յաջողաւ, տարիները թոան: Մէ օր էլ մեր բարեկամը տուն տեղը հաւաքաւ ուղաց էթա ուրիշ քաղաք: Պահանջատէրն էդ որ իմացաւ, դրկաւ էդ մարդու մօտ քի՝ «Բարեկամ հըմէնի պահանջը տուար, իմը մնաց, ես քի քեզի հըմէնից շատ օգնեմ, բեր իմ փողն էլ տուր, յետոյ գնայ»: Չ'ունեմ, կը տամ, կը դրկեմ, դէս-դէն խօսքից-խօսք ու վերջը պարտատէրը կաւա պահանջատիրոջ քեպլին:

— Քեզնից վատ մարդ չը տեսամ էս աշխարհում, դու իմ դուշմանն ես, իմ թշնամին: Դու ինչու ժամանակին մըլաների պէս փողդ յետ չը պահանջար, ինձի չը նեղացրար, ինչի նորից նոր փող տուար: Դու ալեար պինդ բռնած էլնիր, էսօր ես քո փողդ էլ վճարած կ'էլնիմ: Դու ամենափիս մարդն ես որ կաւ . . .

Խօր, էս պատմութունը լսելուց յետոյ ինչ կ'ասէք, էս էլ քեզ լաւութիւն անելու ու վարձատրելու ձև: Տեսնում էք, հըմէն ինչ տակն ու վրայ ա էլէ, լաւութունը ինքը յանցանք ա գործէ:

Մէ օր ալանջովս լսամ մէ բարերար մարդի ուշունց ին տալի քի հէ՞ր էս էդ քաղցած էրէխէքին փող տալի, դրանք ձրիակերութան կը վարժեն:

Ֆրանսացի մէ մենծ գրող Գիւլ դը Մօպասան, մէ սիրուն թարիֆ էր գրեր, էն էլ ստուր քօռ ախպէրը:

«Մարդի մէկը մէ կնիկ առաւ: Գլխովը պտուտ էր գալիս: Ինչ որ կնկայ սիրտն ուղղում էր անում էր, առնում էր: Խօսքին խօսք չ'էր բերում: Սիրտին մէ բառով չ'էր կախում: Կնկան սուրբ էր շինէ, տասը մատը մօմ էր արէ, սիրտը ծառայ, հոգին ստրուկ ու դովրը ման էր գալիս:

«Մէ օր էլ գայ տուն ինչ տեսնի: Կնիկը փախեր ա: Մէ հատ նամակ ա թողէ: Բացի ու կարդա, ու ի՛նչ կարդա: Քի քեզնից անպէտք, անպիտան մարդ չը կայ: Մէ օր տղամարդութունդ չը տեսամ, մէ օր չը ճաջիր իմ գլխին, մէ օր չը կուար ինձ, չը հայհոյար, ձեռդ չը բանձրացըրար, չը ծեծար, ոտիդ տակ չ'առար ինձ: Քեզ էլ տղամարդ կասեն:

«Դէ՛հ, արի ու կնկայ դադր իմացիր:

«Ու ժամանակն անցաւ, ու էս մարդը մէ օր հանդիպաւ իր կնկան, տեսաւ թէ ինչպէս մէ կեղտոտ՝ հարբածի հետ

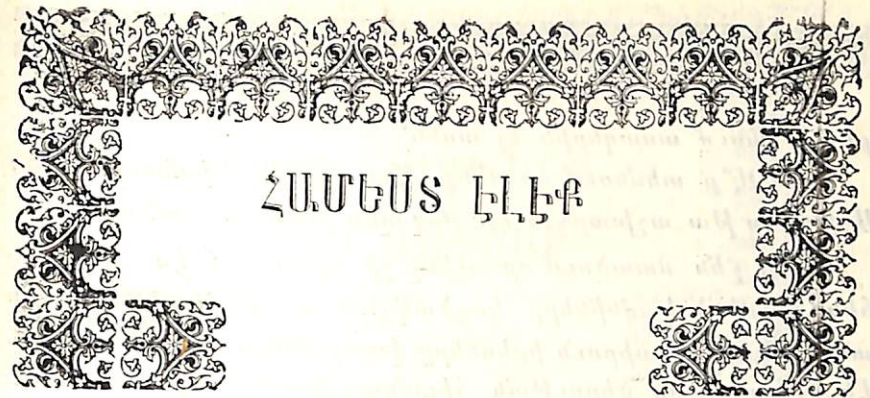
էր ապրում, ու օրական իրէք անգամ ծեծ ուտում:

էս տեսակ բաներից յետոյ ձուկն էլ դուս կը գայ ջուրից կը վազի, փիղն էլ թև կ'առնի կը թռնի, ջուրն էլ բէնզինի պէս կրակ կը բռնի կը վառուի:

էլը մաղսուտս սխալ չը հասկանաք, էս բոլորը որ ա-սում էմ ու բացատրում, էն ա, որ մարդիկ իրանք շատ ան-գամ ծուռ են մտածում, ծուռ հասկանում, ու էդ ա որ հըմէ-նից լաւ գործը վատ տեսք ա առնում, ու հըմէնից փիս գոր-ծը գեղեցիկ ու սիրուն երևում:

էս դարը, զարգանալու, սովորելու դար ա: Մէ քիչ ձեր շորից կտրէք, մէ քիչ ձեր փորից, մէ քիչ էլ ձեր քէֆերից ու էդ խնայողութուններով ձեր ուսումի, խելքի, հասկացո-ղութան հըմար ծախսէք, որ հըմէն ինչ իր տեղին ու իր ար-ժէքին գնահատէք, որ լաւը վատով, վատն էլ լաւով չը բա-ցատրէք:

ՍՈՒՍՍՆ ԲԱՋԻ

ՀԱՄԵՍ ԷԼԷԲ

Չ'եմ կարծում ստուց լաւ նասիհաթ էլնի աշխարհում: Իմ աղիդին, մարդու տունը քանդողը անհամեստութունն ա: Ո՛վ ուզում ա ըլնի: Երբ մարդ իրան շատ ա երևակայում, երբ կարծում ա որ ինքը մէ մենծ թօֆա ա, երբ խելքին է-նէնց ա գալի որ աշխարհի գործերը չեն պտտուի ագեար ինքը չըլնի ըդդուց բաղբախտ մարդ չը կայ:

Բալքեամ էդ ամբարտաւան ինքնահաւանութունը ջա-հէլ օրերի մէ հիւանդութուն էլնի: Երբ երիտասարդ ու ան-փորձ տղէն ա բոթբոթացնում մարդ ներողամտութու-նով ա մօտենում, ասում ա հալամ ոտքը քարին կիր չի արէ, հալամ հօրը մօրը զուջաղումն ա, հալամ նեղ օրի չի հասէ, հալամ փորձառութուն ձեռ չի գցէ, հալամ տաքը-պաղը չի հասկացէ:

Ամմա, երբ տեսնում էս բազի մարդիկ ու կնիկներ՝ որ իրանց վրայ հէյրան-ջէյրան էն էլնում՝ երբ ճամբայ էն է-թում, քիչ ա մնում պատմութան գորտի պէս, կովի մենծու-թունը ձեռք բերելու հըմար տրաքեն, մէ բարևը որ բարև ա բերանները դուս չի գալիս, ֆաղաթ աչքներն են օլըրում: Գլոխներն էնքան բանձր էն պահում որ եղէգի հետ վիճող կաղնու պէս ամպերին ա հասնում, իրանց փողի, իրանց ուժի, իրանց դիրքի, իրանց գեղեցկութան երևակայութամբ

քիչ ա մնում աստղերին էլ ասեն՝

— Չէ՞ք տեսնում որ մենք էնք դալիս, խոնարհեցէք:
Աշխարհը թա աշխարհ ա էլէ մեզ պէս թօփա չի ունացէ. . .

Էլ չ'են մտածում որ ոչինչ չի դիմանում էս աշխարհին, էն մենծ կաղնիները կայծակներն ու փոթորիկներն էն տապալում, էն սիրուն իրենները խորշոփներն էն ծածկում, էն ջահել օրերը ծերութան հիւանդութունն ա կլանում, աշխարհի տւածն աշխարհն ա ետ առնում, հող էիր հող ես դառնում:

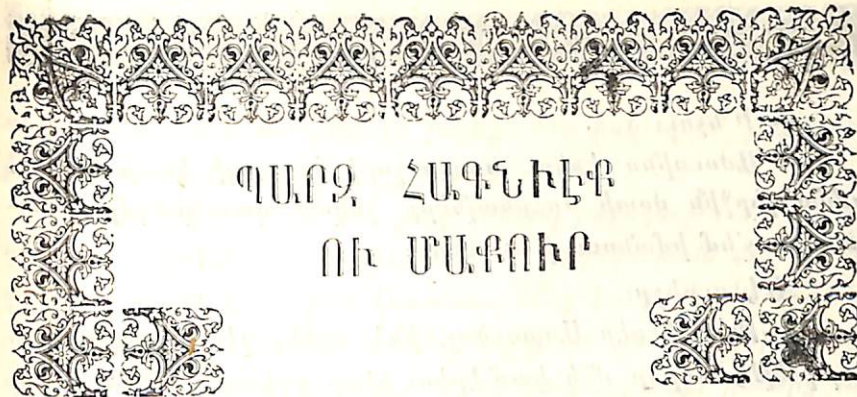
Ամա զուրբան ընեմ էն Բարձրեալի մենծ զօրութան, շատ անգամ դասը լաւ տալու հրմար, մնացածներին օրինակ ընելու հրմար, աւալ գեղեցիկին տղեղացնում ա, փողաւորին աղքատացնում ա, ուժեղին թուլացնում ա, բանձրին իջացնում ա ու մօտաթի էդ հալաթում պահելուց յետոյ ա ոչընչացնում, ինչ ա որ՝ համեստ էլնեն:

Էդ ա որ Բաբելոնի աշտարակը քանդաւ, աշխարհը ջրհեղեղ էլաւ, ագեար ստրանց էլ չէք հաւատում, աղալան հաւատացէք որ էդ պատմութունները ձեզի դաս տալու, օրինակ ընելու հրմար ա: Վերջապէս պատերազմին հո հաւատում էք, էդ էլ մէ բալա ա որ մարդկային պատմութեան մէջ կրկնում ա ու ետ ա կրկնում, որպէսզի մարդը իր զօրութան մէջ իրան չը կորցնի, խելօքանայ ու համեստ էլնի:

Ինչ որ էլ ընէք, ո՛ւր կ'ուզէք ընէք, ինչպէսզ որ ըլնէք, ինչքան էլ ունենաք, ինչ կարողանաք, ինչքան զօրանաք, Սուսան Բաշու էս նասիհաթը մի մոռացէ՛ք՝

Համեստ էլէ՛ք. . .

ՍՈՒՍԱՆ ԲԱՋԻ

ՊԱՐԶ ՀԱԳՆԻԷՔ

ՈՒ ՄԱՔՈՒՐ

Էլը էս անգամ խանութները ինձ դէմ բարկանալու էն՝ Ամա ինչ արած, օղորդ խօսքը պէտք ա ասել: Մախսուսան ես, գիշերը չ'եմ կարողանայ քնեմ, ագեար մտքիս մէջ մէ բան ընի, սիրտս ասի որ պէտք ա ասես ու ես ասած չըլնեմ:

Հրմէն օր կարդում էք, տեսնում էք պատերազմը հինչ ա անում, հինչպէսզ ա աշխարհ իրար տալի ու օրը մէ նոր բաղբախտի ա ստեղծում: Ֆլան երկրում ուտելիքն էն պակասցնում, մէ ուրիշում հագնելիքը, մէ տեղ օթօմօթիլ էն զրաւում, մէ ուրիշ տեղ միս ուտելն էն արգելում: Մէ խօսքով հրմէնը զրկանքի ու զահմաթի մէջ էն ընկէ չունքի պատերազմի ճանկերի մէջն էն:

Փառք Աստուծոյ, փառք Տիրոջը, փառք մեր մենծ թագաւորին ու մեր պետութեան, մենք բիթարաֆ էնք մնացէ ու հեռու հրմէն տեւակի գլխացաւից: Ամա էս փառս չ'էլաւ որ պէտք ա թեթեւ մտածենք ու լուրջ չ'էլնենք:

Էս անցած շաբաթւայ մէջ որ խանութին որ հանդիպամ, որ օրիորդին որ տէսամ, ֆաղաթ մօտից ու շորից խօսացին:

Համեցէք էդ խօսացկութուններից մէ քանիսը ձեզ ասեմ ու զուր ինքներդ դատէք. . .

— Ա՛խ, շատ անտրամադիր եմ. . .

— Ի՞նչու:

— Ամուսինս էրկու տաստ շորի հրաշալի կտոր ա առէ, ամմա վերջին մօտի ժուրնալները չեկան պատերազմի պատճառաւ, չեմ իմանում ի՞նչ անեմ:

Մէ ուրիշը:

— Թող, ի սէր Աստուծոյ, ինձ ոչինչ չի հետաքրքրում, մարդ եթէ ամիսը մէկ կամ էրկու ձեռք զգեստ չ'ունենայ ինչի պէտք: Տղամարդիկ դրա վրէն էն գժուում: Ամէն անգամ մէ նոր հագուստի մէջ տեսնելիս կարծում էն մէ նոր հրեշտակի էն հանդիպում. . .

Էս էլ մէ երրորդը:

— Գնում էմ բազար մի էրկու ձեռք շոր առնեմ. . . Էս շաբաթ մէ հարսանիք ունենք, մէ նշանադրութուն, էրկու հրաւեր: Մարդ հօ չի կարող հըմէն տեղ նոյն շորերը հագնի. . .

Ու էսպէս քանի հատ որ կ'ուզէք, որքան կ'ուզէք հըմէն էլ շոր, թուալէթ, գլխարկ, կօշիկ: Հիմի մենք մեզի ենք, արէք խոստովանէք, որ կնիկները միշտ էլ ծանրը թողած թիթիկի ետևից էն վազում: Մաղսուդս մեր հայերիս հըմար ա: Թամաշա արէք ամերիկացի տիկիներին, տեսէք ձեզնից շատ աւելի հարուստները մէ պարզ հասարակ կտորից շոր էն հագնում՝ սովորական կօշիկ ու գլխարկ, ու շատ աւելի հետաքրքիր էն քան թէ էն տիկիները որ մօտի անունով ա հագին փողեր էն փչացնում ու վերջն էլ հարուրից 80 այլանդակ տեսք ունեն:

Մաքուր հագւէ՛ք, պարզ հագւէ՛ք, պրծաւ զնաց, աւելորդ փող ունէք նեղ օրւայ հմար պահէք, ձեր էրէխէքին կրթութուն տւէք, չքաւորին օգնէք, ձեր երկրի առաջադիմութան պէտքերն հոգացէք:

Էս օրերին ագեար ծանր ու թեթիւ չ'անէք, օգտակարն

ու վնասակարը իրարից չը ջոկէք, ձեր իսկական բարձրութան վրայ չկանգնէք ըս էլ երբ էք անելու:

Էլը կրկնում էմ լաւ լսէք. կնկայ յաջողութունը իմ աղիդին պարզութան, մաքրութան ու կոկիկութան մէջ ա: Ու շորմած հոգին էլ որ ինձ հաւանաւ հէնց էս քիթ բերանս էր — մօնթաշ ջահէլ — ամմա առանց ներկի ու բանգի, շորերս էլ պարզ ու հասարակ կտորից: Հիմի դուք գիտէք, ինձնից ա սել՝ ձեզնից լսել:

ՍՈՒՄԱՆ ԲՅ.ՋԻ

ՄԻ ՆԱԽԱՆՁԷՔ

Մարդ որ ազնիւ էլնի, նաջիւր էլնի, սիրտը մենծ էլնի, հոգին պայծառ էլնի, միտքը լէն էլնի, իրա թշնամուն անգամ լաւութուն կ'ուզի, ընդրա արած խելօք գործը կը գովի, սը-խալ արարքի հրմար էլ Աստուածանից շնորհ կը խնդրի, ինչ ա թշնամութունը իրանց միջից բաւքամ էտէնցով վերանայ:

Ամմա հակառակն էլ կայ, մէկը որ չար էլնի, սիրտը պստիկ էլնի, հոգին մութ էլնի, իրա հարազատների հմար էլ մէ լաւ խօսք, մէ գովեստ, մէ գնահատանք չի կարողանայ լսի, նախանձից, փախիլութունից կ'էրւի, կը փոթոթւի, կը կատաղի ու աւել պակաս դուս կը տայ:

Մախոստան հայերիս մէջ էս էյբը շատ ա տարածւէ: Մէկը հարստացաւ, մէկը բանձրացաւ, մէկը ուսում առաւ, մէկը գովեստի արժանացաւ, մէկը մէ յաջողութուն ունեցաւ, բախիլներն իրանց թիքա-փարա կ'անեն, պատճառն հէնց էն ա որ վիրեն ասանք:

Դուրուստ ա, էս իսկի կողմնակից չէմ. անարժանին գովելու, ինչ ա հօրօխապորս տղէն ա թարիֆն անելու, ես չուն իմ թայֆին ա պատկանում՝ երկինք բանձրացնելու, մեղա Աստծոյ, էս դէմ էմ: Անշնորհքին զաղրդանի անելը՝ ար-ժէքաւորին անարժանացնել ա, պղինձը ոսկու տեղ նաղդել ա, մեղք ա, յանցանք ա, ոճիր ա:

Ամմա, մէ աղջիկ աւարտել ա, առաջին ա էլէ, մէ տղայ

Եւրոպա ա գնացէ ուսանել ա, մէկը Պետութան գնահատան-քին ա արժանացէ, մէ բանաստեղծ, մէ նաղղաշ, մէ դերասան, մէ գրող շնորհք ու տաղանդ ա նշանց տւէ, մէկը աղգողուտ գործ ա կատարէ, բարիք ա արէ՝ եկեղեցի ա շինէ, ու հրգար ու մէկ էսէնց բաներ: Էս հրմէնը չ'ասել. չը գրել, չը գովել, չը քաջալերել՝ էդ էլ հէնց էնքան յանցանք ու մեղք ա՝ որչափ անպէտքին ու անպիտանին բանձրացնելը:

Խօսքս էնտեղ ա որ լաւ կանենք մէ քիչ աւել դատող էլնենք, սևը սպիտակից ջուկել իմանանք, մեր նախանձը թաղենք ու ուրիշի յաջողութունից խրտնելու փոխարէն ոգևորւենք: Չ'իմացած, չը ճանաչած մարդու մասին աւել պակաս դուս չը տանք, չը հասկացած բաներս չը քննադատենք, նախ քան ուրիշի վրէն էյբ դնելը, մեր էյբերը տեսնենք, յիշենք շաէրի քաղցը խօսքերը՝

«Թէ ուրիշին փոս կը փորես.

«Նայելը որ շատ չը խորես,

«Որ երբ դու մէջը գլորես՝

«Ողջ մնաս, ողջ դուրս ելնես»:

Ասլան մեր հրմէն գործերը փչացնողը էդ մեր անհաշտ ու չար տեսակէտն ա, որ մեր հարազատին յաջողութան մէջ չ'ենք ուղղում տեսնել՝

«Թափի ճըճին ծառէն ա,

«Չար թշնամին տանէն ա»:

Էլն եմ ասում, համեստ ըլնենք, խելացի: Մեր ընկերոջ, մեր բարեկամի, մեր ծանօթի ու մինչև իսկ անծանօթի ու աղգակցի ուրախութունով ուրախանանք, կարողութունով զօրանանք, գիտութունով պարծենանք, որ կարողանանք ասել՝

«Փրնջի միջում ձընծաղիկը
«Մանուշակի հոտ կ'առնի,
«Լաւ ընկերաց մէջ մանկիկը
«Օրինակի լաւը կ'առնի»:

ՍՈՒՍԱՆ ԲԱՋԻ

ՀՄԷՆԻՑ ՄԵՆԾ ԳԻՏՈՒԹՈՒՆԸ

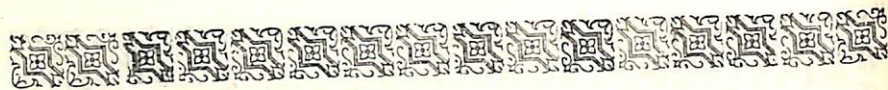
Օղորթ ա որ աշխարհը էս վերջին դարում շատ ու շատ առաջացել ա, հրմէն տեսակ գիտութունները զարգացել էն, մենծացել էն, որ մարդիկ հզար ու մէ նոր-նոր գիւտեր էն արէ, ըտզնք հրմէնը իրա տեղը, ամմա հրմէնից մենծ գիտութունը էն ա որ ես ձեզ պէտք ա ասեմ, ու հրմէն մէկիդ էլ լազըմ ա, պէտք ա:

Աշխարհիս մէջ պատիկից մենծը, ո՞վ որ էլնի, որ տէ որ էլնի, ինչ միլաթի ու տովլաթի էլ որ պատկանի, հրմէն բանից առաջ ինքը իրան կառավարել պէտք ա իմանայ:

Էդ տորոշքէն որ տեսնում էք ազեար կառապանչին ձիերին իտարէ չ'անի, ձիերը կառքն ու ձեզի կը տանեն կը դցեն փոսը, կը զարկեն ծառին, դիմացից էկող օթօլին: Խուրդ ու խամիր կ'անեն, իրանք էլ ձեզ հետ կը կորսւեն կ'էթան: Երկէն չ'եմ ուզում անել մաշիսն էլ, նաւն էլ, այրօպլանն էլ, հրմէնն էլ էդէնց, մէ էտարէ անող կ'ուզեն:

Մաղսուդ:

Դուք որ էդ ձեր ազնիւ լեզուն բաց էք թողնում, ազատութուն էք տալիս, ի՞նչ ուզում ա ասում ա, նման ա էդ ձիերին որ կառապանչին չի կառավարում: Ստուտած ձեր վերջը բարի անի, որտէ որ ձիերը կառքն ու միջինը տանեն, ձեր լեզուն էլ ձեզի հէնց ընտեղ կը տանի:

Ագեար ուզում էք որ բաղբախտ չըլնէք, մէ յիմար խօսքի հըմար խօշ սաաթներդ, ուրախ օրներդ, հանգիստ կեանքներդ հարամ չ'անէք, ձեր քեալէն, ձեր ուղեղը մօֆաթէշ դրէք ձեր լեզւին: Էջաղէ մի տւէք ինչ ուզում ա ասի: Ծանր ու թեթեւ արէք, չափէք, չափչփէք, ետոյ թողէք որ խօսայ: Դարտակ-դարտակ զօռ տալուց փիս բան չը կայ աշխարհում, ըտուր հըմար էլ իմ աղիւղին հըմէն գիտութուններից էն մենծը՝ Լեզուն կառավարել իմանալու գիտութունն ա:

Էս ա որ լեզւի հըմար հըզար տեսակ ոճ էն գործածում, երբ մէկը անուշ ա խօսում, համոզող ա՝ ասում էն՝ «Քաղցր լեզուն օձը բնից դուս կը հանի», պայմանով որ գործածելու ձէն իմանան: Ագեար հակառակն ա, ասում էն «Չար լեզու, օձի լեզու ունի», երբ բամբասելու ու վատաբանելու, խառնելու ու կռակացնելու հըմար ա ծառայում: Շատախօսին, դամիշ դնողին՝ ասում էն՝ «Երկէն լեզու» ունի:

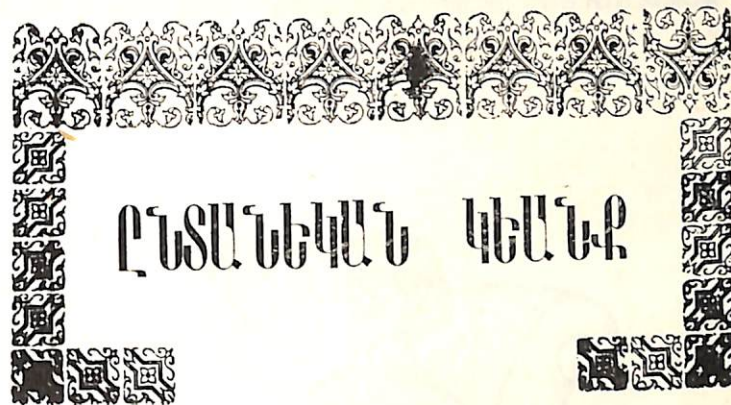
Մի մոռացէք էս սիրուն առածը՝ «Օձի կծածը կը լաւանայ, ամսա լեզւի կծածը չի լաւանայ»:

Էս հըմէնը ասելուս նպատակն էն ա որ դուք իմանաք թի լեզուն ինչքան մենծ դեր ա կատարում մեր կեանքում, էտարէ արած լեզուով աշխարհի բարիքն ու խօշին ձեր դովրը կարող էք հաւաքել, ազատութուն ունացող լեզւի շնորհիւ ամէն օր բաղբախտ կարող էք ըլնէք: Լեզուն մէ աստուածային բանալի ա որ հըմէն դուռ կը բացի: Ֆաղաթ ձեզ ա մընում որ իմանաք որ դուռը բացէք, որը ոչ:

Ֆրանսացիներն մէ շատ լաւ առած ունեն, որ ասում էն «Փիշ ազ խօսելը օխտն անգամ լեզուն պէտք ա պատաքընել բերնի մէջ»:

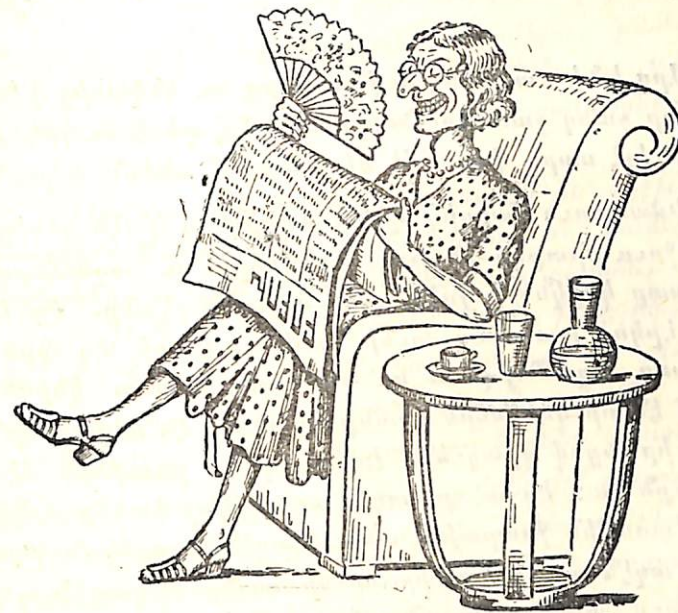
Ագեար էսպէս անել իմացաք, բարիքեալա, դուք լեզու կառավարելը կ'իմանաք ու երջանիկ կ'ըլնէք, ագեար չէ վա՛յ ձեզի, դուք ինքներդ ձեր բաղբախտին կ'ստեղծէք:

ՍՈՒՍԱՆ ԲՍՁԻ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՍՈՒՍԱՆ ԲԱԶԻ

ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹՈՒՆ

Հմէնից առաջ արդ անեմ, քանի օրիորդ էք խելքներդ գլուխներդ ժողէք, դուք որ ասում էք՝ «էլ առաջւայ այեամը չի, կնիկը տղամարդու հընկերն ա, հաւասարն ա» էդ ասածներդ հասկացէք:

Հընկեր եանի ի՞նչ, եանի՝ տխուր օրւայ մխիթարող դժւարութեան մէջ քօմաք, նաօմիտի օրերին՝ օմիդ, պաշտպան, ուժ, կարողութուն:

Ակեար էս հըմէնը հասկանաք ու գործադրէք ձեր տան հիմքը դրեր էք, հաստատ ու արխային էլէք որ երջանկութունը պատուհանի առջևն ա, մէկ էլ տեսաք ներս կընկնի:

Բաղբախտին էնտեղ ա որ շատ աղջիկներ հընկերը ուրիշ տեսակ էն հասկանում, եանի էն որ պէտք ա տղամարդու հետ հըմէն տեղ մտնեն, հըմէն բան անեն, հըմէն տեսակ գործի ու խօսքի շարիք ընեն, տղամարդու ծանօթների ու բարեկամների հետ բաժնի դառնան, հըզար ու մէկ էս տեսակի ծուռ բաներ:

Էլ չ'են ասում որ էս հըմէնը սխալ էն թարգմանում ու հակառակ նաթիշա կ'առնեն:

Էկանք հաւասարութեան: Հաւասար՝ չի նշանակում որ ինչ որ տղամարդն ա անում կնիկն էլ հէնց էն անի, էս դա-

տարկ ու անիրաւ աղիդէն միտս ա բերում մէ շատ սիրուն պատմութուն:

Ասում էն, մէ մարդ իրա ծառայից շատ կասկածում էր կանչաւ ու ասաւ՝

— Տե՛ս, Յովսէփ, ակար էթաս տէրտէրի մօտ խոստովանես, ես քեզի կը պահեմ, ակեար չէ՛ դուս կանեմ:

— Աղա, շաւաք տաւ Յովսէփը, ես օմրումս չ'եմ խոստովանէ, ես չ'եմ իմանում խոստովանելն ինչպէսդ կընի, արի էդ շառը իմ գլխից քանդի:

— Ձէ՛ ու չէ՛, պէտք ա խոստովանես, ոչ մէ դժւարութուն չ'ունի, կ'երթաս տէրտէրի մօտ ինչ որ էն ասաւ դու էլ հէնց էդ կը կրկնես:

— Հէնց է՞դ աղա, էդ քի մէ բան չի, ասաւ Յովսէփն ու գնաց:

Տէրտէրը ներս տարաւ Յովսէփին ժամը, չոքաւ, էն էլ չոքաւ ու ասաւ.

— Ասա՛, մեղա Աստծու...

Յովսէփն էլ կրկնաւ:

— Ասա՛, մեղա Աստծու...

— Օրհնած էլ «ասան» մի ասա, ասա՛ մեղա Աստծու...

— Օրհնած էլ «ասան» մի ասա, ասա՛ մեղա Աստծու...

— Ա՛յ մարդ գիժ էս, բարկացաւ տէրտէրը:

— Ա՛յ մարդ գիժ էս, ձէնը զցաւ գլխովը Յովսէփը:

— Դուս կորի՛ եկեղեցուց, հրամայաւ տէրտէրը:

— Դուս կորի՛ եկեղեցուց, ճչաց Յովսէփը:

— Անիծից արմատ, ասաւ տէրտէրն ու հողաթափն հա-

նելով տաւ Յովսէփի գլխին...

— Անիծից արմատ, ասաւ Յովսէփը ու կիվէն հանե-
ով խփաւ տէրտէրի գլխին...

Ու էսէնց իրար ծեծելով ու ուշուց տալով էրկուսով
դուրս էկան եկեղեցուց:

Յովսէփն էկաւ աղի մօտ: Աղէն հարցրաւ.

— Խոստովանա՞ւ:

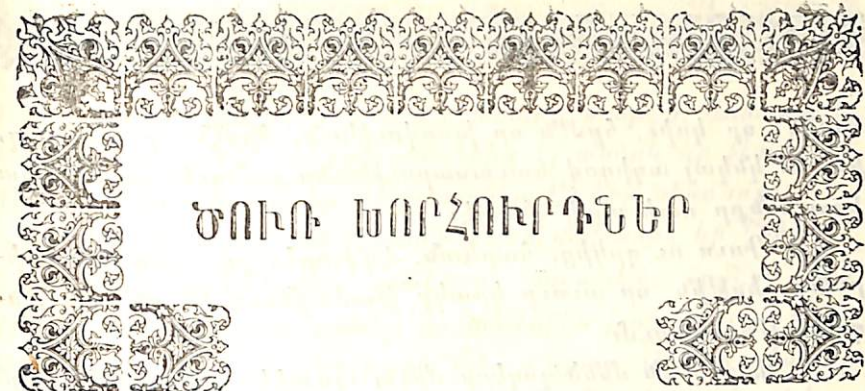
— Խոստովանա՞մ աղա, ամա աջաբ դժար բան ա էղէ,
ասիր էն ճոմադն էլ հետս տանիմ:

Հիմա մեր օրիորդներն ու տիկիներն հասկացողու-
թունն ա: «Հաւասարութունը» «ինչ որ տէրտէրն ասաւ»-ով
չը պէտք ա բացատրեն: Աղջիկը, կնիկը իրա անելիք աշխա-
տանքն ունի ընտանիքի մէջ, տղամարդն էլ իրանը: Մէկը
միւսի քօմակն ա, մէկը նեսը, մէկը դուսը, հաւասարութունը
աշխատանքի բաժանման մէջ ա, նա քի նոյն բանը անելու
մէջ:

Ես «Ֆ» ասեմ դուք Ֆարադադ կը հասկանաք, էլ լազըմ
չի որ իրար հետ վիճենք: Ասլան վէճը Ֆայդա չ'ունի, ազեար
դուք ձեր էշը քշէք ու ես իմս, վերջն էլ կոխ կըլնի: Իմ
մաղսուդս մէ ճամբա նշանց տալ ա, որ համեստ, սխալած
շախսը դուզ ճամբէն գտնի: Ազեար չէ, ձեր ճամբով որ էդաք,
նաթիջէն հէնց էն կը լինի որ էս օր ձեզանից շատերը մէջն
էրուում էն ու չ'են կարողանում դուս գան: Հիմա դուք գիտէք
դուք, ինչպէստ կ'ուզէք էնպէսդ արէք:

Ես էսէնց գիրա-գիրա էմ խօսում, որ կարողանաք մար-
սել, եղոտ կերակուրները շատ ու շատ ուտելը, փոխանակ
անունդի վնաս կը տան: Բաղին էլ էկող անգամ:

ՍՈՒՍՈՆ ԲՍՋԻ

ԾՈՒՌ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ

Կնիկներն էն մենծ բաղբախթիներն մէկն էն ա, որ
շատերն իրանց խելքով չեն դատում: Էս կնկայ ասածը, էն
կնկայ խօսածը իրանց հրմար դաստուր ա բնում:

— Աղջի, մարդիդ շատ ականջ մի կախի, իրես կ'առնի:

— Ես ջաւաքն էլ եմ տալիս. գլխին էլ էմ ճուռմ:

— Տղամարդին որ իրես տաս աստառ էլ կուզի:

— Դու քո սրտիդ ուզածն արա, թող ինչքան ուզում ա
դժգոհի:

— Խօսվիր, նաղ արա, թող նազդ քաշի:

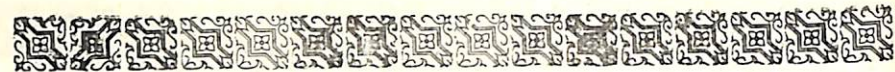
— Ինքը մէկ ա ասում, դու տասը ջաւաք տուր

— Ինչ որ ինքն ա անում դու աւելին արա:

Էլ որն ասեմ, որը թողնեմ, հարուր հրգար էսէնց յիմար
խորհուրդներ, որ մէկ-մէկ աչքներիդ ոչինչ կ'երևայ, ամա
հար մէկը ստոնցից մէ նշտար ա, մէ ասեղ, մէ կաթիլ զահար՝
ընտանեկան խօշբախտութան հրմար:

Էս խօսքերով ու էս գործերով, մէկ օր էլ կը տեսնէք
մօհաբաթի ծառը թառամել ա ու ծաղիկները քի հիշի, տե-
րկներն էլ թափել ու մէջտեղում, խողի մէջ, տնկած մնա-
ցեր ա չոր ու ցամաք մէ փէտ, որ ոչ ոք էլ չի հասկանում
էդ ինչ ա:

Թշնամութուն էրկու սրտի մէջ, հակառակութուն էրկու
հոգու մէջ, անհամաձայնութուն էրկու գլխի մէջ, նաթիջէն

հըմէն օր կոիւ, հըմէն օր խոռովութուն, հըմէն օր ճիղ-դաղ, ինչ ա կնկայ աղիդով հաւասարութունը քանդուեր ա ու իրա իրաւունքը ոտի տակ գնացէ:

Դուռ ու դրկից, հարեան, էդ խորհուրդ տւողներն էլ իրանց հերթին, օր աւուր կրակը թաժացնում էն ու սաղ քաղաքը թնդացնում:

Ասում էն մենծ գողերը միշտ պատիկ գողերի յանցանքներից էն խօսում, որ իրանց մենծ էյբերը ծածկեն:

Հըմէն խնդրի մէջ էլ նոյնն ա: Շատ-շատ ուրիշ կնիկներ որ իրանք իրանց բատբախտացրեր էն, ուրախացած էս նոր տնաքանդութունից, նոր դժբախտացած կնկանից, չէ՛ղածը էղած անելով, պատմութունն էլ մենծացնելով, պոչ ու կոտոշ դնելով հօ-հօ էն անում ինչ ա իրանց նախանձը կեւրակրեն, ու իրանց եախէն ազատեն:

Ամմա, ագեար ինձի լսէք, ճիշտ հակառակը կ'անէք՝ հըմէնից առաջ ձեզ ասեմ, մարդ չըկայ որ մէ ուրիշ մարդի իրանից աւելի սիրի, կնկայ խնդիրը քի բոլորովին տարբեր ա: Ասլան կնիկ չը կայ որ մէ ուրիշ կնկայ էս եա էն բանին չը նախանձի ու մէ էյբ չը գտնի:

Ագեար ուզում էք որ երջանկութունը բլբուլի պէս ձեր տան մէջ կլկլացնի, ձեր սրտերը քոլրումնաւորի, ուրախութունն ու ցնծութունը անպակաս անի, ոչ ոքի ծուռ ու յիմար խորհուրդը մի լսէք, ձեր հոգին մենծութամբ ու ձեր սիրտը ներողամտութամբ լցրէք: Ձեր գլխը չար մտքերի տոպրակ անելու տեղ, մոհաբաթի, խոհեմութան, ուշադրութան, հոգատարութան, խնամքի մէ պաղչա շինէք ու աշխատէք ձեր էդ սերմերը հըմէն օր, հըմէն առթիւ, ձեր ընտանիքի մէջ ցանէք: Հէջ մի յուսահատէք, մի բարկացէք, մի ջղայնացէք, ագեար էսօր ցանաք չորացաւ, քարի տակ ընկաւ, աւազի մէջ մնաց, էգուց հողը փոխէք, քարը հանէք, աւազը

ջոկէք, նորը ցանէք, ջուր տէք խնամք տարէք, Աստուծ էլ ձեզ քօմաք կ'անի, երկնքի ամպերից էլ անձրև կը թափի ու մէ օր էլ կը տեսնէք որ ծեր-ծաղկեր էն ձեր սերմերը:

Մի մոռացէք՝ «Մի քամի ցանի փոթորիկ կը հնձի»:

Դուք լաւ սերմեր ցանէք ու սպասէք, հըմէն գործ մինչև վերջ պէտք ա տանել, որ նախիջէն խօշ ու լաւ էնի, թէ չէ վա՛յ ձեզ: Էն անգլիացի խելօք գրող Օսկար Վայլդի ասածը հըմէնիդ հըմար ա՝ «Ամէն մարդ ինք իրա ձեռով իրա գերեզմանն ա փորում», եա իրա ուրախութան ու երջանկութան ճանապարհը վարդերի ու ծաղիկների մէջ շինում»:

Մէկ խօսքով, էն ասեր եմ, էլը կըկնեմ՝ մեր սիրելի հայրենակիցների խելօք միտքը:

«Հար գօլի զադի սարը խօդ զադի»:

Եա մեր ժողովրդական առածը՝

«Ինչ որ ցանես, էն կը հնձես»

Խելքներդ գլխներդ հաւաքէք ու իմ խորհուրդներին հետեւէք ագեար երջանկութուն ու ուրախութուն էք փնտռում:

ՍՈՒՍԱՆ ԲՍԶԻ

ՏՈՒՆՆ ՈՒ ԴՈՒՍԸ

Կնիկները հըմէնից կարեւորը մոռանում էն ու զարմանում, որ իրանց մարդիկը շատ անգամ պաշտում էն իրանցից, հէնց կնիկների արարքի պատճառաւ:

Որ կնիկը որ ուզում ա դուս գայ քուչայ, եա էթա մէկի տունը դոնադ, եա էս կող, եա էն կող, լացուում ա՝ մաքրում, ոտից-գլուխ փոխում ա, հըմէնից սիրուն շորերն ա հագնում, անուշահոտութուն ա խբում, մազերն ա սարքում, քիթ-բերանն ա գեղեցկացնում, էլնում ա մէ հոլրի, մէ փէրի:

Ամա արի ու տես, շատ կնիկներ իրանց մարդի հըմար թափթփած շորեր էն հագնում, մազերն տակն ու վրայ, իրենները քրտինք, աչքերի տակը կապտած, եա սոխ էն հոտում եա եղ, ձեռներն անմաքուր, ու զարմանում էն որ իրանց մարդիկը կշտանում էն իրանցից ու դուսիկները թագա սիրահարում էն իրանց վրէն:

— Ձէ՛, չէ՛, դու իմ զաղըը չես իմանում... ասում էն իրանց մարդուն:

Ու իրանք իրանց՝ սխալ միտք ու սխալ կարծիք էն կադմում. մէ օր էլ սխալ գործի մէջ էն ընկնում: Վերջը խօսք չը կայ, քոտ փոշման էն էլնում, ամա ինչ ֆայդա, բանը բանից անցած ա ըլնում:

Ձէ՛ք հաւատայ, թէ որ ձեզ մէ պատահած դէպք պատմեմ:

Մէ օր, մէ պսակւած մարդի հետ մէ մենծ փողոցից էթում իմ: Խօսում ինք մաշդ ու կնկայ անվերջանալի խընդրից:

— Է՛հ, փոշմանել եմ որ պսակւել եմ, Սուսան Բաշի, էս օրերին մարդ կը պսակւի, ասում էր պարոնը, որ կողդ նայում էս մէ գեղեցկուհի, մարդ ինչպէսդ էս բոլորին թողնի էթայ մէկին առնի, էն էլ տեսնես ինչ էյբեր ունենայ: Տե՛ս, տե՛ս, էդ բոյով բուսաթով սիրուն ջէյրանը, էդ որ ետեւից էդ տեսքն ունի, առաջից տեսնես ի՞նչ կը լինի, մարդ ի՞նչպէսդ տեսնի ու չը սիրահարւի:

Էս խօսքերի վրէն քայլերը մենծացրաւ ու ինձ էլ հետը քաշ տւաւ, որ էդ գեղեցիկ կնկայ իրեսը տեսնի... Ամա մէկ էլ ինչ տեսնի... Ասեմ չէ՛ք հաւատա... իրա կնիկը դուզւած-զարդարւած...

Էլ ես ինչ ասեմ, էս իմ աչքովս տեսածն ա: Տասը տարուց ի վեր պսակւած մարդը իրա կնկան չէր ճանաչում չուն քի տունը տեսածն ուրիշ էր, դուսը ուրիշ,

Հալա էս մէկ խրատս էլ ուշադրութան առէք, թա էլ ուրիշ խնդիրներից խօսամ ձեզ:

ՍՈՒՍՆ ԲԱՋԻ

ԿՆԿԱ ԹԱՌԼԻՅԸ

Էկէք հիմա իմ խրատները լսէք հրմէնից առաջ, էս կնկայ ու էն կնկայ խօսքին ահանջ մի արէք: Հաստատ իմացէք, որ ոչ մէ կնիկ, էլնի ձեր բարեկամը, ձեր հօրքուրը, ձեր մօրքուրը, ձեր քուրը, ձեզի իրանից շատ չի սիրում: Ընտրանց ասած խօսքերը, թէկուզ էն ամենայաւ ձեռն տակ, ղէյլ ազ չարութուն ու փեսութուն, ուրիշ ոչ մէ նպատակ չ'ունեն:

Դուք ձեր խելքովը դատէք: Երբ ձեր մարդի մօտ մէ էյր էք տեսնում մտածէք որ, խօք հրմէն մարդ մէ-էրկու էյր կ'ունենայ, էս էլ իմ մարդիս էյրերն ա, ինչ արած: Ազեար տեսաք ըտենցով չէք մխիթարում, ունեցած առաւելութունները միտներդ բերէք. ես համոզւած էմ որ ազեր խելացի էք կը բաւարարէք:

Էս էլ ասեմ, հարուրին հարուր վստահ էլէք, որ ոչ ոմի մարդը ձերոնքից լաւը չի: Ազեար էլ բազի կնիկներ էք տեսնում, որ իրա մարդին թողել ու ուրիշին ա առել, ես հակառակը, իրա կնկան թողել ուրիշի կնիկն ա առէ, հէջ մի կարծէք, որ ընդոնք առաջականից աւելի երջանիկ են: Էսթալֆուրուլա, ֆաղաթ պարտաւորւած էն, որովհետեւ էլ ճաթ չ'ունեն, ասել հայկական առածը՝ «Վեր թքնեն բեխերն ա, վաթ թքնեն մօրուքը»:

Երբ որ ձեր ամուսինը տխուր ա, ջղայնացած ա, յոգ

նած ա, դժգոհ ա, դուք էլ կրակի վրէն եղ մի ածէք, ընդհակառակը, սիրով, գուրգուրանքով վերաբերէք, աւելի քաղցրացէք, կը տեսնէք, որ հրմէն բան լաւ կ'ընի:

Խոտովել բառը ասլան ձեր կեանքից ջնջէք: Ազեար ձեր մարդը ձեր վրայ բարկանայ ինչ էլ որ ասի, խոտովանութուն նշանց մի տւէք: Վալլահ-բիլլահ ձեր գործը աւելի յաջող կ'ելնի, թա էն քի՛ դուք ինքներդ ձեր ձեռքով ձեր ամուսիններին ձեզանից հեռացնէք ու ուրիշներին մօտացնէք:

Ղադիմ խօսք ա՛ «Կինը տան բանալին ա»: Ինչ դուռ որ կապւի դուք պէտք ա բացէք և ոչ թէ՛ էս ես էն պատճառաւ դուռերը կապէք:

Փրանսացի էն յայտնի Տիտրօն ասում ա՛ «Կինը առաջին բնակարանն է մարդուս»: Մէ բան արէք, որ տղամարդը էդ բնակարանում խօշ անցկացնի, նա քի տարին տասներկու ամիս նախօշ:

Իրա կանացիէ՛ք Լէսինկ-ի խօսքերը՝ «Կինը տիեզերքի զլուխ գործոցն ա», մի բան արէք, որ տղամարդը ձեր շնորհիւ հրաշքներ գործի, անասելի զիւտեր անի, ու փառքն ու պատիւը իր սրտի վրէն, իր զլխի վրէն դրած ձեզի տայ:

Լամբէն ասում ա՛ «Կինը մէ ծաղիկ ա, որի անուշահոտութունը շուքի մէջ անգամ բուրում ա», աշխատէք, որ տղամարդիկ մինակ ձեր էդ բոյրն առնեն, պատճառ մի էլէք, որ յետոյ խնդիրները խառնեն ու հոտերն էլ փոխեն...:

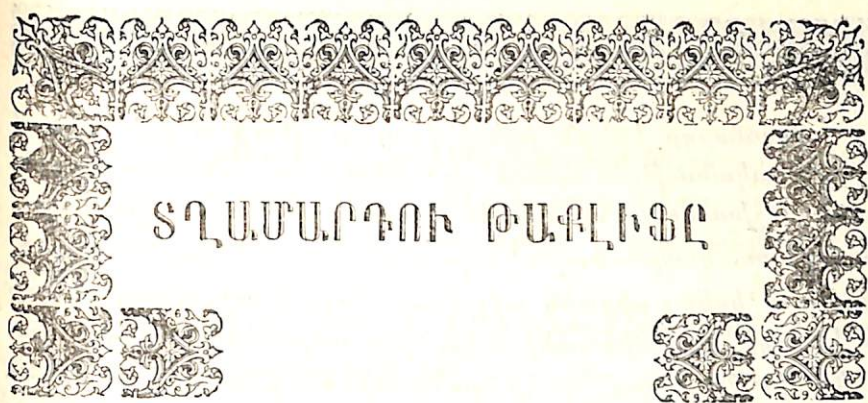
Տիկին դը Սարգարին ասում ա՛ «Կնոջ սիրտը մէ վիհ ա, որի յատակը ոչ ոմ չի ճանաչում»: Էդ վիհի մէջ շատ բան կարող էք թաղել, որպէսզի ձեր երջանկութունը, ձեր ուրախութունը չը քանդուի: Եւ վերջապէս աշխարհի էն մենծ մարդի խօսքն էլ իմացէք՝ Նաբուլէոնն ասում էր. — Աշխարհի առաջին կինը էն ա, որ հրմէնից շատ զաւակ ունի:»

Մէ քիչ էլ էրէխայ ունացէք, թէ՛ ձեզ, թէ՛ ձեր ընտանիքի, թէ՛ ձեր ժողովրդի, թէ՛ ձեր երկրի և թէ՛ մարդկութան մէջ օգտակարութուն ցոյց տւէք:

Ագետար էս ասածներս անէք, Վալլահ-բիլլահ խօշ կըլնէք, թէ չէ քի տարին տասներկու ամիս խօշբախտի ետեւից կը վազէք ու թիթեռնիկների պէս դժբախտ կ'էլնէք: Ձեր տեսած լուսը, մէ օր ձեռներդ կ'էլրի, մէ օր թւներդ, մէ օր ոտներդ, մէ օր գլուխներդ, մինչև որ մէ օր էլ սիրտներդ քեաբաբ անի ու նոր հասկանաք իմամ Ալիի մենծ խօսքերը՝ «Մարդիկ մեռնելու վայրկեանին էն զարթնում»:

ՍՈՒՍՍՆ ԲՍ.ԶԻ

ՏՂԱՄԱՐԴՈՒ ԹԱՅԼԻՖԸ

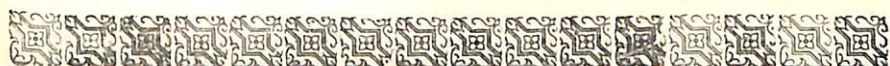
Ասլան աղետար իսկական պատճառն ուզէք իմանալ, որ հէ՞ր ա կնիկը էսքան խորամանկ կը տեսնէք որ վերջը տղամարդը մեղաւոր դուս կը դայ: Չունքի աշխարհի մէջ հըմէն իրաւունք իրան ա տւել ու կնկան իրա հպատակը շինել: Կնիկն էլ տեսնելով որ տղամարդի հարիֆը չի էլնում, դարերի ընթացքում «անճարը կ'ուտի բանջարը» խորամանկութունն ա ընտրել տղամարդի հախից գալու հրմար:

Ամմա, աղետար տղամարդն էլ չի ուզում իրա կնկան խորամանակ տեսնի, պէտք ա մէ քիչ դատր տանի անի, նա քի աքլորի պէս կու-կու-լի-կու անի ու բոֆթ փչի: Ծուռ նըստենք դուզը խօսանք, աղետար էս աշխարհի հալ գրողներն ու շաէրները կնկայ մէջ օձութուն էն տեսէ ու կատուի խասիաթ, տղամարդու մէջ էլ յաւիտենական խորուզն ա ու շան հալաթ:

Ըստոնք ճիշտ ա ծծաղալու կողմերն են, ամմա, տղամարդն էլ պէտք ա մէ քիչ կնկան ուսումնասիրի, աշխատի էնենց վարւի որ՝ կեանքը բեռ ըլնելու տեղ, ու մարդիկ էլ բեռնակիր՝ բար աքս մէ բաղ էլնի ու մարդիկ էլ մէջը խաղացող էրեխէք:

Միտս ա գալիս հին օրերի երանելի Լազրօ՝ բանաստեղծը որ կ'ասէր՝

«Էս աշխարհը մէ մենծ բաղ ա,
Մալլաղ տուր ու մէջը խաղա»:

Տղամարդը կնկան իրենի վրայ չը պէտք ա գցի, մինակ իր բաւականութեան համար չը պէտք ա տնարարութուն, գործ, աշխատանք պահանջի: Պէտք ա ընտրա կարդալու, սովորելու, դաւաճանալու, ուրախանալու միջոցներն բտեղծի: Պէտք ա կնկայ սիրտին տիրանայ, հոգուն տիրանայ, պէտք ա խելացի պարտիզպանի պէս, չոր տերևները կտրտի, ժամանակին ջուր տայ, պահի պահպանի, որ բնութեան էդ տունկը, էդ պտղատու ծառը, անուշ հոտով ծաղիկներ, քաղցր պտուղներ տայ, ու ամռան շոգին իրա հովի տակ զովութուն բերի տղամարդին:

Էս շաէրանէ խօսքերի մէջ կեանքի թամամ իմաստն ա թաղւած, էրնէկ էն տղամարդին, որ կը հասկանայ: Չը հասկացողը ասլան պէտք ա չը պսակէ, ալեար չէ, ինքը քի բատբախտ կըլնի ոչինչ, ուրիշների բատբախտութեան պատճառ էլ կը դառնայ:

Ղատիմ լսերեմ կ'ասին. — «Կնիկը, էրէխտութեան մէջ նոր բացւած ծաղիկ ա՝ պէտք ա մշակեն: Պատանեկութեան մէջ անդեկ նաւակ ա՝ պէտք ա դեկավարեն: Երիտասարդութեան մէջ ամենահամեղ պտուղն ա՝ պէտք ա վայելեն: Ծերութեան մէջ էլ, ափսո՛ս, մէ մենծ բեռ ա՝ պէտք ա տանեն»:

Ամմա, միտս ա դալիս մէ ուրիշ ժողովրդական խօսք, որ ասում ա. —

«Աղջիկները ոսկի են, պսակւած կնիկները արծաթ, որբեայրի կնիկները պղինձ, ու պառաւները թիթեղ»:

Հար չանդ էս խօսքերից հըմէն մէկի մէջ մէ իմաստուն միտք կայ, հին դարերի փորձառութուն, ամմա էս էլ ասենք, որ ժողովուրդները իրանց փորձառութիւնների մէջ տարբեր տեսակ են մտածում ու տարբեր գաղափարների գալիս:

Ֆրանսացիներն ուրբեայրիների հըմար ասում են, որ անփուշ վարդեր են:

Մեր հայրենակից պարսիկներն ասում են, —

«Ձան բալասթ, հի՛չ խանէ բի բալա նաբաշատ»:

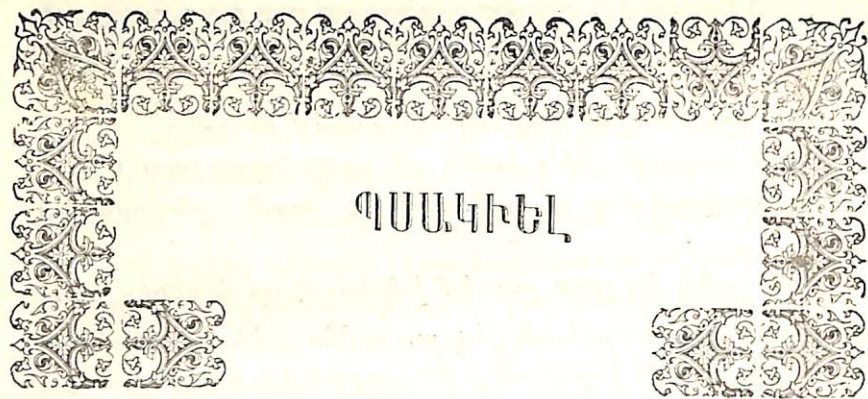
«Կինը փորձանք ա, ամմա ոչ մէ տուն անփորձանք չըլինի»:

Հար չանդ էս շատ լաւ էմ իմանում, որ հըմէնից շատ տղամարդուն կատաղացնողն ինչ ա, ամմա ալեար ասեմ կընիկներն էլի կ'ասեն կպար մեղ: Ինչ արած էս վերջին խօսքս ա: Ասում են՝ «Փետուրից աւելի թեթեւ ի՞նչ կայ՝ — փոշի: — Փոշիից աւելի թեթեւ, — ֆամի: — ֆամից աւելի թեթեւ, — կընիկը: — Կնկանից աւելի թեթեւ: — Հիչչի, ոչինչ»:

Ալեար էս կնիկները հըմէն ոչինչ, չնչին բանը մէ մենծ պատմութուն ու զադ չը շինեն, ու ըտուր վրայով էլ նոր ու մենծ-մենծ սխալների մէջ չընկնեն: Տղամարդիկ էլ մէ քիչ կրակ չը բռնեն ու կնիկների հետ փիլա չանեն, Վալլահ, ըս տեղծւած դժւարութունների ու դժգոհութունների հարուրին 80-ը կը պակասի: Էս ա իմ աղիղէն, հիմա դուք գիտէք:

ՍՈՒՍԱՆ ԲՍՁԻ

ՊՍԱԿԻԵԼ

Մեր պարոն Հատագոտը, սրալ ա արէ քի՛ ի՞նչ տեսակի աղջիկ էք ուզում եա ի՞նչ տեսակի երիտասարդ պսակելու հրմար:

Հար մէկը մէ բան ասաւ, վերջն էլ էս խնդիրը ոչ-ոմի հրմար չը պարզաւ հիշի, հէնց ջաւաք տւողների հրմար էլ մէ գաղտնիք մնաց: Չունքի, իսկական խնդիրը աղջկայ եա տղի՝ էս բանն՝ անելու եա էն բանը չ'անելու մէջ չի, բալքի պսակելն ի՞նչ ա՛ հասկանալու, ու էդ ճամբով եօլա էլծալու մէջն ա:

Հըմէն աղջիկ ու տղայ մէկ չի, մէ քանի սխալ հասկացողութուն ունեն ու մէ քանի էյբեր, որ պսակելուց ետոյ ա մէյդան գալիս:

Հըմէնից առաջ, արդ անեմ ձեր խթմաթին, որ պսակելը բաղլաւ ուտել չի: Առաջին ըշթրբան հէնց էդ տեղից ա սկսում: Հէնց որ գիշերը, ուտելու ժամանակայ քաղցրութիւնը՝ առաւօտը զարթնելուն բերնի դառնութան ա փոխւում, նոր են հասկանում քի համեղ կերակուրն ինչ ա, պըսակելն էլ հէնց էդպէսդ ա:

Մեր նախապապերը դէս էն ընկէ, դէն էն ընկէ, վերջը պսակելու ձեն էն գթէ որ մարդ երջանիկ էլնի, խօշ էլնի, իր էրէխէքով մէ ընտանիք կազմի: Պէտք ա ասել որ էն օրերին

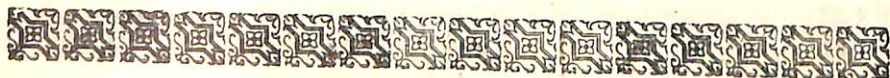
օղորդ-օղորդի պսակելուց լաւ բան աշխարհում գոյութուն չի ունացէ: Աւմա, արի տես որ աշխարհը գնալով նոր մտքեր ու նոր բարքեր ա ձեռք բէրէ ու նոր կեանքի ու գիւտերի, նոր սովորութիւնների ու այրելակերպի հետ հըմէն ինչ փոխեր ա: Հէնց էս պատճառաւ հազար-հազար գրողներ, շախմատ, փիլիսոփաներ պսակելու, կնկա եա մարդի հրմար, մէ օր լաւ էն ասէ՝ մէ օր վատ, մէ օր գովեր էն՝ մէ օր չաբախուէ:

Մեր օրերին պսակողը, աղջիկ եա տղայ, չը պէտք ա իրա գլխի մէջ աւելորդ երազներ ու յոյսեր կապի, էղածը չ'էղածից աւել հաշի, որպէսզի ետոյ չը յուսահատուի: Առաջին էշթբան հէնց էդ տեղից ա սկսում: Հըմէնքը պսակելուց

առաջ, քիչ եա շատ սիրահարւում էն, ու զօռ էն տալիս ի ըանց երազներին: Չէ՛ պէտք ա պարզ կերպով ասենք վարչով սամաւարը որ արծաթի տեսք ա առնում, եա դեղնապղինձը որ ոսկու պէս փայլում ա՝ լաւ պահելուցն ա, թէ չէ հէնց իրա տեսքն ու փայլն էլ կը կորցնի, կեղտոտ, հասարակ մէ բան կը դառնայ: Ագետը հըմէն ինչ իր արժէքին տեսնենք, վերջը չ'ենք փոշմանի, ամմա, ագետը մենք մեզի խաբելու էլնենք վարչովից արծաթ ուղենք դուս բերել ու պղնձից ոսկի, չէ՛նք յաջողի ոչինչ՝ վերջն էլ քեօռ փոշման կ'էլնենք:

Էսէնց էլ պսակելն ա, ագետը շատ չը ոգևորւենք՝ ետոյ շատ չ'ենք յուսահատուի:

Արդ անեմ, մեղրալուսնից յետոյ պարզ ա որ ամպն ու փոթորիկը կը գայ, էս աշխարհի օրէնքն ա, էն անգամ էլ ձեզ ասամ, էս բնութան պահանջն ա, էս գոյութան հիմքն ա, էս կեանքի լաղաթն ա: Յուրտ ձմեռից յետոյ գարուն ա գալիս, սիրուն ամրան՝ տխուր աշունն ա ծածկում:

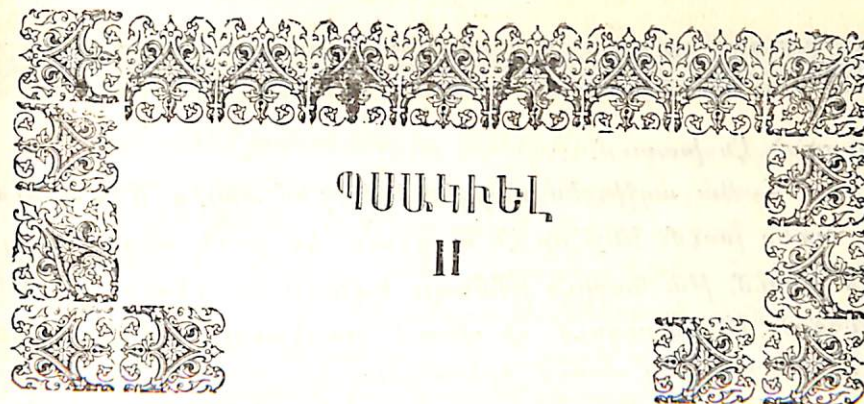

Ինչպէսզ հըմէն մէ եղանակի մէ տարբեր ձև էնք հագ-
նըւում, տարբեր բան ուտում, տարբեր ապրում, էտէնց էլ
պէտք ա պատրաստ էլնենք որ մեղրալուսնից յետոյ դառնա-
լուսնի ապրելակերպն իմանանք՝ որ էլը քաղցրալուսնի փո-
խէք:

էլ էլ մնայ էկող անգաման:

ՍՈՒՍՍՆ ԲԱՋԻ

ՊՍԱԿԻՆԸ

II

Արդ ընի իմ սիրելի պսակաճների ու ապագայ պը-
սակաղների խթմաթին, պէտք ա միշտ աչքի առաջ ունենան
որ կինն ու ամուսինը մեղրալուսինը վայելելուց յետոյ, չը
պէտք ա կարծեն որ կերան կշտացան հիմա շուն ու կատու
պիտի ընեն, իրար էյր վնտռեն, իրար հակառակեն, ինքնա-
սէր դառնան, ամէն մէկը իրա խօսքն ուղի առաջ տանի, ա-
մէն մէկը միւսի քէշիկը քաշի ու ոչինչից Օթթէլօյի տասմա-
լի պատմութունը սարքի, մէկը միւսի գլխին գդակ դնի: Հար
մէկը, օրը մէկ դիմակ քաշի իրեսին՝ ամա սրտի մէջ ուրիշ
բան զգայ, լեզւի ծերին ուրիշ խօսք ունենայ: Ձէ՛, չէ՛, էս
ճամբէն անդունդը կը տանի, կը բաժանի, կ'ամուսնալուծի:

Բար աքս, հար մէկը իրա պարտականութու-
նը կատարելուց բացի, պիտի աշխատի միւսին դուր գայ,
աւելի սիրելի դառնայ, ընդուր էյբերը չը տեսնի, իրեսին չը
խփի, ընդրա սխալները իրա մօհաբաթով, ուշադրութունով,
սիրով վերացնի, իրա եսը մոռանայ ու էն մէկի եսին նւիր-
ւի: Էս ճամբէն ուշ եա շուտ յաջողութան ու երջանկութան
կը տանի:

Կինը չը պէտք ա ահանջ դնի բաղի ֆուգուլների
խօսքերին ու ցուցմունքներին որ շատ անգամ նախանձից

դրդած էն խօսում.

— Քա աղջի, ես մարդիս իրես չ'եմ տալիս: Մէկ ասում ա տասը լսում: Ինչ որ էն ա անում, ես քսան անգամ աւել էմ անում, թա հաշիւն իմանայ: Կպնում էմ քեալին էս էմ ուղում, էն էմ ուղում, չի անում՝ բարկանում էմ, խոտովում էմ: Մէ խօսք ա ասում՝ իրեսս շուռ էմ տալիս: Մէ կնկա հետ ա խօսում՝ ես տասը տղամարդի հետ էմ լիւտում: Էն մէ ոտ ա փոխում՝ ես հինգ-տասը: Ագեար չէ, բա էլ հէ՞ր էն ասում որ հաւասարութուն կայ, կնիկն էլ իր իրաւունքն ունի:

Ու հրգար ու մէկ էսէնց խօսքեր:

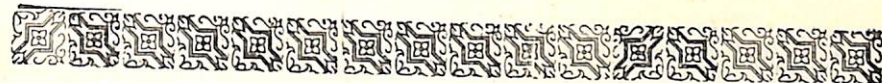
Վա՛յ, վա՛յ, էն խեղճ կնիկներին որ զլոխներն էսէնց ա գործում: Իրանք իրանց ձեռով իրանց բաղբախտին էն սարքում. թող լաւ իմանան որ էս ճամբէն վերջնական կործանում ա տանում:

Նորաթը գալիս ա տղամարդկանց: Շատ շատերը էսէնց էն մտածում.

— Ես տղամարդ էմ՝ էն կնիկ, դալաթ ա արեր, իմ ասածս ու ուզածս պէտք ա էլնի: Ուշուենց էլ կը տամ, վատ էլ կասեմ: Էն ինչ իրաւունք ունի իմ գործերին խառնել: Բա ես հէ՞ր էմ աշխատում ու տալիս որ ուռնեմ, թող ձէնները կտրեն թէ չէ մի սահաթում դուս կը գձեմ: Տղամարդը ինչ որ էլ անի պատիւը տեղը կը մնայ, հալամ մէ քիչ էլ կը բանձրանայ, ամմա կնիկը մէ աչք գձի, մէ խօսք խօսայ պատիւն աշխարհից կը վերանայ:

Ու էս տեսակի չը վերջացող անթիւ միտքեր:

— Վա՛յ, վա՛յ, էսէնց մտածող տղամարդկանց: Էդպէսով իրանց կնկան խելքի չ'են բերի հիշի. բաղթար խորամանկ կը դարձնեն ու վերջն իրանք կը փոշմանեն:

Արդ անեմ խանութներիս խթմաթին ագեար սիրում էն իրանց տղամարդուն, պէտք ա հըմէն խնդրում ընդուր սրտի ու հոգու մէջ մտնեն, հըմէնից առաջ ընդուր ուզած ձեռով իրանց ցանկութունը իրագործեն: Հոգատար էլնեն, հասկանան որ կեանքի հրգար ու մէկ դժարութունները ընդրան յոգնացընում էն, իրանք բատթար չ'անեն, տուն որ էկաւ, խօշ իրեսով, խօշ սօհբաթով, խօշ վարքով ընդուր նախօշ հալաթը փոխեն, ոչ թէ կրակ տան, աւելի վառեն, չը մոռանան իսկական իմաստն էս խօսքի, «Քաղցր լեզուով օձը բնից կը հանեն»: Իրանց շորի, իրեսի, շնորհքի ու հըմէն ինչի գեղեցկութունը, թարմութունը, մաքրութունը օր օրի նորոգեն, իրանց ամուսիններին հըմարնա քի հակառակն ըլնի ու էդ հըմէնը ուրիշներին նշանց տան ու իրանց մարդկանց զգացնեն: Սիրուն հագնելը, անուշահոտութուն խբելը, քաղցր խօսալը, լաւ վարելը, անուշ ժպտալը, իրանց կեանքի ու հոգու, սրտի ու մտքի սարգոյր, նորարը, ընտիրն ու լաւը իրանց տղամարդկանց հըմար տան, ու ղէյր ազ էդ ընտրանց հոգու աշխարհին, մտքին, թիւ տուող ըլնեն, շաէր ա՝ շէէր սիրեն, արհեստաւոր ա՝ արհեստին կապեն, կարդացող ա՝ գիտուն ա՝ իրանք էլ գիտութան հետեն, մէ խօսքով մարդու ուզածի, սիրածի, իտէալի պահապան հրեշտակն ըլնեն, ու ըստուր վրէն էլ իրանց ներողամտութան ոգին աւելացնեն, տղամարդու մէջ տեսած էյրերը ոչ թէ քէնի ու վրէժի ճամբով ուզեն ուղղել, խէ՛յր, խէ՛յր, ղէյրը մօմքէն ա, անկարելի ա, բարաքս, աչք գոցելով, սիրելով, գուրգուրալով ու տղամարդու ուրիշ տեղ փնտռածը իրանք ստեղծելով՝ կը կարողանան տանել իրանց ծանդը բեռը ու դուս գալ յաղթական՝ պսակած կընկայ դժար ու սրբազան պարտականութան մէջ:

Ափսո՛ս, տեղ չըկայ, տղամարդիկն էլ էկող անգամ:

ՍՈՒՍԱՆ ԲԱՋԻ

ՊՍԱԿԻՆԸ

III

— Կնիկը որ կայ մէ աշիբը-ղարիբ արարած ա: Ճիշտ ա որ առաջին տեսածիդ հրեշտակ ա երևում, ամմա էդ հրեշտակային պաշտելի ու ցանկալի պատկերի տակ, հրդար ու մէկ էյբ ու խորամանկութուն կայ թագնւած: Ասլան իրա խառնուրդի մէջ, կնիկը, բնութան ու աշխարհի ծովուն ա, եանի լաւի ու վատի, քաղցրի ու դառնի, սիրոյ ու զգւանքի հըյն հալառակ բաները իրա մէջն ունի: Ինչպէսդ որ դարգացնէք, ուսում տաք, մշակէք, էնէնց էլ կլնի: Ագեար փիս **ճամբէն բռնաւ չիք փրկութուն, ագեար լաւ ճամբէն բռնաւ օղորթ-օղորթի հրեշտակ կլնի, ագեար իրա հալաթին մնաց** մէ օր էսէնց ա, մէ օր էնէնց:

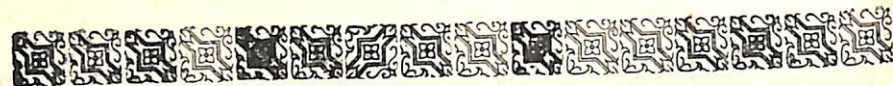
Ագեար շուխի — հըմէն շուխի մէ ճշմարտութուն ունի իրա մէջ — տեսակից բացատրենք, ասում էն՝ «կլնը մէ տարեկանից թա տասը ճանճ ա, տասից տասնըհինգ ծիծեռնակ ա, տասնըհինգից քսան դրախտահաւ ա, քսանից քսանըհինգ տատրակ ա, քսանըհինգից երեսուն աղանի ա, երեսունից քառասուն թութակ ա, քառասունից յիսուն բու ա, յիսունից վաթսուն ուրուր ա, վաթսունից ետոյ ոչ կլն ա, ոչ թոչուն ա... ասլան ոչինչ ա»:

Արդ էնի, կնիկը որ կայ կատուի հալաթ ունի իրա բընութան մէջ: Էդրա համար էլ շաէրները կնկան շատ էն

կատուի նմանացնում: Որքան որ սիրես, փայփայես, գուրգուրաս, էնքան կը մոռայ, իրան քեզի կը քսի ու պոկ չի գայ: Ամմա, երբէք չը հաւատաս ու չը կարծես որ տարին տասնըերկու ամիս էդ հալաթում մնայ, մէկ էլ տեսար կը կատաղի, կը ճանկոյ, եա հէնց քո աչքի առաջը քեզ կը թողնի ու կէթայ էն մէկի հետ հէնց էն մըհաբաթը նշանց կը տայ:

Էս տեսակ ագեար ուղենք կնիկներից խօսանք վերջ չի ունենայ, հատորներ էլ որ գրենք էլը բաղի կը մնայ: Ասլան հէնց էդ պատճառաւ էլ աղամարդիկ իրանց հասկացողութան օրից մինչև իրանց մեռնելու օրը կնիկներով էն ըզբաղէ ու վերջն էլ ոչինչ չ'են հասկացէ ու թա աշխարհը կայ, չ'են էլ հասկանայ: Բնութան մէ հետաքրքիր համեմը, չաշին, մաղէն, լղաթն էլ հէնց էդ ա: Չուսքի ագեար հասկանին հըմէն ինչ կը վերջանար: Էդ ա որ կնիկը անվերջանալի հանելուկն ա կեանքի: Կնիկը դարերի բարոյականի ու օրէնքների փոփոխութան հետ, աղամարդու բռնակալ ու տիրապետող կամքի ու ցանկութան հետ, օրը մէ տեսակ ա էլէ ու վերջն էլ էկեր **ա էսօրւայ դէմքն ա առէ: Էրկէն չ'ասեմ կնկայ ամէնալաւ, ամէնաքաղցր, ամէնամաքուր տեսակը մայրն ա:**

Տղամարդը ագեար ուղում ա իրա կնկայ հետ խօշ էլնի, պէտք ա վիրեն ասածս դասթուրին հետևի, ընտրա լաւ կողմերը դարգացնի ու էզպէսով իրա էյբերին էլ ճար կանի: Տըղամարդկանց ամենամեծ էյբը էն ա որ ագեար իրանց կնիկներից յուսահատում էն ուրիշ տեղ էն փնտռում իրանց խօշ բախտին: Ամմա ոչ մէ տեղ էլ չէն գլխում, որովհետև խմորը նոյնն ա, տեսքն ա տարբեր, էլը հէնց նոյն հացն ա դուս գալիս թոնիրից: Խօսք չը կայ արբեցողութունը, զուժարը, անպարտաճանաչութունը մենք էյբեր էն բաղի աղամարդ-

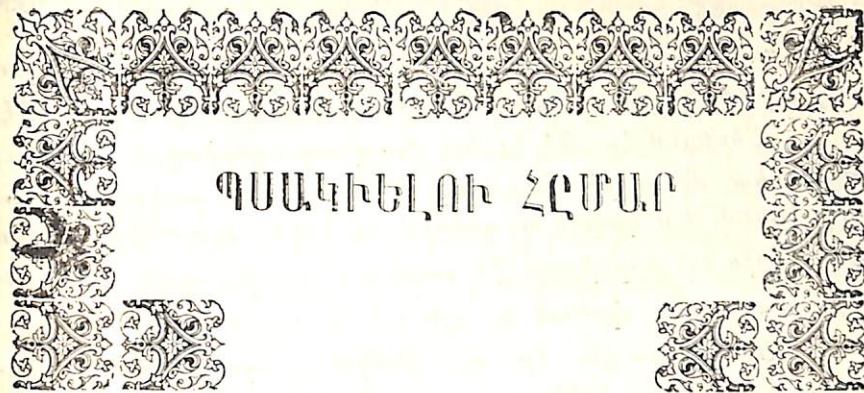

կանց մօտ: Ամա ծուռ նստենք դուզն ասենք, շատերը որ էս էյբերն էլ չ'ունեն, կնիկների ձեռից աւելի էն քաբաբ էլ-նում թա ինքը էդ էյբերն ունացողները:

Կարճն ասեմ, իմ աղիղին, կնիկը իր տղամարդուն՝ իմ դասթուր տւած ձեռով ագետար հետեի՝ աւելի լաւ խօշրախթի կ'ստեղծի քնտանիքի մէջ՝ թա ինքը տղամարդը, որովհետեւ քստուր գլոխը կեանքի կոիւով էնքան ա մաշղուլ, որ ինչ էլ ուղի անի, բատթար կնկայ աչքին ծուռ կ'երևայ:

էս սօհբաթը վերջացող չի, երբ ուզէք կընի էլը պոչը բռնել:

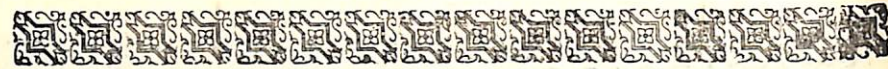
ՍՈՒՍՍՆ ԲՍՁԻ

ՊԱԿԻԵԼՈՒ ՀԸՄԱՐ

Աշխարհիս բանն էս ա : Թա 13-20 տարեկան էն՝ սի-րահարւում էն, գժւում էն, զահր էն խմում, հէր էն մոռ-նում, մէր էն մոռանում: Պսական, պրծան: Նայած հըզար ու մէկ խնդիրների դասաւորման՝ եա մէ քանի՛ օրից, եա մէ քանի շաբաթից, եա ամսից, եա մէ քանի տարուց ետոյ սկսում են ջարդել: Շատ-շատերը սազւում էն, դիմանում էն, վերջը որ դժւար տեղն էն հասնում, եա՛նի էն որ՝ տղա-մարդն տարիքն առնում ա, մէ քիչ աւելի լաւ ա հասկանում աշխարհի ֆալսաֆէն ու անմահ խայեամի չնաշխարհիկ քառեակները: Մէ կողմից էլ կեանքը աւելի դժւարութուններ ու գլխացաւանքներ ա ստեղծում իրա թագա-թագա փոխ-խոթութուններով, տղամարդն էլ դժւարանում ա դիմանա, մախ սուսան որ կնիկն էլ հասնում ա քառասունին ու իրա 17-18 տարեկան հասակի կրիզը, բօհրանը աւելի ուժեղ ու զարբին ա կրկնւում, մօլթաֆէթ ա էլնում որ, իրա հըմէն ջահե-լութունն ու գեղեցկութունը մնաք բարևի դուան էն հա-սէ... էս ա էսօր էքուց կանհետանան: Մարդ ու կնկայ կոի-ւրն ու անհամաձայնութունը ետաքրքիր տեսք ա առնում: Մէ օր հէնց էն կուում որ՝ բաղ ազ 13-20 տարի բաժանելը միակ ճարն ա թւում: մէ օր էլ հաշտւում էն ու թագադան սիրահարւում իրարու: Մալարեայի տաքցոցի պէսդ էս բանը

կրկնում ա թա քի վերջը մէ կողի էլնի: Էսդուր դեղը շատերն իմացեր էն, ամմա իմ աղիդին էշթէբա էն գործածէ:

Տեսնում էս մէկ էլ եա մարդն ա գործով, առողջութան, եա մէ ուրիշ մահանով մէ հեռու գեղ, քաղաք եա երկիր եղում, եա կնկան ա ղրկում ու էսէնց տարիներ մնում էն: Վերջս էլ՝ երբ իրար էն հասնում նորից, հըմէն բան արդէն խաղաղած, պրծած ա էլնում:

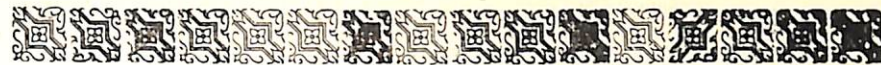
Մ'աղսուղս էն էր որ թաղա պսակողներն իմանան, էս դեղը էշթէբա չը գործածեն: Իմ աղիդին էս ղրութունն էլ կեանքի թաղա փոփոխութուններից ա առաջ գալի, ագեար դադըմ վաղժ էլնէր, կնիկը մարդի կատարեալ հնազանդն էր ու մարդն էլ ընչ էյբ որ ունենար, կիկայ խաժրին էսօր կպնէր, էգուց սըրտը կ'առնէր: Ամմա, հըմի մէ քըշ այեամը գորտեր ա, էգ ա որ իմ աղիդին պսակածները երբ տեսնում էն որ սաղեղը դժւարանում ա, պէտք ա պստրիկ-պստրիկ արձակուրդներ առնեն: Եանի մարդը մէ 15-20 օրով ճամբորդի: Կնիկը երէխէքին ժողւի մէ մէկ ամսով օղափոխութան էլթա: Գահի իրարից բաժանեն: Էլը իրար որ ճարան խօշ կըլնեն ու կը սաղեն: Էս իմ աղիդին աւելի լաւ ա՝ թա ին քէ մէ օր էնէնց կուեն ու ջաժնեն՝ որ մէկն արեւելք էլթա ու էն մէկը արեւմուտք, ու երբ պառաւեն էն ժամանակ իրար հանդիպեն: Ֆայդէն ի՞նչ:

Ամեն վախտ մէ տեսակ հիւանդութուն կայ ու հըմէն հիւանդութուն մէ ճար ունի, ֆաղաթ պէտք ա ճարն անող ու դեղը գործածողն էլնի:

ՍՈՒՍՍՆ ԲՍՁԻ

Ե. Գ.

Տէրտէրների սօհրաթը չ'եմ մոռացէ: Մէ հատ էլ ուրիշ նամակ ա էկէ: Ասում էմ բալքամ Եկեղեցական Վար-

չութունը պէտք էղածը կարգադրի, ինձ էլ մէ լուր տայ, (էս էլ յայտարարութուն չի որ մենակ մէ տեղ ուղարկի), ագեար չէ օրհնած բերանս կը բացեմ ու ինչ ճշմարտութուն որ կայ կ'ասեմ: Ինքը Սրբազանն էլ ինձ իրաւունք կը տայ, չունքի հէնց ինքն էր մէ օր էդ տէրտէրներից մէկին ասում՝ «Համեստ եղիր...»

Ս. Բ.

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ

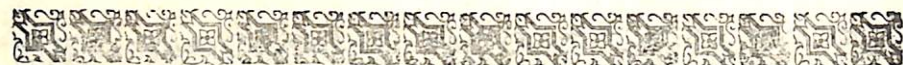
ԵՐԶԱՆԿՈՒԹՈՒՆ

Արդ էլնի մեր պարոն Սոկրատը հարց ա տւէ քի «Ի՞նչ ա երջանկութիւնը»: Թա աշխարհն էլեր ա մարդիկ վազեր էն ըտրա ետեից իրանց գործով, խելքով ու հրմէն միջոցներով ու վերջն էլ չեն ճարէ: Լաւ-լաւ պատմութիւններ, սիրուն-սիրուն բանաստեղծութիւններ էն գրէ ու ոչ մէ տեղ չ'են հասէ:

Մէ սիրուն պատմութիւն կար որ զադիմ մէ թագաւոր իրա աղջիկը բժշկելու հըմար երջանիկ մարդու շապիկ ա փնտռէ, իրա երկրի մէջ չի գլթէ, վերջն էլ որ մէկին գլթեր էն, մարդը տկտր ա էլէ շապիկ չի ունացէ:

Մեթերլինգի թիթիլն ու Միթիլն էլ ուր ասես գնացեր էն՝ փայտահատի մօտ, հուրիի մօտ, երազների աշխարհը, անտառը, ապագայ երկրները, զափասը ձեռներին որ էդ կապուտ թռչունը՝ երջանկութիւնը բռնեն ու չեն յաջողէ, չեն գլթէ:

Մեր բանաստեղծներից էն անւանին՝ Արշակ Զոպանեանը, իր մէ սիրուն բանաստեղծութան մէջ գնացեր ա երջանկութան ետեից, սարերից, անտառներից, ծովերից ա հարցրէ, բանձրցեր ա երկինք ու վերջը հասեր ա Ամենակարող ու Ամենաշէն Աստծուն, հարցրէր ա «Ո՞րտեղ ա». ու էն որ հրմէն ինչ իմանում ա, ասեր ա՝ «Զը գիտեմ»:

Աշխարհի էն առաջին օրւանից մարդիկ վագեր էն ու թա վերջին օրը՝ վագելու էն իրանց հըմէն գործերում՝ ընի ընտանեկան, ընի առեւտրական, ընի սիրային, ընի քաղաքական, ընի գլխական երջանկութեան ետեւից ու էլը չեն գտնելու իրանց ուղածը:

Էս ա մեր էսօրւայ թերթօնի մէջն էլ Գերգուսին, մենծ բանաստեղծն Իրանի՝ վարդերի ու բլրուլների, սիրոյ երգի չքնաղ երկրի էդ հոչակաւոր գրողը՝ իր տեսակէտն ա բարացատրէ երջանկութեան մասին:

Ինձնից հարցնէք ձեզ կը երգեմ որ երջանկութունը ոչ փողի, ոչ փառքի, ոչ գեղեցկութեան, ոչ երկէն կեանքի, ոչ էլ սիրոյ մէջն ա: Ասլան, երջանկութունը գիշերը անապատի մէջ պլպլացող լուսի պէս մէ բան ա, մէ դադղա կայ ու մէկ՝ էլ չը կայ, ջիվայի պէս, անդիկի պէս նայում էս ձեռքումդ ա մէկ էլ տեսար, փախաւ գնաց, էլ չը կայ: Հասնում էս, ձեռդ դնում վրէն, ու անհասկանալի բան, կարծում էս բոներ էս, քիթիդ տակից փախնում ա:

Աւալին էլթէբան էն ա, որ մարդիկ ուզում էն երջանկութունը բռնեն ու քանի օմր ունեն պինդ պահեն: Թա մարդը գոյութուն ա ունացէ. էսպէսդ բան չի էլէ ու չի էլնի: Երջանկութունը մէ դադղա, մէ ժամ, մէ օր, ձեզ բռնում ա ու ընտրա ետեւից դժգոհութունը, դժբախտութունը, թշուառութունը վրայ էն գալիս: Էս բնութեան օրէնքն ա, էս աշխարհի կանոնն ա, էս կեանքի պայմանն ա: Արդէն, ագեար էսպէսդ չըլնէր, մշտական տեղը բաւականութունն էլ տափակ ու ձանձրալի մէ բան կ'էլնէր: Երջանկութեան լգաթ տուողը թշուառութունն ա: Էսիկ մի՛ մոռացէք:

Այժմ, քանի որ սիրտներդ շատ ա ուղում երջանկութեան ինչ ընեն իմանաք ու ետեւէն բռնէք, ես ձեզի էդ էլ

կ'ասեմ, պայմանաւ որ դուք էլ փոխարէնը ձեր բաժնեգինները ժամանակին տաք ու չը տուղներին էլ հասկացնէք որ աշխարհում մուֆթա ոչինչ չը կայ պէտք ա պարտքը տալ:

Արդ անեմ ձեր խթմաթին՝ երջանկանալու հըմար էրկու բանից պիտի հրաժարուէք ու էրկու բանի պիտի կպչէք: Պիտի ձեռ քաշէք **թամահից**, **ընչաքաղցութունից** և **պիտի** հրաժարուէք **ծուլութունից**, պիտի գոհ ըլնէք ձեր ունեցածով ու պիտի տարուէք աշխատանքով: Հաւատացէք որ շատ երջանիկ կըլնէք: Էս ա գրէք ու կախէք ձեր օթաղների պատերից՝

«Աշխատանք ու գոհունակութիւն»

Վասսալամ:

ՍՈՒՍՍՆ ԲԱԶԻ

կը չոքեն ձեռք չեն քաշի: Վալի, մէ բան էլ կայ, որ էս հիւանդութան տաքցոցն ու դողցոցը քէֆ տուող մէ լզաթ ունի, էդ ժամերին աշխարհը աչքիդ ոչինչ ա գալի ու հըմէն ինչ կը տաս ինչ ա մէ գլխալ փրկութանդ դեղն ստանաս: Դեղն էլ էնպէսդ դեղ ա որ համիցը կը գժւես, մէ գլխալ խմար՝ էրկու կ'ուզես, էրկու խմար՝ իրէք ու չ'ես կշտանայ:

Հըմէն անգամ բաց-բաց իմ խօսում, էս անգամ վրէն մէ քողք էմ քաշէ, չուն քի սէրը, էշխը, հէնց ինքն էլ մէ քողք ունի ու հետաքրքրուողը պէտք ա շնորքն ունենայ էդ քողքը պանցրցնի որ արժանանայ սիրոյ տեսութան:

Տէր Ամենակալ Աստուած թող իրա բոլոր բանդէքին հըմէն հիւանդութուններից հեռու պահի՝ բացի էս մէկից, ջուն քի առանց էս հիւանդութան կեանքը անլի, անհամ, անհոտ մէ կերակուր կ'էլնի:

ՍՈՒՍՍՆ ԲՍՋԻ

ԹԵԼԵՖՈՆԻ ՄՈՏ

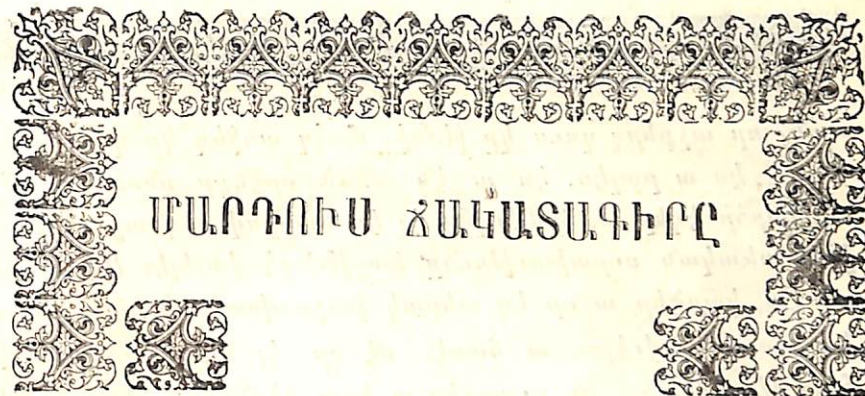
— Ալլօ, ալլօ, հա, հա, լսացիմ, բալէս իզուր էս ջուշ կէրէ, աշխարհի օրէնքն ա: Հէ՞ր էս դարմանում: Փողը մարդու անպատկառութան վկայական ա տալիս: Մարդ երբ փող ունացաւ կարծում ա որ ինք աշխարհի տէրն ա, մեռնելն էլ ա մոռնում, խիղճն էլ... Հասկացար: Դուրբան Ամենակարող Աստծուն որ մահը մեր քիթի տակն ա դրէ... որ էս աշխարհից ֆաղաթ մէ պատան էնք տանում ու էլ ոչինչ... Ու կան մարդիկ որ էս էլ էն մոռանում... Վնաս չ'ունի, շատ մի բարկացի, շատ մի աջդւի... բնութիւնը ինքը հըմէնից մենծ դատաւորն ա, չարագործին, վատին, կեղծին մինչև չը պատըժի, ինչպէսդ որ բանձրացնում ա, հէնց ինքը գետին չը խրի, ձեռ չի քաշի... Հը... ի՞նչ, օրէնք... Հա, բալէս, օրէնքը լաւ բան ա, ճիշտ ա, աշխատում էն միշտ օրէնքով չարութան, փիսութան, անիրաւութան անազնութան առաջն առնել... Ամմա, էս էրկու ոտնանին օրը նոր մէ միջոց ա ճարում... օրէնքի ձեռից դուս փախնելու... էտ ա որ միշտ օրէնքները ես փոխում էն... ես նոր են դրում... Հա, հա, հասկանում եմ անազնիւր ազնրութունից ա խօսում, անիրաւը իրաւունք ա պաշտպանում, գողը անմեղին ա դատապարտում... հըմէնը իրանց ասածի ու խօսածի հակառակն էն անում... իրեններին դի-

մակ էն դրէ . . . ու էտէնցով հաւատքը մեռնում ա տեղը կաս-
կածն ա բըռնում . . . Հանգստացիր, հանգստացիր, կը գամ
մօտդ, սիրտդ կը բացես, աշխարհը էսէնց ա, շատ մի՛ մտա-
ծի, ես միշտ էլ քո բարեկամն եմ: Բո՛

ՍՈՒՍԱՆ ԲԱՋԻ

ՄԱՐԴՈՒՍ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Ազիզ բալէս,

Վերջին նամակովդ հարց իր տէ քի «էս աշխարհի
լազաթը հրտեղ ա, քանի որ մարդուս հագիւ մէ ուրախու-
թուն ա էլնում ետեից տխրութունը վազելով ա գալիս»:

Արդ անեմ քո խթմաթին որ աշխարհում հըմէն ինչ
փորձանք ա, ծնւելուց մինչև մեռնելը: Դարտակ մարդիկ ֆիքը
կ'անեն քի տեական հանգստութուն, ուրախութուն ես իրանց
ասելով երջանկութուն ա ճարուում: Խէ՛յր, էսթախֆուրուլա:
էսօր կը բանձրանաս՝ էքուց կընկնես, էս սաաթին կը ծծա-
ղաս՝ մէ սաաթից կը լացես. էս գործում կը յաջողես՝ մէ ու-
րիշ գործում կը վնասես: Մէ դաղղա կ'էլնի որ կը կարծես
հըմէն ինչ վերջացաւ, օմիդը, յոյսը մեռաւ, ինքդ էլ պիտի
մեռնես ու մէկ էլ չ'սպասած չը մտածած տեղից լուսի ու
յոյսի մէ աշխարհ կը բացւի առաջդ, կը ոգեւորես կը գայ,
հըմէն ինչ իրար ետեից կը գայ մինչև էնքան՝ որ ազնիւ ու
բարի սիրտդ կ'էլնի քար, հաւատքդ կը մոռանաս քո մասին
էնքան մենծ, էնքան բանձր աղիդա կը կազմես որ քեզ կը
թւայ որ հըմէն ինչի կը յաղթես, ու երբ մոշթաբէ էլած քեզ
երկնքի եօթներորդ թաբաղում կը կարծես, սաբունի գունդի
պէս հըմէն ինչ մէ անգամից կը քանդւի, ձեռից կ'եթայ,
զօլմը, բաղբախտին բողաղիդ կը չոքեն ու էսէնց հուր կը

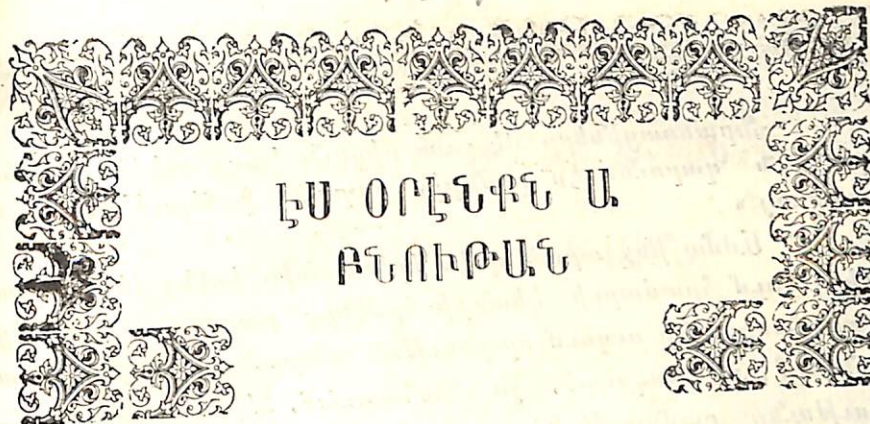
տան՝ որ աչքերդ դուս կը թռնի, մահդ առջևդ կը գայ:

էս ա բալէս, էս ա էն մենծ օրէնքը բնութան, թա աշխարհը էղեր ա, հըմէն ինչ էլ էս ճամբով ա գնացէ: Ոչ ոմ իրա տեական ուրախութունը, խօշին՝ չէ վայելէ: Մէ օր սիրեր ա, կարծեր ա որ էդ տեսակ խօշբախտի չի էլնի, ուրախութունից գժեկու ա հասէ, մէ օր էլ հէնց էդ սիրածից հիասթափւեր ա, ու ուզացեր ա իրա ձեռներով իրա օմրին վերջ տայ:

Ուրախութունն ու տխրութունը, ոգևորութունն ու յուսահատութունը, երջանկութունն ու դժբախտութունը թոփի պէս գնացեր ա էկեր, մէ օր քո ձեռքդ ա էլէ՝ մէ օր դուշմանիդ ու էտէնցով կեանքը քաղցրի ու դառնի, յաջողութան ու պարտութան մէ մէյդան ա էլէ հըմէնի հըմար:

Հին ժամանակները ասում ին Արամազդի ու Ահրիմանի կռիւն ա, յետոյ ասան չարն ու բարին էն իրար գլխի տալիս, հրեշտակներն ու սատանաներն էն մարդու գլխին կուռում: Ի՞նչ կ'ուզեն ասեն, էս օրէնքն ա բնութան ու թա մարդը կայ ու էլեր ա, խաղալիքն ա էս կուռի: Կասես «Ի՞նչու»: Շատերն էն ասէ էդ խօսքը: Ընդուր հըմար բալէս որ մարդը իր չափը չը կորցնի, իրան շատ չը երևակայի, համեստ էլնի, պարկեշտ էլնի, սազուող էլնի, նաջիւր էլնի... ու տես ինչ ի՛րես ունի որ էլը չի ընում, Գո՛

ՍՈՒՍՄՆ ԲՍՋԻ

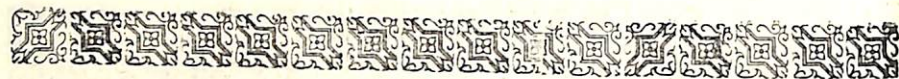
ԷՍ ՕՐԷՆՔԻՆ Ա. ԲՆՈՒԹԱՆ

Մէ մենծ, մէ ճշմարիտ օրէնք ունի բնութունը, որի դէմ ոչ ոմ չի կարողանում ո՛չ կուռել, ո՛չ դիմանալ: Էդի ծերանալու օրէնքն ա:

Շատ-շատերը իրանց ջահելութունը անց կացնելուց յետոյ, թաղատան ուղում էն ջահելանան, հըղար տեսակ եղ ու դեղ ու թուալէթ, բանգ ու շոր ու էս ու էն մայա էն ու դնում որ առաջւանը ըլնեն, ամա ցաւն էն ա որ էդպիսով ոչ գիմացլինին էն կարողանում խաբել ոչ իրանց, ստուր վրէն ածողում էն, կատաղում էն ու ջահէլների դէմ գրգռուում, իրանց հըղար ու մէկ էյբերը, մեղքերը, գործերը մուռում, իրանց հըղար ու մէկ էյբերը, ունում ու էն ջահել ջիւանների արարքների, ըիխտի, շորի, ունում ու էն ջահել ջիւանների արարքների, ըիխտի, շորի, վարքի, շնորհքի մէջ հըղար ու մէկ էյբ ու դէյբ էն տեսում, հըղար ու մէկ պոչ-կոտոշ էն դնում, ինչ ա իրանց պառաւած սիրտերն հանգստանան, իրանց հըմար մէ նոր տարաջայ ու աստիճան, արժէք ու շնորհք ստեղծեն, որ մխիթարեն, որ ջահիլներին փոքրացնեն:

— Հէ՛յ գիտի, հէ՛յ, ֆայդա չունի: Ասուածային մենծ օրէնքն ասում ա որ զաւակները պիտի յաջորդեն իրանց ծնողներին, ինչպէսդ որ թառամած ու զառամած ձմեռւայ տեղը պիտի բռնի անուշ ու քաղցր սիրուն ու ծծղուն գարունը:

Ֆրանսացիները մէ շատ սիրուն խօսք ունեն «Չահե-
լութուն գարունն էս կեանքի, գարուն Չահելութունն էս
տարւայ:»

Ամմա ինչ արած որ էս երկոտանին էսէնց հեշտ-հեշտ
չի ուզում հրաժարւի կեանքի հրմէնից քաղցր ու հրմէնից
լաւ մասից: Զի ուզում որ բնութան անդառնալի օրէնքը շատ
անգամ չը հասկցւած, չը գնահատւած, ձեռից տւած Չահե-
լութունը քամըլութան՝ ու քամըլութունը՝ պառաւութան
փոխի:

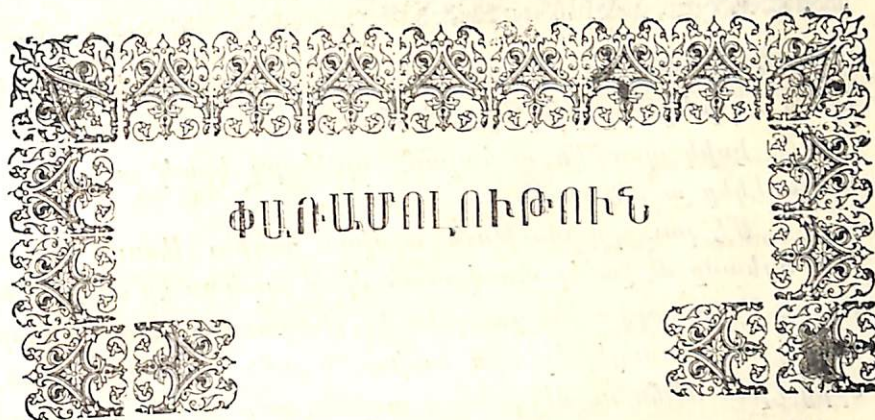
Չուզելուց մինչև կարողանալ, էս աշխարհից մինչև
արևը տարբերութուն կայ:

Խօսքս էն ա որ, շատ պարոններ, շատ խանութներ,
ժամանակին մէ շնորհք էն ունեցէ, մէկը լաւ վաղնող ա էլէ,
մէկը փահլաւան, մէկը դերասան, մէկը երգչուհի, մէկը իրա
ուժով, մէկը իրա ձէնով, մէկն իրա աչքով առաջնակարգ
գործեր էն արէ, աչքի են ընկէ, էդ հրմէնի հետ ամիսներն ու
տարիներն էն գլորէ, ուժն ա պակսէ, ձէնն ա կտրէ, աչքն
ա անկարողացէ, ըրիւզն ա փոխէ, պառաւէ ու հրմէն ինչ
բնութան մենծ օրէնքի կամքով պրծեր ա, հիմա մնանկութան
դունն ա հասէ:

էս ա՝ որ մարդ պէտք ա խելացի ըլնի, զօռ բազար
չ'անի, չունքէ ֆայդա չ'ունի ոչ էս կող ընկնի, ոչ էն կող, ոչ
դալ անի, ոչ դուլ, պէտք ա թէկուզ անցածը պահելու հա-
մար, հիմա պառաւած օրերին ետ քաշւի ու թողնի որ բնու-
թան օրէնքով իրանից Չահելները մէշտեղ գան, երգեն, պա-
րեն, գործեն ու իրանց շնորհքը նշանց տան:

Ակեար հակառակն ըլնի, թառամած ըրիւտով պարելը՝
մասխարա ա, վերջացած աչքի լուսով տեսները՝ էֆթէզա՝
ծերացած ձէնով երգելը՝ ծծաղի առարկայ, սալաւած ուժով
վազելը՝ պարտութուն: Ինձնից ասել ձեզնից լսել: Դուք
գիտէք ակեար խօսք չը լսէք փոշմանելուն աղղալան ինձ
եատ կանէք:

ՍՈՒՍԱՆ ԲՍՋԻ

ՓԱՌԱՄՈՒԹՈՒՆ

Քրիստոս ասաւ որ՝ «Երբ մէկին մէ քոմակ էս անում,
փող էս տալի, էնէնց արա, որ երբ աջ ձեռդ ա տալի ձախը
չ'իմանայ»:

Շատ մենծ, շատ խելօք, շատ իմաստուն խրատ ա:
Էրնէկ հրմէնքը հասկանին էս խօսքերի մանին:

Շատերը կան, որ իրանց արած բարութունն ու լա-
ւութունը դիմացինի քիթից բերնից դուս էն բերում, չունքի
ամբողջ նպատակները ոչ թէ լաւութուն ա, այլ իրանց փա-
ռասիրութան ու փառամոլութան գոհացում տալն ա:

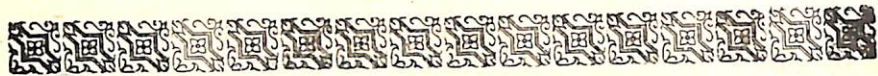
Շատ մարդիկ, շատ տեղեր, շատ փողերով փողեր էն
խոստանում, երբեմն էլ տալիս էն, ոչ թէ մէ լաւ, համոզ-
մունքի գործ արած ըլնելու համար: Բալքէ իրանք իրանց
էլան անելու, իրանց գովել տալու, իրանց անումը հռչակելու
հրմար: Էրնէկ չ'անեն:

Մէ բարեկամ ունիմ զօռով-գուշով քաշ կը տար՝ քի
արի էթանք քօշներս վաքսենք, ես չէ քի պէտք ա մէտեղ
կէսօրին ֆլան մէհմանխանէն հաց ուտենք: Ինչ երդում-պա-
տառ կ'անիմ որ գործ ունեմ, չեմ կարող, ականջ չ'եր անի
տառ կը տար կը տանէր: Վերջն էլ առաջին տեղը որ հանդի-
պինք մէ երկու հոգու, ֆօրի կ'ասէր՝

— Սուսան բաջի, լաւ կշտացար, կերակուրը համեղ էր:

Ես չէ քի աչքը կը գցէր քօշերիս՝

— Ի՛նչ լաւ ա փայլում քօշերդ, ալեար ես չընիմ հիմա էդ խեղճերը ի՛նչ օրումն ին։

Էսիկ պատիկն ա հալամ, որ մարդ կրակ ա բռնում։ Վա՛յն էկեր ա մենծերին։

Մէ լաւ պատմութուն ա միտս գալիս։ Ասում էն քի հին այեամը մէ ջահել մսավառաճ միսը պակաս էր տէ։ Եկեր ին ու թագաւորին ին գանգատէ։ Թագաւորը շատ էր բարկացել ու հրամայել էր միս ծախողին զցեն բանտը, մէ քանի օրից էլան անեն ու մէյդանում կախեն, որ ուրիշներն օրինակ առնեն ու էլ պակաս չը ծախեն։

Վազիրը գալիս ա թագաւորի մօտ, աղաջ-պաղատ ա անում որ իրան բաղչի։ Թագաւորն էլ բաղչում ա։ Վազիրը էթում ա բանտ։ Էն վաղթւա բանտերն էլ 40 փիլլա ցած էր էթում։ Տեսնում ա միս ծախող ջաւանը տխուր-տրտում նստեր լացում ա։ Ասում ա.

— Վեր կաց, թագաւորը քեզի ինձ բաղչաւ, էլ ստուց ետոյ գնա՝ ինձ փառք տուր։ Մարդն ընկնում ա վազիրի ձեռտը, պաչում ա շնորհակալ ա էլնում։

Հէնց որ առաջին փիլլէն բանձրանում էն, վազիրը մարդին կանգնացնում ա.

— Էսի, ստուց ետոյ, քո մենծը, քո տէրը ես եմ։

— Հրամեղ ես, աղա, ես քո նոքարն էմ։

Հէնց որ երկրորդ փիլլէն էն էթում էլը պահում ա։

— Ինչ ասեմ, ինչ հրամայեմ, էն պէտք ա անես։

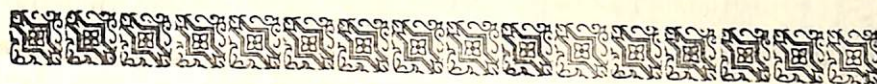
— Ի՛նչ խօսք, ես քո բանդէն էմ։

Երրորդ փիլլին էլն ա պահում.

— Իմացիր որ դու մեռեր իր, ես քեզ սաղացրամ, ասում ա վազիրը։

— Էդ ա որ կայ, թա սաղ էմ քեզ կ'աղօթեմ։

Չորրորդ փիլլէն էլն ա կանգնում.

— Ես քո տէրն էմ։ քո աստաճն էմ, քո օմրը ես էմ տէ... .

Մարդը յուսահատած վեր ա նայում, տեսնում ա հալամ մէ 50—40 փիլլա կայ...

— Բաբա, չ'ուզացինք էս կեանքը, ասում ա ու ցած ա գնում իրա տեղը։

Մաղսուդս էն ա որ՝ շատ մարդիկ կան՝ որ իրանց մէ լաւ գործը փչացնում էն էսէնց սնապանծ, ինքնահաւան պահանջներով։

Խօսք չը կայ, մարդիկ էլ կան մանիշակի համեստութուն ունեն, ինչպէստ որ ընդրա անուշ հօտը աշխարհը բռնում ա, ինքը խոտի տալին թագնւում ա, չի երևում, էտէնց էլ էդ մարդկանց ազնիւ գործերից հըմէնքը խէյր էն տեսնում, ուրախանում ու էդ մարդիկը ոչ իրևում էն, ոչ իրանց անումը տալիս, երկնային բարիքի պէս հըմէնի դատին հասնում էն, ու երբ ուզում էս շնորհակալ էլնէս, տեսնում էս չը կան։

Մարդ, դրանց կ'ասեն, բարեգործ դրանց կ'ասեն, ազնիւ դրանց կ'ասեն։ Լաւ միտս ա գալիս, մէ օր «Բորոխ»ի գործերն շատ խարաբ էլան, որտեղից որտեղ էտէնց մէկը ճարաւա, դատին հասաւ։ Ամմա հէնց որ ուզացինք անումը տինք, շնորհակալ էլնինք. Չէ՛ քի չէ, ասաւ, չ'եմ ուզում ու մինչև վերջ էլ իրա խօսքի վիրէն մնաց։

Մարդ ինչքան քիչ փառամոլ էլնի, էնքան իրա ու իրա գործի իսկական արժէքը բանձր կը մնայ ու իր նշաբաթը կը հաստատի։

ՍՈՒՍՆՆ ԲՍՋԻ

ԲԱՐԵԴՈՐԾՈՒԹՈՒՆ

Արդ էլնի շատ մարդիկ կան որ ոչ թէ մինակ ինձանից, իմ ընտանիքից, իմ խօսքերից ա վատները գալիս, հաթթա ինչ որ լաւ ա, մարդավայել ա, էդէնչ բաներից էլ վատներն ա գալիս, մասալան պարտաճանանչութունից, բարեգործութունից ու էս տեսակի գործերից ու սօհբաթներից:

Էդ մարդկանց հետ խօսալ չի կարելի, մագեար գործ ունենաս ու էն էլ փող տալու էլնես, ագեար չէ, ուրիշ տեսակ խարջներին չի էթա:

Խօսք չը կայ աշխարհիս վրէն հըմէնքն էլ փողի ետևիցն էն ընկնում, փող ուզում, փողի համար գործում: Ամմա, ըդուր հըմար չը պէտք ա փողն Աստուած անել ու պաշտել:

Ուտելն էլ պէտք ա, խմելն էլ պէտք ա, հագնելն էլ պէտք ա, սիրելն էլ պէտք ա, ամմա ագեար մէ մարդ սաղ օմրր ուտելու ետևից ընկնի շատ չի քաշի շնորհը կը տանի վերին Երուսաղէմ, թէ որ ուղի հէնց խմի ու խմի՝ մէկ էլ տեսար կը տրաքի, սաղ ունեցածը շորերին ու փողին տուղն էլ մէկ օր կտոր կընկնի, մինակ սիրելով էլ բան դուս չի գայ՝ կը գժւի:

Մաղսուղս էն ա, որ հըմէն ինչ իր չափով ու իր տեղում, շատ լաւ ա: Ինչ որ չափն անցնի վնաս կը տայ ու ֆայդա չի բերի:

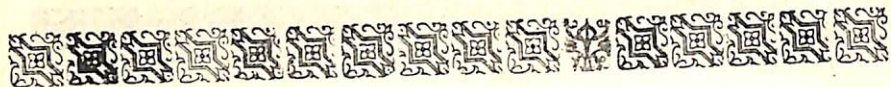

Փող աշխատելը լաւ բան ա, ունենալն էլ աւելի լաւ: Ամմա փողն հաւաքելն ու պաշտելը իմ աղիդիս մեծ էյր ա: Փողը ունշցիր ու ետոյ ծախսիր, առաջ քո ու ընտանիքիդ կարգին լաւ ապրելու հըմար, ետոյ ուրիշներին օգտակար ըլնելու, ետոյ մէ անուն թողնելու, մէ յիշատակ պահելու հըմար, մախսուսան բաղբախտների, որբերի, անտէրների, հիւանդների արցունքները սրփելու, տխուր իրեաներին մէ մէ հատ ժպիտ դնելու, սև օրերը լուսաւորելու, յուսահատ օմրը երջանկացնելու հըմար:

Էն վաղթը հալալ ա, ինչ էլ որ ունենաս, Աստուած էլ, բախտն էլ, ճակատագիրն էլ, գործն էլ, հըմէն ինչ քեզ քօմակ ու ընկեր կըլնեն, օրաուր յաջողութիւնդ կը շատանայ ոչինչ. սիրտդ պայծառ կ'էլնի, հոգիդ երջանիկ. չունքի, ուր որ էթաս, ում որ տեսնես քո արած լաւութան. բարեգործութան արձագանգին կը հանդիպես, կ'ուրախանաս:

Հինչքան կան, որ ուրիշի հըմար քի ոչինչ, իրանց հըմար էլ չ'են ծախսում: Վըլն նայես կ'ասես խեղճ մարդ ա, մէ քօհնայ փալթօ ունենիմ էս ցուրտ ձմեռին տիմ հագնէր, տունը էթաս կ'ասես սև արածը ոչ կնիկ ունի, ոչ էրէխայ, ոչ էփող ունի, ոչ թափող, էղածն էլ մէ անպէտք ծառայ եա աղախին ա, էս մարդի հըմար մէ տեղ պէտք ա ճարել, տեղաւորել: Եա ագեար կնիկ էլ ունի էլը իրա ջուֆթն ա, մէ խնձոր մէջից կիսած: Քուչէն տեսնես՝ նաֆաս տալով գլուխը կախ, դժբախտութունը իրեսին էթում ա, ոչ կառք ա նստում, ոչ օթօպուս, ամառը քրտինքխաշ ա հանում, ձմեռը դողցնում, փետանում ու ոտով քաշ ա գալիս:

Ամմա արի տես որ էդ բաղբախտը քառասուն հատ, հարուր հատ, բալքեամ հազար հատ քեզ պէսդներին ու ինձ պէսդներին կը դնի մէ ջիբը: Փողերը տոկոսների ա տալիս, էն էլ ինչ տոկոս, տուների վարձը փիշ ա առնում, «փող» խօսքի վրէն ըանգը թռնում ա, ստանալուց իրեսը փայլ ա

առնուով, ամմա էրկու շահի տալուց էլ ձէնը երկինք ա հաս-
նում, գոյնը թռած, կ'ասես հիմա կը մեռնի: Էդ մարդի ղինը-
իմանը փողն ա, փողը ոչ թէ ծախսելու հրմար, փողը ժողո-
վելու - հաւաքելու, ու առջեւ ծուռնդ դրած աղօթելու:

Տեղն ա, անցած օրը մէ պատմութուն կարդացիմ մէ
թերթի մէջ, հիմա ձեզ հրմար թարիֆ անեմ որ ոչ թէ լսէք
ու ծծաղաք, բալքը ականջներիդ օղ անէք ու պահէք, հաս-
կանաք որ հրմէնքիդ վերջն էլ հէնց էդ պատմութունն ա ու
վաստալամ:

Ասում էն կար չը կար մէ մարդ կար, էդ մարդը ի-
րէք ընկեր ունէր: Էրկուսին շատ-շատ էր սիրում, դովր
տալիս, դուրբան սաղաղ էթում, ամմա երրորդի իրեսին շատ
էլ չ'էր նայում, հար չանդ էդ մէկը հրմէնից մազլումն էր,
հրմէնից նաջիբը, հրմէնից լաւը:

Մէ օր, բիխօդ տեղը, էս մարդին մեղաւոր բռնան ու
կանչան դատարան: Էդ բաղբալստն էլ շուտ իրա ընկերնե-
րին խաբար տաւ, ասաւ, դուք ընէք ձեր էն Աստուածը եկէ՛ք
իմ դատիս հասէք, ինձի պաշտպանէ՛ք, դուք հո իմանում
էք ես ոչ մէ մեղք չ'եմ գործէ, ես կեանքիս մէջ դատարան
չ'եմ գնացէ:

Էն ամենախառ ըափիղը, օղը ուղաց ասաւ քի ես է-
դէնց տեղ չ'եմ կարող գամ: Երրորդը հետը գնաց, ամմա հէնց
որ հասաւ դատարանի դրան, պուկը դրաւ՝ քի ես ներս էկողը
չ'եմ: Էս երրորդը, որ հրմէնից վերջինն էր հետը գնաց ներս
քի ոչինչ, դատաւորի առաջն էլ խօսաց, պաշտպանաւ, ար-
դարացրաւ իրա բարեկամին ու միասին էկան դուս:

Հիմա էլը կ'ասէք, Սուսան Բաթի, պառաւել էս, էս
պատմութունը ինչ կապ ունի ասած խօսքերիդ, չէ՛, ես իմ
ասածս շատ լաւ էմ իմանում, դուք որ ջահել էք, հաւասնե-
րըդ փարթ ա, մաթլաբը շուտ չ'էք հասկանում:

Հրմէն մէկը մեզանից էս աշխարհում իրէք ընկեր ու-

նի: Մենեկու օրը երբ որ Աստուած կանչում ա, առաջին ըն-
կերը փողն ա, իրեսը շուտ ա տալիս մարդուց, չունքի մեռա-
ծին փողն ինչ ֆայդա ունի, ոչինչ: Երկրորդ ընկերը ազգա-
կաններն ու բարեկամներն էն որ մեռածին տանում էն մին-
չև գերեզմանատուն ու ետ դառնում իրանց գործին, ըդուց
էն կող, ըդոնց րբֆաղաթն էլ վերջանում ա, գալիս ա երրորդ
ընկերը, էդ մէկը հետը միասին էթում ա աշխարհի Մենծ
Դատաւորի մօտ ու մեռածի իրաւունքը պաշտպանում ա,
գովքն անում: Էդ երրորդ ընկերը իրա արած բարեգործու-
թուններն ա: Էդ հրմէնից ֆաղաթ էս մէկն ա մնում, որ վեր-
ջը դարդին ուտում ա:

Հիմա ուզեմ տեսնեմ էդ փողապաշտներն հինչ էն ա-
նելու առանց մէ լաւ անումի, առանց մէ խէյր գործի, ա-
ռանց մէ գեղեցիկ յիշատակի:

Ճիշտ ա, դժար բան ա մարդ արարածի սովորու-
թան դէմ կուելը, ամմա ես իմ աւելիքն ասամ, հիմա դուք
գիտէք դուք, Աստուած անի որ էս իմ պատմութունից էդ
մարդկանց սիրտերի դուռները բացւի որ համ իրանք խէյր
տեսնեն, համ էլ բւշիշները: Ամէն:

ՍՈՒՍԱՆ ԲԱԶԻ

ԴԵՍԻՑ - ԴԵՆԻՑ

ՍՈՒՍՆ ԲԱՋԻ

ՄԷ ԱԶԻԲ ՊԱՏՄՈՒԹՈՒՆ

Մեղայ, քեզ Տէր Աստուած, մեղայ, էնքան չը մեռամ որ էս աշաիր, բանն էլ կարդացիմ: Խաճէշդ էմ անում ձեզի-ձեզի հիմա էլը մի ծծաղացէք քի Սուսան բաշին քօհնա կնիկ ա, ինչ որ կարդում ա իրան աշաիր ա գալիս: Էշթէբա էք ա-րէ, ես ձեզնից էլ ճահել էմ մտածում, բը շարթի որ խելօք ու պատուաւոր մէ գործ էլնի: Հիմա ձեզ թարիֆ անեմ, լը-սէ'ք տեսնենք ո՛վ իրաւունք ունի:

Նիւ-Եղբորում կնիյների-աղջիյների մէ մենծ միւլթուն մէ բաղբախտ երիտասարդ ա ճարէ, անումը Հանրի էրքրայթ 28 տարեկան, սիրուն մէ տղայ: Էս սեւաբածին համոզեր էն քի արի քեզ լօթըրի դնենք, որ մէկիս որ ընկար հետը պը-սակւես, հըմարը ամուսին էլնես, մեր միւլթունն էլ քո կըն-կաղ մէ մենծ օթիտ կը տայ, կեթաս րահաթ կ'ապրես:

Տղէն էլ իրան-իրան ֆիքր ա անում, էն որ ասում էն «համ Խօղա, համ խօրմա» հէնց էս ա որ կայ, դաբուլ ա ա-նում, խոստանում ա լաւ ամուսին էլնի: Լօթըրում տմոսակնե-րը ծախում էն հար մէկը հինգ տոլար, էրկու սահաթում հըմէնը վերջանում ա ու քաշում էն: Քաշում էն ու մեր 28 տարեկան ջահել Հանրին բաժին ա ընկնում Միս Մօտ Պետ-ֆօրտին... ամմա ասաք ու պրծաք, Միս Մօտ Պետֆօրտը իրա խօսքով 32 տարեկան ա, ինչքան էլ կտրած մկրատած չ'էլնի, իմ աղիդիս 60 պիտի էլնի: Ինչ որ ա, մարդի աղլկան

բաղդը ժպտում ա, ու էն էլ պահանջում ա իրա իրաւունքը եանի պարոն Հանրին:

Հանրի, դու Հանրի, ինչ անի որ խոշներդ գայ, կը թը-քի տապանին, դէ' փախի որ կը փախնես: Միս Մօտն էլ դուզ կեթա դատարան ամուսնուն կը պահանջի ու իր օթի-տը, էս կող, էն կող, Մըստը Հանրին կը բռնեն: Օթիտն էլ միւլթան փաստաբանը կ'ասի թա չը պսակէք չ'ենք տայ:

Դատաւորը կ'սկսի հարցաքննել:

Հանրին էլ կ'ասի քի. «Աղայը դատաւոր, փուստքեան-դա ասեմ քեզի, ես հէնց էս դաղիս պատրաստ եմ ինձի գե-տը գցեմ խեղդւեմ, ամմա ըսկի հազըր չ'եմ որ կոլումպոսի տարւանից մնացած էս մատմաղէլի հետ պսակւեմ:

Էն մէ կողմից դատախազն էլ ձեռը կը խքի սեղանին կ'ասի. «Միս Մօտի իրաւունքն ա, համ պէտք ա էս Մըսթը-րի հետ պսակւի, համ էլ իրան խստացւած օթիտը ստա-նայ...»

Դատաւորները գլոխները շատ ուռացնելուց յետոյ մէ լաւ վճիռ կը տան. — «Էս սեւ արած Հանրին քի ինքն իրան խայ-տառակեր ա, իրա պատիւը ձեռից տւեր ա, րադի ա էլէ որ իրան լօթըրի դնեն, էդ հէնց իրա պատիժն ա, ամօթ իրան, էդ հէնց իրան բաս ա: Ինչ վերաբերում ա Միս Մօտին, ըն-տուր էլ սիրտը խօշ անելու հըմար պէտք ա ոչ մինակ խոս-տացւած օթիտը տան, ամմա էրկու անգամ աւելին, էս վը-նասն էլ միւլթունը պէտք ա կրի, որ էլ էսէնց լօթըրինեը չը կաղմակերպի»:

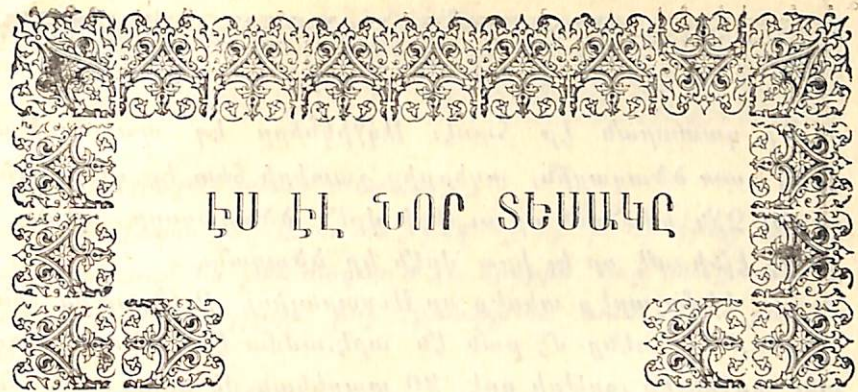
Դուք ասէք հիմա էս պատմութունը աշաիր չի, էս էլ տղամարդի բան ա որ էթա իրան լօթըրի դնի:

Դէ'ն, հիմա էկէք էս պատմութունը կարթալուց ետոյ իմ անցած անգամայ խրատները լսէք, իմ ասած ձեռով ձեզ

հըմար դարդիման ընկեր ճարէք պսակէք, ոչ դուք աղ-
ջիկներդ նաղ արէք՝ որ տունը մնաք պառաւէք ու 32
տարիքում սիրտներդ ջահել մարդ ուղի, ոչ էլ դուք տը-
ղերքդ էդ տեսակ փողի հըմար աղջիկ փնտոէք որ ջահել
օրերի բաժինը 32 թառամած տարիներ էլնեն: Վաստա-
լամ:

ՍՈՒՍՄՆ ԲՍՋԻ

ԷՍ ԷԼ ՆՈՐ ՏԵՍԱԿԸ

Հար չանդ ուզում իմ ձեզի հետ մէ ուրիշ սօհրաթ
անիմ, ամմա ասամ վնաս չ'ունի մնայ էկող անգամւան, չի
ուշանայ, հիմա ձեզի մէ քիչ ծծաղացնեմ, ագեար դարդ ու-
նէք, ղուսսա ունէք մոռանաք, շատ ֆիքր չ'անէք, աշխարհն
երկու օր ա, էդքան էլ իրար գլոխ մի կոտրէք, մէ քիչ փիլի-
սոփա էլէք, էրէկ շատ ունիք, էսօր քիչ ունէք, էրէկ գործ-
ներդ լաւ էր՝ էս օր մէ քիչ վատ ա, ստոնք թուլ, տկար
մարդի ֆիքր ա, պէտք ա ամուր էլնէք, պինդ էլնէք, կամք
ունենաք, դաւամ ունենաք, մէկ էլ տեսաք առաջւանից էլ
հարուստ էք, առաջ մէ տուն ունիք՝ հիմա էրկուսն ունէք,
առաջ էրկու էրէխա ունիք հիմա իրէքը ունէք, առաջ մէ-
գործ ունիք՝ հիմա տասը գործ ունէք, առաջ մէ կնիկ ու
նիք... հիմա էլ մէ կնիկ ունէք, ամմա առաջ էրէխայ էր,
հիմա փորձւած ա, առաջ չ'էր սաղում, հիմա սաղում ա,
մէ խօսքով աշխարհն ու ժամանակն էսպէս էկեր էն ու էսպէս
էլ կեթան: Մարդն էն ա որ ծծաղն իրեսին, սիրտը պինդ,
մտնի էս ծով աշխարհն ու լող տայ, լող տայ մինչև հասնի
գեղեցիկ ու սիրուն ափը, էս իմ աղիդէն ա: Ագեար էլ հիմա
ձեզի բացատրամ, մաղսուդս էն էր որ քէֆներդ տեղն ընի՝
երբ որ էս իմ պատմութունս կը կարդաք:

Մէկ-էրկու ամիս առաջ, ձեզի թարիֆ արամ, ինչպէսդ
Ամերիկայում մէ հատ տղի վիճակախաղ ին դրէ ու վերջը

գործը դատարան էր հասէ։ Աղջիկները էդ պատմութեան վրայ շատ ծծաղացին, տղերքից շատերի հետ էլ գլուխ գլխի դրան։ Ձին իմանաւ որ ուրիշի վրէն ծծաղացողը պէտք ա զգոյշ էլնի, մէ օր էլ իրա վրէն կը ծծաղան։

Հիմա արէք տեսէք որ Աւստրալիոյ Ուիննսթըն քաղաքում էլ էտէնց մէ բան էն արէ, ամմա էս անգամ տղի տեղ աղջիկ էն լօթթըի դրէ, 20 տարեկան մէ սիրուն, մէ մարալ աղջիկ։ Էս վիճակախաղը խէյր նպատակով ա էլէ, դուս էկած փողը աղջկայ հրմար չի էլէ, էդ փողով մէ որբանոց էն շինելու։ Տոմսակները մընակ ամուրի տղերքին էն ծախէ, հատը 2 շիլին։ Ամմա շատ շատերը տեսնելով որ մաղսուղը խէյր ա՝ 2 շիլինի տեղը 2 սթերլին էն տէ։

Էս կազմակերպողները ապագայ պսակւողների հարւանիքի ու մէ ամիս Աւստրալիոյ մեծ քաղաքները ման գալու մեղրալուսնի ծախսերը պէտք ա տան։

Հիմա տեսնենք էս գործի վերջն ինչ կըլնի։

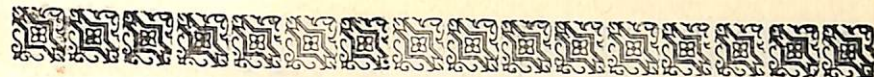
Աւստրալիոյ թերթերը աղջկայ պատկերը հայ տպում էն ու յետ տպում՝ որ տոմսակ շատ ծախւի։

Բանն էն ա որ մէ անգամայ հրմար չի, ստուց յետոյ հրմէն տարի մէ անգամ էդ քաղաքում մէ աղջիկ լօթթըի ա դրւելու։

Ագետը իմ աղիդէն ուղէք ծծաղալու հրմար շատ լաւ պատմութուն ա, աղջիկների թիւը պակասցնելու տեսակէտից էլ վատ բան չի, ամմա քաղաքակրթութեան օրերին էս մարդ արաբածի հետ ըտէնց վարւելը դուրուստ բան չի։

Սպասէք լօթթըին վերջանայ ստոնց վերջն էլ կը տեսնենք ինչ կըլնի...

Մարջան Բաջին էս որ լաւ իրէք անգամ իրէսին խաչ

հանաւ ու մէ լաւ խօսք ասաւ...

— Մեղս քեզ Աստուած, ընդոնք որ իրար վրայ գծւելով պսակւում են չ'են սաղւում էս օրերին, ուր մնաց ստոնք, տեսնես խեղճ աղջիկը ինչ քեաֆթառ ամուրիի բաժին կընկնի։

Մէկի անումն էլ տաւ, ամմա էս էլ անումը չ'եմ տայ, դուք ինքներդ կ'իմանաք...

ՍՈՒՍՍՆ ԲՍՋԻ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹՈՒՆ Ս Է Ր ԶՂԱՅՆՈՒԹՈՒՆ

Աստուած օգորմի հանգուցեալ Արտաշէս Գարաբաշին: Մարդը ուր որ էլ թար, հէնց որ մէջ ջահել աղջիկ եա տղայ աչքովն ընկնէր, պսակելուց կը խօսար ու քարոզ կը կարգար որ պսակեն:

Ասցած օրը թերթ իմ կարդում տեսամ Գերմանիայում էլ դր. Գանցերը էդ աղիդին ա, պաշտօնապէս պատերազմ ա յայտարարել ամուրիներին:

Մէկ տարբերութիւն որ կայ հանգուցեալ պարօն Արտաշէս Գարաբաշի ու դր. Գանցերի մէջ էն ա որ՝ առաջինը անպաշտօն պրօպականդիստ էր ամուսնութան, վերջինը պաշտօնական ա: Օղորդ-օղորդի էլ ախորժաբեր առաջարկներ ա անում ու պսակել չուզողներին սխորժակը զրգուում ա Գերմանիայում: Ասեմ ձեզ հրմար լսէք.—

Ամուսնանալ ուզողներին փող ա պարտք տրուում: Թագա պսակողների տունը կարգ ու սարքում ա կառավարութան քամակով: Պսակելու հրգար ու մէկ ձեականութիւնները մէշտեղից էլ թում ա: Հրմէն մէջ քաղաքի մէջ պսակել ուզող աղջիկների ցանկը պաշտօնապէս չափ ա ընում: Չը պսակողների վրէն՝ մենք մալիաթ ա կապում: Պսակողներին էժան տուն ա տրուում: Մենք էղարէքի պաշտօնեաները հրմէն էլ պէտք ա պսակեն: 50 անց տղերքի գործը դուզ-

ւեր ա, մէջ էնէնց պատիժ կը տան որ էլ քանի սաղ էն էրէխայ չ'ունենան: Էն ընտանիքն էլ որ շատ էրէխայ կ'ունենայ մենք՝ մենք նւէրներ կստանայ:

Հար չանդ պսակել չ'ուզողները քօք կ'էլեն, ամմա իմ աղիդէն էլ էն ա որ անպտուղ ծառերը ֆայդա չ'ունեն, պտղատու ծառերն են դարդի գալիս, պսակողները համ իրանց հրմար, համ ժողովրդի հրմար, համ երկրի հրմար, համ էլ մարդկութան հրմար օգտակար էն: Ականջդ կանչի կոպէտնիկ, քաշկամ հիմա դու էլ պսակւած էլնիր:

Մէջ ուրիշ համով հոտով բան էլ որ կարգացիւմ էն ա որ աշխարհի վրայ ինչքան սիրահարւածներ կան, հրմէնքն էլ կ'ուզին որ Վէնէգուէլլա էլ թին, չունքի էդ խօշ երկրի մէջ մէջ օրէնք ա դուս էկէ որ էշիս, սիրոյ նամակների թամր չը պէտք ա կպցնել: Ամմա էդ էլ իրա շարթերն ունի, սիրային նամակների փաքէթները պէտք ա վարդագոյն էլնեն, սիրահարւածները բացի էշիսից ուրիշ բանի վրայ չը պէտք ա խօսան էդ գրութունների մէջ, ոչ բաժանւելու, ոչ կուշտելու, ոչ վիճելու, ֆաղաթ ու ֆաղաթ սէր, էշիս, գորով, մոհաբաթ, դուրբան, ջան, պիտի հոյովեն իրար հասցէի: Չը կարծէք որ էնքան էլ պարզ ա: Ագեար սիրային նամակների քննիչը մէջ նամակ բոնաւ որ մէջը մէջ տող ուրիշ խօսակցութուն կայ բացի սէրից, նամակ գրողը կը պարտաւորւի թամրի փողը հէնգ հարիւր անգամ աւել տայ:

Իմ աղիդիս էս էլ վատ բան չի, էս օրերին որ հրմէն ինչ փողով ա դուզուում, էս լաւ միջոց ա աղայան սիրտի էն մաքուր զգացումը, մոհաբաթը, էշիսը, սէրը հէնց մոհաբաթով, էշիսով, սիրով ձեռք բերւի:

Ասում էն «հիշ դօի նիստ քէ սէ նաղաշտէ պաշադ»:

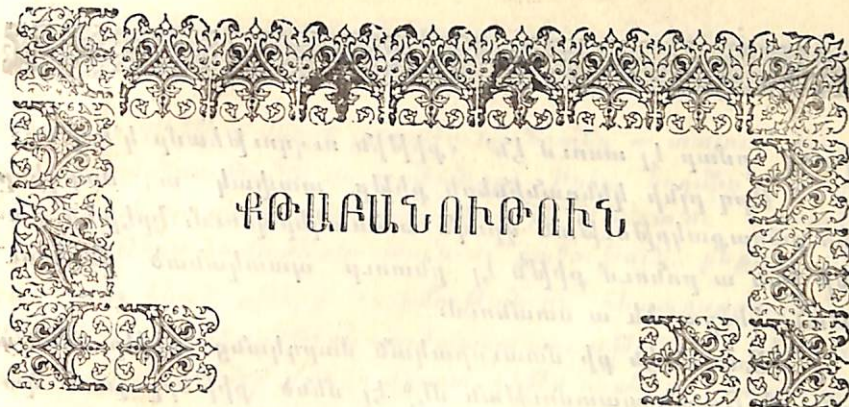
Սիրելի լաւ, պսակելի լաւ, ամմա ամեն օր քի արե չի, օր
կայ որ անձրև ա, օր կայ որ ամպ ա: Էդէնց էլ մեր օմրն ա,
հրմէն օր քի խօշ չ'էնք, օր էլ կայ նախօշ էնք: Էդ ա որ
ուզացիմ երրորդն էլ ձեզ պատմեմ:

Փարիզում վերջերս մէ դատ ա էլ մարդ ու կնկայ մէջ,
որ ուզացեր էն բաժանէն: Գործն էկեր ա ընտեղ ա հասէ որ
դատարանը վճռի քի՝ մէ պսակած մարդ ամիսը քանի ան-
գամ իջազէ ունի իրա կնկայ վրէն ջղայնանայ: Կնիկը ուզա-
ցեր ա մարդին թողնի, չունքի էրկու օրը մէկ մարդը բար-
կանում ա էլէ: Դատարանը վերջը ասեր ա որ էս դժար օրե-
րին տղամարդը իջազէ ունի շաբաթլայ մէջ իրեք անգամ
կնկայ վրէն ջղայնանալու: Էս հոքմի վրէն կնիկը չի կարո-
ղացէ բաժանի ու իրան ասեր էն որ համբերութուն ունենայ:

Այ բարիքեալա, ես էդ դատաւորների ճակատը պա-
չեմ: Ես կնիկներին շատ լաւ եմ ճանաչում, մէ փստիկ տը-
ղամարդի հալի մէջ չ'են մտնում, տեսնեն ախր էդ խեղճը դու-
սում, էս օրերին, ինչ դժլարութուններ ա քաշում ու էլ ա-
ւել բաղբախտին բարկացնում էն, փոխանակ սիրտ տալու,
քոմակ էլնելու, վերջն էլ գանդատում էն:

Չէ՛, լաւ էն ասէ, շատ լաւ: Պէտք ա խելացի էլնեն, մէ
քիչ համբերութուն ունենան: Էս սօհրաթը շատ կարեւոր ա,
մէ ուրիշ անգամ թաղաղան կը խօսամ:

ՍՈՒՍԱՆ ԲԱԶԻ

ՔԹԱԲԱՆՈՒԹՈՒՆ

Սրդ էլնի, անցած օր, Պոլսի «Նոր Լուր»-ն իմ կարդոմ
Սէլիմ Սըրրի Թարճան-ի մէ յօդածը ձեռս ընկաւ, քթերի
մասին էր գրէ, շատ հետաքրքիր էր:

Հէնց էս սափում դուք կարդացիք քի աչքերը, լեզուն,
քայլերը մարդուս բնաւորութունը ինչպէս էն նշանց տալի,
էդ հրմէնի մէջ քիթն էր բաղի: Էդ էլ հիմա ձեզի կ'ասեմ ա-
կանջ արէք տեսէք պ. Թարճանն ինչ ա ասում:

Քթաբանութունը թովզի տալու հրմար ասում ա քի՝
արդէն ժողովուրդի մէջ էլ էդ գիտութունը բաւական տա-
րածւած ա, չունքի շատ ու շատ անգամներ քիթի վրով էն
մարդկանց վարքի բացատրում:

Մասալան, հպարտ, գոռոզ, ինքնահաւան մարդու հը-
մայ ասում են՝ «քիթը շատ վեր ա», մէկը որ հրմէնքի հը-
մար դժլարութուն ու գլխացաւանք ա ստեղծում ու վերջը
ինքը կիր ա ընկնում, ասում էն «քիթը կոտրւաւ», փուզուլ
մարդի հրմար ասում էն «քիթը հրմէն տեղ խոթում ա», նա-
խազդուշութուն չ'ունեցող մարդի հրմար ասում էն «քիթից
էն կողմը չի տեսնում»: Մէ մարդու որ մահալ չ'են գցում,
ասում էն՝ «քիթն ծծաղում էն»: Տաճկահայերի մէջ էլ ուրիշ
մասալներ կան քիթի վրայ, մասալան շատ բարկացող, կրակ
կտրողի հրմար կ'ասեն «քիթէն մազ չ'անուիր», յամառ մարդ-

կանց հըմար էլ ասում էն՝ «քիթին ուղղութեամբ կ'երթայ»

Արդ ընի կենդանիների քիթը տափակ ա, մարդինը իր քաղաքակրթութան վրովն ա ձևակերպւում: Էրէխէն քանի ջան ա բռնում քիթն էլ ընտուր պատկանած ընկերութան կեօրա ձև ա ստանում:

Ասում էն քի մտաւորական մարդկանց քիթը մենծ ք ընում: Ասլան պատմութան մէջ էլ մենծ քիթերը շատ կարևորութուն էն ունացել: Հայերն էլ որ իրանցից շատ բազի էն, ըստէ տեղն ա ասենք, պատճառն էն ա որ՝ քիթները մենծ ա:

Յոյն մենծ փիլիսոփայ Պլատոնը Մեծն Աղէքսանդրին գրած մէ նամակի մէջ մենծ քիթը շատ ա գովում: Հռոմի խալիւր մէկին հասկացնելու հըմար որ շատ պստիկ մարդ ա, ասում ին՝ «անքիթի մէկն ա»:

Էդմօն Ռօսթանը, որ Ֆրանսացի մենծ գրող ա, իրա «Սիրանօ դը Բէրժըրաքի» եքա քիթը էնէնց ա գովել տալի, որ մարդի ախորժակը բացւում ա մենծ քիթ ունենայ, չունքի մենծ քիթը ուշիմութան, խելքի նշան ա:

Քիթաբանները մարդկանց քիթից հասկանում էն քի ինչ ազգի ա պատկանում ու ինչ տեսակ մարդ ա:

Ընտոնցից հըմէնցից մենծը Ֆրանսացի մադամ դը Թաւուն, ասում ա որ մարդկանց քիթերը երկէն. կարճ, շուռ էկած, տափակ, կլոր, ծուռ, վը դէյրը՝ եզի, ուղտի, կապիկի, այծի, գորտի, շիրի, փալանգի, խօրուզի քիթերին էն նմանում, ու էդ նմանութան վրից էլ հըմէն մէկը հէնց էդ հէյւանի խասիաթներից ա ունանում:

Մատամ դը Թաուն ասում ա՝ երկէն ու սուր քիթերը՝ լաւ ուշիմութան, խելացութան ու ճարպիկ մտքի նշան էն: Կանոնաւոր քիթերը պարտաճանաչութան ու ուղիղ գործողի

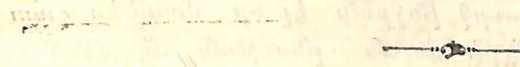
նշան էն: Քիթի ծակերի լէնութունը նշանց ա տալում մարդու փառասիրութունն ու տոփանքը: Իրէք կողմից հուփ էկած ու կլոր քիթը բարեսրտութուն ա: Միսոտ ու արծիւի նման քիթերը համարձակութուն ու քաջութուն, քնքուշ ու ցած շուռ էկած քիթերը ուշիմութան ու հետաքրքրութան: Վերև շուռ էկած քիթերը արժանապատւութան և սիրելու տրամադիր, բերանը մտնող միսոտ քիթը նշան ա շատակերութան ու փորիկութան:

Էս հըմէնցից լետոյ, Ֆրանսական «Վիւ» թերթի մէջ տեսամ, որ հիմա գիտութունը քիթի ձևը փոխելու մասալէն խաղալիք ա շինէ, սիրտդ ինչ ձև որ ուզի, քիթդ հէնց էն ձևով կը փոխեն, Ռիմա մնում ա մէ բան իմանալ, որ էդ քիթի ձևը փոխելուց յետոյ, էդ մարդի բնաւորութունն էլ այա կ'ը փոխուի եա չէ:

Հիմա կ'ասէք Սոսան Բաջի էդ տարիքիդ քիթդ էս ուղղում փոխել տաս:

— Ձէ՛, բալամ, չէ՛, ես իմ ֆիքրում չ'եմ, ես «Արև»ի Թէհրանից՝ ընկերա-սօսիալ ուսումնասիրական թղթակցի՝ Թաժա-Թաժա հաց թխելու պէս թխած աջիր-դարիբ տեղեկութունների, չափազանցած, կողմնապահ, աւել պակաս գրութունների, էս ու էն թերթերի երևակայական հայ խմբագիրնէ՛ր ստեղծող, հեղինակաւոր աշխատակցի, քիթի ձևի փոխելու մասին իմ մտածում, որ մէ քիչ աւելի գիտակից, չափած-ձևած, խոհեմ, անաչառ ու կարևորն ա՝ ճիշտ տեղեկութուններ տար «Արև»ին, որպէսզի Թէհրանում կարդացողների քիթերն էլ դարձանքից չը ծուէր, չը ձևափոխէր:

ՍՈՒՍՍԷ ԲԱԶԻ

ԷՍ ՕՐԻԱՅ
ԱՇԽԱՐՀԻՑ

Աջաբ ջընս ա էս էրկու ոտանի մարդը, համ իր գիւտերով, համ իր խելքով ու շնորհքով, համ էլ իր էյբերով:

Ինչքան որ մտածես, էնքան աւելի կը շւարես կը մնաս: Ի՞նչին հաւատալ, իրա ստեղծագործած քաղաքակրթութեան, ե՞րբ հէնց իրա հազար ու մէկ գիւտերի չարիքներին: Իրա մարդասիրական զգացումներին, ե՞րբ իրա մարդաշինչ գործին:

Երբ նայում էս էն վիրեր թռչող աէրոպլանին, զարմանքդ ա գալիս քի ի՞նչ շնորք, ի՞նչ խելք ա գործ դրէ, հազդ էս անում: Ամա հէնց որ լսում էս քի չեմ իմանում աշխարհի որ քիւնջում էդ աէրոպլանները պոմպերով լիքը գնացեր էն, անմեղ մարդկանց գլխին վերեւից կրակ էն թափէ, շարում էս մնում:

Նայում էս ծովի տակից գնացող նաւերին, ու երբ լսում էս որ էսէնցով ծովի տակը իրես էն բերում, հիանում էս, քէֆդ ա գալիս, ամա երբ խաբար ա գալիս որ հէնց էդ սուզանաւերից մէկը տակից խփեր ա մէ եքքա նաւի խորտակեր ա՝ իրա բեռներով ու մարդերով, քեզի քեզ հարց էս տալիս՝ «ի՞նչի պէտք էդ գեղեցիկ զիւտը»:

Էս խնդիրների շուրջ ինչքան էլ որ մտածես շատ բան չեմ հասկանայ, չունքի աւալան բնութեան մէ մենծ օրէնքն ա, որ լաւն ու վատը կողք կողքի ընեն կեանքի հը-

մէն գործերում. էդ ա որ հին-հին դարերից չարի ու բարիի աստեղծները միշտ իրար հետ կուլ մէջ էն էլէ, հրեշտակն ու սատանան տարին տասներկու ամիս իրար ետեւից էն ընկէ, ու աշխարհի բոլոր կրօնները՝ փիսն ու լաւը իրարուց ջոկելու հըմար հըզար ու մէկ օրէնքներ էն դրէ:

Քանի աշխարհը կայ, հէնց էս բառաթն ա որ կայ: Ետաքքիրն էս ա, որ մարդիկ միշտ էլ իրար գլխի տալու հըմար մէ մահանայ ունեն: Ագեար վերջը ոչինչ չը ճարեն, կը վազեն մեռելների ետեւից ու ընդոնց վրէն կ'սկսեն իրանց տուր ու տփիկը: Ինչ որ վատ մարդ կայ ու փիս գործ կայ հարեւանի վզին կը փաթթեն, ինչ որ լաւ մարդ կայ ու լաւ գործ՝ իրանց հաշւին կը դնեն:

Ըզոնցից մէկն էլ Կոպեռնիկի խնդիրն ա: Սխալ չը հասկանաք հարցը մեր դեղագործ Կոպեռնի շուրջը չի, էն մարդը աւալան չը պսակաւ ու իրա մասին չը խօսանք, մէկ էլ որ սաղ-սալամաթ հիմա բազմած իրա դեղատնում, ակնոցը աչքին, տեսնես ի՞նչ ա կարդում: Մեր ասած Կոպեռնիկը էս ա 405 տարի ա մեռեր ա, ամա, արի տես որ մարդիկ թագա հըմարը գլուխ են կոտորում:

Էդ մարդը մէ 405 տարի առաջ մէ գիւտ արաւ որ մինչ էս օր էլ հաւատում էնք, (մինչև էս օր էմ ասում, չունքի բալքի մեզնից յետոյ ընդուր ասածի հակառակն էլ դուս գայ): Էջալաթան ընդուր ասածով, մենք էս մեր աշխարհի հետ ջուլթ ժալաղ էնք ուտում, մէկը մենք մեր գլխի վրէն ու մէկն էլ արևի տովրդ: Ստեղ տեղն ա էլը եադ անեմ մեր երբեմնի բանաստեղծ Լազրօին՝

Էս աշխարհը մէ մենծ բաղ ա՝
Մալաղ տուր ու մէջը խաղայ»:

Էն օրհնածն էլ Կոպեռնիկի աղիդին ա էլէ:
Ինչ որ ա, հիմա էրկու մենծ ժողովուրդների մէջ մենծ

վէճ ա բացւէ: Գերմանացիներն ասում էն աշխարհի մալլա-
ղիզմի սկզբունքը հիմնող Կոպենհիլը իրանցից էր, լեհերն ա-
սում են՝ «չէ՛», խէյր, մեզանից էր»: Մարդ եմ ուզում հիմա
էս խնդիրը պարզի: Էն ա էքուց-էլօր դատաւարութուն ա
ընելու:

Էյ բաբա, էրկու հոգու մէջ վայ ա որ մէ խնդրի
շուրջ կոիւ ա սկսում, մէ տասներկուսն էլ կողքերիցն ա
ծլում սունկի պէս:

Տանցիկը քիչ էր Կոպենհիլն էլ վրէն աւելացաւ:

Իմ մաղսուտս դժւար չի հասկանալը, ես էն աղիղին
էմ որ խաղաղութունից լաւ բան չը կայ: Ազեար մարդկու-
թունը խելացի էլնի, բոլոր մենծ գիւտեր անողները, որ տե-
ղից էլ եր էկած էլնեն, էնքան ա որ մարդկային քաղաքա-
կրթութան, մարդկային առաջադիմութան ծառայած էլնեն,
հրմէնի համար սիրելի ու յարգելի պէտք ա ըլնեն, ըտուր
հրմար կուի պէտք չը կայ:

Գալով չարն ու բարուն, պէտք ա ասել որ՝ մարդ ա-
րարածը ազեար էդքանն իրարուց ջոկելու կարողութունն
ունենայ, հէնց էս աշխարհը գրախտ կ'էլնի ու հրմէնքն էլ
փոխանակ սատանի պէս իրար հոր փորելու, հրեշտակի պէս
իրար սիրեն... ու երջանկութունը հրմէն տեղ կ'էլնի:

Հիմի քիթներիդ տակ մի ծիծաղացէք քի՛ «Սուսան
Բաջի մենծ գիւտ էս արէ, բանը գործադրելն ա»: Ես էլ էմ
իմանում որ գրելը հեշտ ա, անելն ա դժար: Ամմա, ես ծե-
րացել եմ, ինձնից ասել՝ ձեզնից անել: Վաստաւամ:

ՍՈՒՍԱՆ ԲԱՋԻ

ՍՈՒՍԱՆ ԲԱՋԻ

ԺԱՄԸ ԻՆՉ Ա

Միտա ա գալիս ողորմած հոգի Համբարձումի հետ ճամբորդում ինք: Էն հին դադիմ ժամանակներն էր: Ոչ օթօմօթիլ կար, ոչ էլ օթօմօթիլի վրայ աղիտա ունիւք: Ամառ, շոգ, երկնքից կրակ էր թափում, նափաա դուս չէր գալի, նստեր ինք արբաբ բահրամի-մէ կոտրած կառքի մէջ, մէ նաշի կառապան, ճամբէն էլ չէր իմանում, քաղցած, ծարաւ էթում ինք, Աստուած էթալ անի: Ուր՞ ինք էթում էթում ինք Շիմշատաբատ: Համբարձումը մէ վախտ Դադիւնում մէ մարդի փող ա տւած էլէ, չի կարողացէ առնի, հիմա իմացեր ա որ էդ մարդը Շիմշատաբատ ա, գետիներ ունի գետազը 4 շահի ծախում ա: Ինքն էլ իրա էրւած հարիւր քսան թումանը սաղացնելու հրմար, էթում ա բալքեամ մէ 6—7 հազար գետազ գետին առնի, ու ինձ էլ հետը քաշ ա տալի:

Ո՛չ էր էլէ Շիմշատաբատը, ո՛չ էլ համբարձումի գետին առնելը, էթում էնք, էթում էնք ու տեղը չ'ենք հասնում: Խեղճ ձիերը արուն-քրտինք էն մտեր: Բի էնսաֆ կառապանն էլ, մէ գլխ շրխկացնում ա էդ հէյվանների քաղցած ու նիհար մէջքերին:

Ճամբէն էրկէն, խալաթ, ոչ ոմ չը կայ, գնա որ հասնես: Մէ սաաթից հասնում էնք մէ տեղ, էրկու-իրեք ծառ կայ, մէ մարդ էլ քիսէն գլխի տակ քներ ա: Ի՞նչ անենք,

ի՞նչ չ'անենք, կանգնում էնք ու էդ բաղբախտին ձէն էնք տալի քի վեր կաց:— Խօբ. մաղսուդ—Շիմշատաբատը ո՞ր տեղ ա:

— Շիմշատաբատ չը կայ ստեղրանք, դուք երևի Սալբիաբատ էք ուզում էթաք, ասում ա մարդը:

Էնքան էնք դադրէ, որ էլ խօսալներս չի գալիս ու շուտ համաձայնում էնք, ինչ ա մէ տեղ հասնենք:

— Դէ՛ որ Շիմշատաբատ չը կայ դուրուստ ա Սալբիաբատ ա, երևի մեզ սխալ էն ասէ, դու ընես քո էն Աստուածը ճամբէն նշանց տուր:

— Աստուած ձեր հօրն ողորմի, ասում ա մարդը գլխը թափ տալով, բա հէ՞ր էք էս կողմը էկէ, էրկու ֆարսաղ հեռացեր էք...:

— Է՛յ դադը բիդադ, տալիս էնք գլխներին:

— Դուզ ետ կէթաք մինչև էն թափէն, շուտ կը գաք ձախ, մինչև հասնէք մէ տեղ որ ճամբէն իրեքի ա բաժանում աջ ձեռքինն ու մէջտեղը բաց կը թողնէք, ձախով կէթաք, էստեղրանք արադիներ շատ կան, կը հարցնէք, նշանց կը տան:

Գլուխներդ շատ չը ցաւացնեմ: Մի քանի սահաթից հասնում էնք մէ ղափախանա:

— Սալբիաբադը ո՞րտեղ ա... ինչքան ճամբա կայ...

— Դուզ գնացէք, մէ կէս ֆարսաղ կըլնի:

Էլ ի՞նչ ասեմ, կէս ժամի տեղ մէ ժամ էնք էթում մէ ուրիշ մարդ էնք տեսնում, փէտ ա կոտրում:

— Սալբիաբադը ո՞րտեղ ա... ինչքա՞ն ճամբայ կայ...

— Դուզ գնացէք ու աջ ծուէք... մէ մէ ժամայ ճանապարհ ա: մէ լու ֆարսաղ կ'էլնի:

— Վայ քո տունդ շինւի, էսէնց էլ բան էք տէսէ, քանի էթում էնք, էնքան էրկէնում ա, ու վերջն էլ չկայ ու

չկայ: Ո՛չ իր գետինն առնում Համբարձում: Ա՛յ մարդ գետինը ստեղարանք ինչիդ պէտք:

Ու Համբարձումի հետ լաւ ջարդւանք: Վերջն էլ կարճ ասեմ, գիշերը մնացինք բիաբանը: Էն մէկ օրն հասանք Սալբիաբադ: Բանից դուրս էկաւ որ Համբարձումին պարտք էրող մարդը քանի ամիս ա գնացեր ա, տեղն էլ մալում չի: Համբարձումի գետինն ունենալու հասարակ չէ սիրտը մնաց: Քօռ փօշման ետ էկանք:

Մաղսուդս էն էր որ էդ մարդկանցից հէնց ինչ հարցընում ինք երբ կը հասնենք, ասում ին կէս ժամից, մէ ժամից, ու ժամեր էր անցնում, ամա դրանց ասած կէս ժամն ու մէ ժամը չ'էր վերջանում:

Հիմա խնդիրն էն ա որ մինակ քոնք էդպէսդ չ'էն մեզ մօտ էլ ժամերը տեսակ-տեսակ էն:

Հըմէնից դրուստ ժամը 60 դադիդա ա: Քէֆի ժամերը կարճ են թւում: Սիրոյ ժամերը աէրուպլանի պէս էն անցնում: Գործի ժամերը երկէն, շատ երկէն էն՝ էլնում: Չանձրալի ու չը վերջացող ժամեր էն երբ մէկը անվերջանալի դասախօսութուն ա տալիս: Բազի հրաւէրներ կան՝ երբ սուսփուս նստում էն ու կողքինի հետ դիմացինին բամբասում, էդ ձիգ ժամերին մէ գլոխ մարդ յօրանջում ա: Դժբախտութան մէջ, ցաւի, դարդի օրերին ժամերը հոգէառներ էն, գիշերները տարիներ էն էլնում ու լուսը չի բացւում: Սպասումի ժամերը, ընի սիրածին որ չի գալիս, ընի բժշկին որ պիտի գայ, ընի մէ մենծ մարդի մօտ որ պիտի ընդունի անասելիօրէն երկէն էն: Յաջողութան, երջանկութան ժամերն հաւառակ՝ կարճից էլ էն կող էն:

Ամմա ասլը մաթլարս էն ա, որ մարդիկ կան ժամի խնդրի մէջ շատ մեղաւոր էն:

Ագեար ինձնից հարցնէք, ինչքան որ ժամացոյց կայ

կը կոտրէք կածէք դէն: Ժամացոյցը ինչի ա պէտք՝ երբ մարդիկ ժամի վրէն աղիդա չ'ունեն:

Հէնց որ մէ սօհբաթ ա ընում, շուտ ձեռները տանում են ջիբները—Սահաթը քա՞նիսին, —Հինգլէն, չո՞րսին, վեցի՞ն... Յետոյ արի ու տես էդ հինգը, չորսը, վեցը քանիսն ա ընում:

Հիւր էն գալու ժամի 6-ին՝ հալամ 7-ին 8-ին չը կան: Ձախտ 9-ին դուռը ծեծում էն: Շաշի էն գալու 12-ին, ժամի 5-ին էն գալի: Հարսանիք ա, հրաւէր ա, սպասի որ գան, մարդ համբերութունից դուս ա գալիս, կերակուրները փրջանում էն, տրամադրութունները կորցւում: Գործի հրմար էն ժամադրւում մէ ժողով, համախմբում ունեն: Չը կան, սպասի որ գան:

Իմ աղիդին էդ մարդկանց հրմար ժամացոյցը հարամ ա: Հըմէնից առաջ պիտի դրանց հասկացնել որ իրանց օմրի հետ խաղում էն խաղան, ամմա ըջադա չ'ունեն ուրիշի օմրը հարամ անեն. Անգլիացիք ասում էն՝ «Ժամանակը փող ա», ես ասում եմ «Ժամանակը կեանք ա»:

ՍՈՒՍՍՆ ԲԱԶԻ

... 1870 ...
... 1871 ...
... 1872 ...
... 1873 ...
... 1874 ...
... 1875 ...
... 1876 ...
... 1877 ...
... 1878 ...
... 1879 ...
... 1880 ...
... 1881 ...
... 1882 ...
... 1883 ...
... 1884 ...
... 1885 ...
... 1886 ...
... 1887 ...
... 1888 ...
... 1889 ...
... 1890 ...
... 1891 ...
... 1892 ...
... 1893 ...
... 1894 ...
... 1895 ...
... 1896 ...
... 1897 ...
... 1898 ...
... 1899 ...
... 1900 ...

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0064148

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐԻՆԵՑԷՔ
 „ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ - ԲՈՒՈՒԽ“

ԹԵՐԹԵՐԻՆ

Վաղաքական, գրական, գեղարվեստական,
 զաւեշտական

ՆԱՆԻ ՊԸՏԱՆՆԿԱՆ

ՆՈՒՆՁԻՆ ԲՆԺԻՆ

Թէ՛հրան տարին 50 ըիալ

Գաւառ „ 60 „

Արտասահման „ 100 „

ՀԱՍՑԷ, — «ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ - ԲՈՒՈՒԽ»

ԽՄԲԱԿԻՐ - ՏՆՕՐԷՆ՝ ՀԱՅԿ ԳԱՐԱԳԱՇ

ԻՐԱՆ — ԹԷՀՐԱՆ

